

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

OPTEGNELSER OM
MIN SLÆGT
OG MIN BARNDOM

AF THOMAS FRØLUND

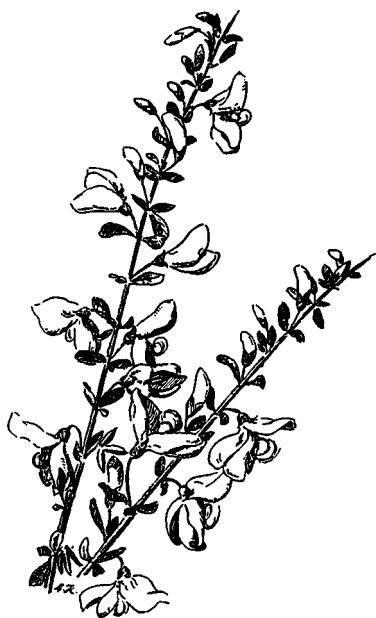
OPTEGNELSER OM
MIN SLÆGT
OG MIN BARNDOM

AF THOMAS FRØLUND

Tegninger af Alfred Kaae

UDGIVET AF ANNA OG MICHAEL JENSEN
TJØRRING/HERNING 1968

TILEGNET MINE BØRN

Min Fødestavn

*Mit Fødeland er Lyngens
brune Land
min spæde Fod har traadt
den brune Hede ...*

Jeg er født paa Gaarden Nyholm i Trælund den 30. Januar 1883 som Søn af Gaardejer Jens Thomsen (Frølund) og Hustru Johanne Christensen (Krogstrup).

Landsbyen Trælund ligger en Milsvej Nord for Herning i det store, aabne, blæsende Land Vest for den jydsk Højderyg, et fattigt Land med Heder og Moser og spredte Gaarde og Huse paa sandede Marker, men et Land med vide Udsyn og med enkelte frugtbare Pletter og smilende Enge og Kær langs de mange Aær og Bække. Trælund hører til Tjørring Sogn, men jeg havde i min Barndom altid Følelsen af, at den paa en noget demonstrativ Maade vendte Ryggen til Kirkebyen. Ganske vist var de to Byer forbundne ved Kirkevejen, men det var en smal, ensporet, sandet Vej, som kun en sjælden Gang blev nødtørfigtst udbedret med Lyngtørv, og den løb paa sin længste Strækning over en stor Hede, som var tilstrækkelig øde til at hindre nøjere Samkvem mellem Byerne. For os Børn gjorde det jo heller ikke Vejen mere tiltrækkende, at man fortalte, at der i »æ Sippisaand« – en Dalsænkning paa Vejen – hver Nat gik en hovedløs So med elleve Grise. Det mest interessante paa Vejen var »æ Løvbakker«, et Højdedrag omtrent midtvejs mellem Trælund og Kirkebyen. Her voksede som Rester af Fortidens Skove et forblæst Egekrat, og kom man herop en Sensommerdag, kunde man nok blive betaget af den ejendommelige Stemning, som hvilede over Lyngbakkerne med deres Egepur.

Ogsaa fra Byerne i Herning Sogn var Trælund adskilt ved en

øde Hedestrækning. Derimod vendte den sig aaben og venlig ud mod Sunds i Øst og Nord. Her gik de brede Engstrækninger langs Storaæn eller Højris Aa, som den kaldes her. De var ikke nogen Hindring for Forbindelsen med Smaabyerne paa den anden Side, tværtimod de knyttede sammen. Om Sommeren mødtes man i Engene i Høslettens glade og festlige Tid, og om Efteraaret, naar Kreaturerne gik løse i Engene, mødtes Hjorddrenge til mangan Prat. Aæn var ikke saa bred eller dyb, at den kunde sætte noget virkeligt Skæl, og desuden var der jo Gangbrædt eller ligefrem Broer hist og her. Om Vinteren hændte det ganske vist hyppigt, at Aæn gik over sine Bredder og forvandlede Engene til en vældig Sø; men satte Frosten saa ind, saa blev Engene til en herlig Tumbleplads for Ungdommen, der mødtes fra begge Sider med Skøjter, Slæder eller beslaaede Træsko – som nu Omstændighederne tillod det.

Ifølge Herningsholms Jordebog fra 1771 var der da fem lige store Gaarde i Trælund, hver med 5 Td. 2 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{5}$ Alb. Hartkorn og vel omkring et Par Hundrede Tønder Land i Flademal. Oprindeligt laa de vistnok samlede paa et Sted som en egentlig Landsby, men senere – antagelig ved Overgangen fra det 18. til det 19. Aarhundrede – fandt der en Udflytning Sted, og Jordene deltes i lange Lodder, saaledes at hver Gaard fik sin Andel af Agerjorden saavel som af Engene – i Øst og Nord – og af Heden og Moserne – i Vest. I Løbet af det 19. Aarhundrede opdyrkedes en betydelig Del af Byens Hede, og ved Udstykning opstod da efterhaanden en Række nye Smaagaarde og Boelssteder, saaledes at Trælund i min Barndom bestod af 13-14 Ejendomme.

Den Gaard, hvorpaa jeg er født, kom ved Udflytningen til at ligge tæt ved Aæn, og de tilliggende Jorder strakte sig dels i Syd og Nord langs Engene dels imod Vest i en langstrakt Hede-parcel, hvoraf i min Barndom en betydelig Del var opdyrket, ja, den vestligste Del var allerede fraskilt som en selvstændig Gaard, »æ Muesgoer«. Set fra Gaarden hævede Terrænet sig

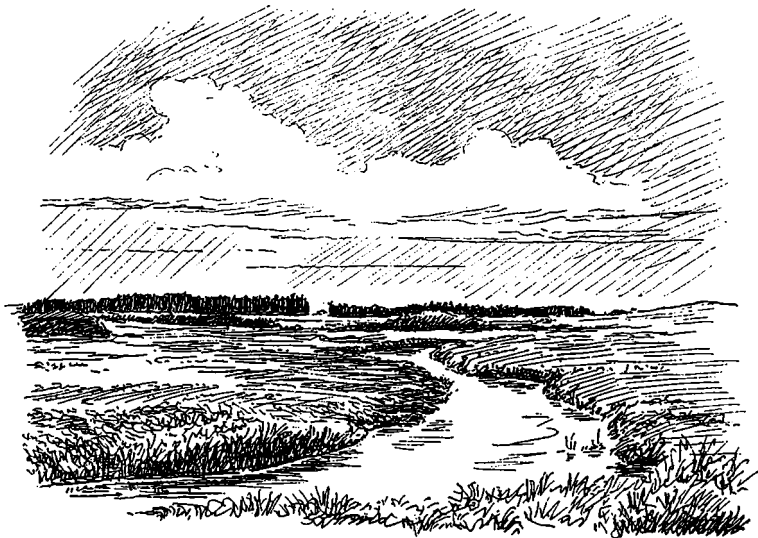
imod Vest i de saakaldte Vesteregne for derefter at falde igen ned mod Heden. Der var saaledes ingen Udsigt til Heden, men Gaarden og Livet paa den var ligesom vendt mod Engene mod Øst, hvor man havde en vid Udsigt over det flade Sunds paa den anden Side Aaen, helt op til Brunbjerg og Lindebjerg i Ikast og Bording. Erindringerne fra min tidlige Barndom har derfor naturligt alle mere eller mindre et venligt Landskab med en vid Udsigt over Enge og Marker til Baggrund. Først da jeg blev noget større og de lange Sommereftermiddage blev sendt med Kørerne til Vestermarken, lærte jeg den alvorlige Hede med dens Ensomhed ret at kende.

At det flade Landskab med den vide Udsigt havde præget mit Sind, fik jeg stærkt at føle, da jeg første Gang kom til København og skulde bo mellem høje Huse. Jeg havde en Følelse af at være indespærret. Jeg husker, at nogle Kammerater en af de første Søndage fik mig med i Skoven. Men skønt Dyrehaven var frisk og herlig, kunde den dog ikke tilfredsstille min Trang. Først da jeg en følgende Søndag naaede ud paa den anden Side Valby og saa ud over det flade Land mod Roskilde, følte jeg, at jeg ret kunde trække Vejret igen.

Befolkningen i Trælund var med en enkelt Undtagelse alle Bønder. »Æ Søndergoer« var ved Salg blevet købt af en Mand udenfor Bondestanden, der blev kaldt ved Efternavn, og hvis Kone af Befolkningen blev tituleret Madam – enten som »Madam Kramer« eller blot »Madammen«.

Det var brave og flinke Folk, der boede rundt om i de smaa Gaarde, gode og hjælpsomme Naboer.

Den ældre Generation var naturligt nok noget gammeldags og politisk konservativt indstillet – dog var det ikke en Mand fra Trælund, men fra det nærliggende Linaa, der i en Debat, som jeg overværede i min tidligste Barndom, hævdede Stænderforfatningen som Idealet. Det var godt, mente han, at Folket havde Lejlighed til at komme frem med sine Ønsker og Besværinger, men Afgørelsen, den burde træffes af dem, der havde

Forstand paa Tingene. Det lød mærkeligt i mine Øren, thi jeg havde med Modermælken inddruknet Demokratiets Frihedsidealere og var som min Far en tro Tilhænger af Berg, hvis Billeder hang paa Væggen i Folkestuen, omkranset af mindre Billeder af de andre Venstreførere.

I den yngre Generation gjorde den politiske Opposition sig stærkt gældende. Harmen over Provisorierne gik dybt i Befolkningen. Jeg mindes, med hvilken Forbitrelse man betragtede de blaa Gendarmer. Naar man fik Nys om, at en saadan Drabant var paa Vej, saa fik Karlene travlt med at gemme Bøsserne i Laden, og vi smaa betragtede dem med saadan Skræk, at vi ogsaa gemte os for ikke at falde i Hænderne paa disse Utske, som maaske kunde finde paa at spidde os. Først naar de igen var langt borte, turde vi vove os frem og istemme vort: Ned med Estrup, Scavenius og Ravn o. s. v.

Saa dyb var Harmen over den provisoriske Lovgivnings Krænkelse af Folkets hellige Rettigheder, og saa uudslettelig brændte denne Harme sig ind i en følsom Drengs Sjæl, at jeg

endnu mange Aar efter kunde føle Blodet blive hedere, naar disse Begivenheder traadte frem i min Erindring.

Den Afspænding, som Forliget og Estrups Afgang medførte, mærkedes helt ud til det afsidesliggende Trælund. Som større Dreng spillede de politiske Forhold kun ringe Rolle i mit Liv. Hertil bidrog utvivlsomt ogsaa mine Forældres Død i 1891-92, thi efter den Tid var mit Hjem ikke længere Byens Midtpunkt i politisk Henseende, og nu kom Naboerne ikke mere før Folketingsvalgene for at drøfte, hvilken Kandidat, der skulde have Stemmerne, saadan som det skete i min Faders Tid.

Befolkningen i Hammerum Herred hører til Uldjyderne. Bindestuerne, som vi kender dem f. Eks. fra Blicher, var dog i min Barndom gaaet af Brug, men der tilvirkedes endnu mange uldne Undertrøjer og Bukser rundt om i Hjemmene, og mangen Ungersvend benyttede sig af det særlige Uldhandlerprivilegium for Hammerum og Lysgaard Herreder til at drage rundt en Del af Aaret som Hosekræmmer eller Uldhandler. I Reglen gik Rejsen til Sjælland eller Fyn, hvor der var godt Marked for de hjemmestrikkede Varer, der i nogen Grad suppleredes med maskinstrikkede Ting. Mange af disse Uldhandlere fandt sig saa vel tilrette paa Øerne, at de, naar de en Tid havde gaaet rundt med Pakken paa Ryggen, slog sig ned og blev fastboende Forretningsfolk. Saaledes gik det f. Eks. min yngste Farbroder, der blev Manufakturhandler i Præstø. Andre opgav Handelen efter nogle Aars Forløb og købte sig for de opsparede Midler en lille Gaard derhjemme paa Egnen. Enkelte var der ogsaa, der fandt det omvandrende Liv med Uldpakken saa tiltrækkende, at de ikke opgav det, før de blev gamle. Saadan var det med Niels Christian, en af Sønnerne paa Nabogaarden. Han havde sit faste Distrikt og sine faste Kunder paa Ærø og Sydfyen. En Tid om Vinteren kom han hjem og slog sig ned hos sin Broder paa Gaarden. Ved Sammenkomsterne i Julen og ved Nytaarstid kunde han da fortælle hyggeligt og fornøjeligt om Fynboernes Sæder og Skikke, der paa saa mange Maader adskilte sig fra de

vestjydske. Han syntes at befinde sig vel derhjemme i Trælund, og sommetider talte han ogsaa om at opgive Handelen og slaa sig ned paa Egnen, men naar der var gaaet en Maanedstid eller to, saa begyndte han at længes efter de smaa hyggelige fynske Byer, og saa maatte han af Sted. At denne Handelsvirksomhed i nogen Grad har bidraget til at præge Befolkningen kan næppe nægtes. De Folk, der havde været ude med Uldpakken og gennemvandret de danske Øer og set andre Egne og Skikke, havde i Reglen ogsaa faaet deres aandelige Horisont udvidet, og derfor kunde man herude i de fattige tyndt befolkede Hedeegne træffe ikke faa yngre Mænd, der ikke blot var dygtige og driftige Landmænd, men ogsaa fulgte godt med i Tidens Rørelser.

Revlingeris med
Sortebær.

Min Slægt

Jeg har aldrig selv haft Tid og Lejlighed til at foretage nærmere Undersøgelser vedrørende Slægtens Historie, og desværre var jeg, da gamle Farmor levede, for ung og havde for lidt Interesse for Sagen til at udnytte hendes udstrakte Kendskab til de ældre Generationer, og hendes store Viden gik i Graven med hende uden at blive optegnet.

Efter de Oplysninger jeg har, synes der imidlertid ikke at kunne være Tvivl om, at mine Forfædre langt tilbage saavel paa fædrene som paa mødrene Side har været jydsk Bønder. Det har været jævne og beskedne Mennesker, der levede roligt og stille paa deres Gaarde. Ingen af dem har indskrevet deres Navne i Historien, men paa deres Egn har de været agtede og velansete. Dette sidste har jeg en Biskops Ord for. Da jeg nemlig begyndte paa min Uddannelse i København og vilde søge Understøttelse af Kommunitetets Midler, opsøgte jeg Biskop Gabriel Koch for at faa en anbefalende Udtalelse. Han skrev bl. a.: »Fra min Præstetid i Herning kjender jeg hans Hjem og hans Slægt. Hans Forældre – af Egnens bedste og mest ansete Slægter – døde i yngre Alder fra en Flok Børn, da Thomas var 8-9 Aar gammel. Han er udgaaet fra et godt og kærligt Hjem o. s. v.«

Min Moder tilhørte en Slægt, der i Almindelighed kaldes Krogstruperne efter Gaarden Krogstrup (eller Store Krogstrup) i Snejbjerg Sogn. Denne Gaard, der var en middelstor eller noget større Bondegaard, havde været i Slægtens Besiddelse i hvert Fald fra 1780, da den ejedes af min Tipoldefar Jørgen Mathiasen. Efter ham gik den i 1811 over til hans Søn Peder Jørgensen, der i 1839 afstod den til min Mormor Ane Pedersen (Krogstrup). Hun giftede sig med Peder Christensen, der stam-

mede fra Filskov i Sdr. Omme Sogn, hvor hans Fader Christen Hansen (født 1765, død 23. Oktober 1832) saa vidt jeg ved var Gaardejer. Min Morfar Peder Krogstrup eller Peder Filskov som han ogsaa kaldtes, fik altsaa Gaarden med sin Kone. Mormor havde iøvrigt mindst otte Søskende, deriblandt flere Brødre, der var bosat paa Heringegnen. Selv var hun en af de yngste i Søskendeflokken, og naar hun fik Gaarden overdraget, skyldes det formodentlig, at de ældre Søskende paa dette Tidspunkt allerede var gifte og havde egne Hjem.

Der findes saa vidt mig bekendt ikke nogen Stamtavle eller lignende Arbejde vedrørende min Moders Slægt, og jeg har ikke noget nærmere Kendskab til de ældre Generationer af denne store og vidtforgreneede Slægt. Det kan være smaat nok med min egen Generation, thi da Moder havde 11 Søskende, er Antallet af Fætre og Kusiner stort, selv om et Par af disse Søskende døde ugifte.

Morfar, der var født 1810, var en dygtig og vindskibelig Mand, der skabte sig solid Velstand ved at opkøbe Kreaturer til Marsken i Slesvig og Holsten. Denne Handel drev han tildels i Fællesskab med sin gode Ven og Nabo Jens Amtrup paa Amtrup, der var en endnu større Pranger end min Morfar. Man sa' om Peder Krogstrup, at han gav hver af sine Døtre 10.000 Kr. i Medgift, men Jens Amtrup gav sine 20.000 Kr., »o det var jo bejer«. ¹⁾

At Handelen ikke var det eneste, der knyttede de to Familier paa Krogstrup og Amtrup sammen, ser man deraf, at ikke mindre end fire af min Moders Brødre blev gift med Døtre fra Amtrup. Disse »Mostre« var alle prægede af den Stil og Sikkerhed, som det giver at være opvokset i et velhavende Storbond hjem. To af dem fik jeg Lejlighed til at lære særlig godt at kende, da jeg gik paa Realskolen i Herning; de boede da begge der som

¹⁾ Jfr. H. P. Hansens Kultur- og Sprog minder fra Midtjylland, København 1930, p. 113.

»Morfar«
Peder Krogstrup (Filskov)
• 1810 † 23.10.1877

»Mormor«
Ane Pedersen, gift Krogstrup
• 29.10.1820 † 19.3.1899

Enker, og navnlig i den ene »Moster Hanne«s Hjem kom jeg næsten daglig i 2-3 Aar og blev behandlet som Søn af Huset.

Morfar døde den 23. Oktober 1877, og da jeg som Dreng kom paa Krogstrup i Besøg var Gaarden forlængst overtaget af min Mors ældste Broder Peder Krogstrup, og Mormor boede i et lille Hus tæt ved Snebjerg gamle Mølle, hvor hendes Datter Sidsel sad som Kone.

Vi Børn holdt meget af Mormor, men det siger sig selv, at vi aldrig kom til at staa i et saa nært og fortroligt Forhold til hende som til Farmor og Farfar, der boede paa Nyholm og var vor daglige Omgang. Naar Mormor engang imellem kom paa Besøg i mit Hjem, var hun trods det nære Slægtskab, i nogen Grad en fremmed for os.

Naar jeg senere som halvvoksen besøgte hende i Snebjerg, var hun altid god og kærlig imod mig, og kort før sin Død opfyldte hun et af mine store Ønsker, idet hun forærede mig sin gamle Slægtsbibel, der var fra Christian den Fjerdes Tid og var

Thomas Frølund's Bibel, som har tilhørt Ane Christensen Krogstrup.

forsynet med mange ejendommelige Illustrationer. Ja, sa' Mormor, »egentlig skulde din Morbror Christian have denne Bibel, men da du altid har holdt saa meget af at se i den, og du maaske skal være Præst, saa skal du have den, hvis din Morbror samtykker«. Det gjorde han, og glad var jeg.

Mormor var paa sine ældre Dage noget tunghør, men dog ikke i saadan Grad, at hun ikke nok kunde føre en Samtale, og hun fik i sit lille Hus ofte Besøg af baade Præster og Lægfolk, som gerne vilde samtale med denne gamle gudfrygtige og fromme Kvinde, der i et langt Liv havde staaet midt i det stærke religiøse Liv, som i hendes Ungdom brød frem i Vestjylland. Biskop Götzsche har i sin Bog »Livsrørelser« (København 1924) givet et Bidrag til Karakteristik af hende. Mormor, der var født den 29. Oktober 1820, døde den 19. Marts 1899.

Af de seks Sønner fra Krogstrup blev som foran nævnt fire gift med Døtre fra Amtrup. Paa tilsvarende Maade bejlede de 3 Sønner fra Nyholm til tre af Døtrene fra Krogstrup; min Far til Johanne, min Farbror Thomas til Sidsel og min yngste Farbror

Peter til Else Marie, min Gudmor. Det sidste Par blev dog ikke gift, idet Else Marie fik Brystsyge og døde. Men de mange Forbindelser er et talende Vidnesbyrd om den nære Tilknytning og Sammenhold mellem Slægterne. Iøvrigt skal jeg om mine Morbrødre her kun nævne, at to af dem hed Peder og to af dem Kristian, og vi unge gjorde os undertiden lystige over, at de gamle ikke havde kunnet finde paa saa mange Navne, at hvert af Børnene kunde faa sit eget Navn. Men naturligvis var det ikke Mangel paa Opfindsomhed, der havde været Grund til denne Navnegivning, men Hensynet til de gamle i Slægten, som skulde kaldes op. Det lagde man dengang megen Vægt paa. Det voldte heller ingen Vanskelighed at skælne mellem Drengene, thi den ene Peder blev kaldt Pæjr, og den ene Kristian blev kaldt Kræsten, og paa den Maade fik jo hver af Drengene sit eget Navn. Af de seks Piger var der forøvrigt to, der havde samme Navn, nemlig Johanne; men dem skælnede man naturligvis let fra hinanden ved at kalde den ene Hanne – det var min Mor – og den anden Johanne.

Medens mine Oplysninger om min Mors Slægt saaledes ikke gaar langt tilbage, foreligger der en (utrykt) Stamtavle over min Faders Slægt, Slægten Frølund, der er udarbejdet af en Broder til min Farfar, Lærer og Kordegn i Holstebro L. Chr. Frølund, som havde megen Interesse for Lokal- og Personalhistorie og bl. a. udgav Holstebros Topografi og Historie (1871) og Herning Sogn og Plads (1874).

Slægtens Stamfader er ifølge Stamtavlen en vis Niels Christensen, boende i Frølund. Nærmere Oplysninger om ham – denne min Oldefars Oldefar – findes ikke, saa Slægten træder først ind i Historien, om jeg saa maa sige, med hans Søn Peder Nielsen, kaldet Ruskjær. Han var født 1689 og døde 1763. Han deltog i sin Ungdom i Slaget ved Gadebusch 1712, men om han ved denne Lejlighed indlagde sig særlig Fortjeneste, melder Historien intet om. Med sin Hustru Mette Pedersdotter fra Hammerum (født 1697, død 1774) havde han en Datter og fem Sønner,

af hvilke den ene Christen overtog Gaarden i Frølund, medens de andre Sønner alle blev Silke- og Klædehandlere, tre i København og en i Norge; den sidste skal være blevet en meget velhavende Mand, som ejede et Par store Gaarde i Norge.

Christen Frølund, der var født 1733 og døde 1805, var gift to Gange og efterlod sig fem Børn, tre Sønner og to Døtre.¹⁾ Han skal ligesom Faderen have været en anset og velagtet Mand. Den ene af Døtrene, Mette Johanne, blev gift med Borbjergdeggen Holger Schou²⁾, den anden, Ane, blev gift med den kendte Mads Schou paa Holtbjerg. Om hende siger min Grandonkel i sine Bemærkninger til Stamtavlen, at hun »var en storlaaet Kvinde, der var bekendt og søgt for sine heldige Kure«. Hun synes altsaa, skønt hun sad som Kone paa en stor Gaard, at have faaet Tid til at virke som »Klog Kone« ved Siden af.

Fra min Skoletid i Herning mindes jeg den kolossale Gravsten, der dækkede Mads Schous og Ane Frølund's Grav paa Herning gamle Kirkegaard. En snørklet, halvt udvidsket Skrift fortalte om deres henfarne Liv. En egen Stemning var der over den gamle nedlagte Kirkegaard, hvor Vinden sang sit »Fare hen, fare hen«, og saa fjernt følte man sig her fra det travle Nutidsliv. Jeg har adskillige Sensommereftermiddage siddet alene paa den gamle Gravsten og er »faldet i Tanker«.

Paa sine gamle Dage købte Christen Frølund Gaarden *Nørholm*, der var skilt ud fra Herningsholm, og overlod Fødegaarden i Frølund til Sønnen *Niels* (1766-1843). Han havde tilbragt nogle Aar i København, hvor han jo havde tre Farbrødre, og herinde havde han lagt sig flotte Vaner til. Da han nu fik Fødegaarden og blev gift med Inger Kragelund, blev der anskaffet fine Møbler, og man førte et selskabeligt Hus med Middage, hvor man spiste godt, drak Vin til Maden o. s. v. Skønt de sad godt i det, kunde Gaarden ikke bære et saadant »Herregaards-

¹⁾ Jfr. Evald Tang Kristensen: Gjellerup Sogns Degnehistorie (Vejle 1917) p. 6-8.

²⁾ Se: En jydsk Drengs Dagbog ved Olaf Carlsen (København 1943) p. 165.

liv«, og det endte med, at Gaarden blev sat over Styr, og Niels og hans Kone maatte flytte ind i en lille Ejendom i Fejerskovhuse.

Gaarden Nørholm overtog Sønnen *Thomas* efter sin Faders Død den 3. September 1805. Han var født i 1780 og døde den 9. Marts 1833. I sit Ægteskab med Karen Lauridsdotter, Datter af Laurids Thomsen, Gaardejer i Sivebæk, havde han en lang Række Sønner, der var velkendte paa Herningegnen i ældre Tid. Om sin Fader siger Forfatteren af Stamtavlen, at han »var en Mand over Middelhøjde med sort Haar og med kun eet Øje, idet han havde mistet det andet Øje under et Angreb af Børnekopper. Han var bekendt for sin gode Forstand, sin behagelige Skæmt og sin Værdighed som Kusk«. Om sin Moder siger samme, at hun »var en velvoksen og svær Kone, der besad stor fysisk Styrke og, saa langt han kan huske tilbage, en alvorlig Guds-frygt; hun bad sine Bønner og sang sine Salmer og var i sine ældre Aar noget pietistisk præget«. I Modsætning til sin Søster Kirsten Marie Krøjgaard, der af Natur var mild og god, skal Karen Frølund eller Karen Holm, som hun ogsaa kaldtes, have været noget skrap af sig.¹⁾ Farmor fortalte om hende, at hun ikke sjælden, naar hun paa sine gamle Dage var paa Besøg hos Sønnerne, bebrejdede dem, at de var for eftergivende og svage overfor deres Børn og ikke tugtede dem efter Herrens Formaning. Engang da hun kom med disse Bebrejdelser overfor sin ældste Søn Christen, svarede han: »Ja, det er jo rigtig nok, Muer, te vi fik Prygl o bløw pisket ve enhver Lejlighed, men tøws I no osse, te vi er bløwen saa møj bejer end ander Folk.« Disse Ord bragte Oldemor til Tavshed, thi hendes Sønner Jens og Niels voldte hende megen Sorg. – Hun levede sine sidste Aar hos Søsteren paa Krøjgaard og døde der i 1858.

Af min Oldefars 10 Sønner har jeg personlig kun kendt min Farfar Laurids (Laust) Holm. Jeg mindes dog som lille Dreng

¹⁾ Jfr. Götzsches Livsrørelser p. 122-23.

at have været med paa Besøg hos hans ældste Broder Christen Frølund. Han havde ejet en Gaard i Kjæret, men boede paa sine gamle Dage i Snejbjerg Kirkeby. Jeg husker Besøget, fordi vi Drengene fik Lov til at ransage Christen Frølunds »Ragelsekasse«, der indeholdt en ualmindelig righoldig Samling af alskens Af-fald. Han hyldede nemlig ligesom min Farfar – ja formodentlig i endnu højere Grad – det Princip, at intet maatte kastes væk, for »man kunde jo aldrig vide, om man ikke kunde faa Brug for det.« Af denne Grund blev alt Affald, navnlig alle Metaldele, gamle Søm, Skruer og Møtrikker, Knive, Bor, Stemmejern o. s. v., men ogsaa Læderstumper, Træredskaber, mærkelige Sten o. s. v. samlet i en stor Kasse eller Dragkistesuffe. Og saa mange mærkelige Ting indeholdt denne Kasse, at Drengene endelig fik en Eftermiddag til at gaa med at undersøge dens Indhold.

To af Sønerne blev uddannet som Lærere nemlig foruden Stamtavlen Forfatter Laust Christian tillige Thomas Frølund, der senere var Lærer i Hodsager.¹⁾

Mest bekendt af hele Søskeneflokken var vel nok Jens og Niels Holm, men desværre ikke absolut for deres Dyders Skyld. Efter de mange Historier, der endnu i min Barndom fortaltes om dem – og navnlig da om Jens – var de begge et Par urolige Hoveder, der kunde finde paa de utroligste Kunster. Oftest var det vel harmløse Løjer, der blot kaldte Latteren ned over Genstandens syndige Hoved, men undertiden kunde deres Løjer unægtelig være temmelig nærgaaende og ubehagelige for deres Medmennesker. Begge var de i Besiddelse af ualmindelige fysi-ske Kræfter, og hændte det, at de fik Lyst til at demonstrere dem – og det kunde jo navnlig hændte ved et Gilde eller paa et Marked, naar de havde faaet lidt rigeligt at drikke – saa var de ikke just behagelige at være i Nærheden af for fredelige Med-borgere.²⁾

¹⁾ Jfr. En jydsk Drengs Dagbog, p. 105 ff. og 165.

²⁾ Jfr. E. Tang Kristensen: Gjellerup Sogns Degnehistorie, p. 7-8, og H. P. Hansen: Kultur og Sprogminde fra Midtjylland, p. 128-29.

Jeg skal her kun gengive en af Historierne om Jens Holm, og den har jeg fra Farmor, saa den er paalidelig nok: Jens Holm aftjente sin Værnepligt i en østjydsK Købstad – det forekommer mig, at det var Aarhus. En Dag skulde Soldaterne ud at bade og blev under Kommando af en Underofficer ført ned til et Sted paa Kysten i Nærheden af Havnen. Nu var Jens en meget dygtig Svømmer, men altsaa ogsaa en stor Spøgefugl, der gerne vilde gøre lidt Løjer med Underofficeren, som jævnlige plagede de menige med Eksercits og Stroppeture. Da Soldaterne fik Ordre til at klæde sig af, traadte han frem for Sergenten og bad saa mindelig om, at han maatte være fri for at komme i Vandet, da han led af Vandskræk. Befalingsmanden svor en drøj Ed paa, at han nok skulde kurere ham for Vandskræk og gav et Par af de andre Ordre til at give ham et Tov paa og smide ham i Vandet. Jens bad forgæves for sit Liv. Under megen Jamren blev han smidt i Vandet og gik straks til Bunds. Lad ham bare faa en ordentlig Dukkert, raabte den vrede Sergent, jeg skal nok kurere ham, den fejge Karl. Omsider gav han dog Ordre til at hale Slyngelen op – ligefrem drukne skulde han naturligvis ikke. Men hvem skildrer Soldaternes og Underofficerens Forskrækkelse, da de halede Tovet op og opdagede, at der ikke fulgte nogen Mand med. En større Eftersøgning blev sat i Gang, og den fortsattes i nogen Tid under stigende Ængstelse. Imidlertid havde Jens straks, da han var kommet i Vandet, smøget Tovet af sig og var svømmet et godt Stykke under Vandet hen til en Baad, hvor han i Skjul kunde iagttage de Eftersøgningsforanstaltninger, der blev sat i Gang. Efter at han en god Stund havde moret sig over Forvirringen og den Skræk, han havde hensat Underofficeren i, kom han omsider frem. Befalingsmanden blev ganske vist glad over at se ham igen i levende Live, men alligevel tror jeg nok, at Spøgen kostede Jens nogle Dages mørk Arrest.

Under min Skoletid i Herning gjorde jeg Bekendtskab med en gammel Dansk-Amerikaner, som efter et 40-aarigt Ophold i St. Louis havde slaaet sig ned en Sommer paa Missionshotellet i

Herning for at genopfriske sine Ungdomsminder. Han talte til at begynde med et noget besværligt Dansk, spækket med amerikanske Udtryk, og jeg fattede stor Interesse for den stilfærdige og ensomme Mand, som efter saa mange Aar var kommet hjem for at hilse paa Ungdomsvenner og nu opdagede, at de næsten alle var døde og borte. Han kunde fra sin Ungdom huske adskillige Krøniker om »Holmerne«, navnlig om deres vældige Kræfter. »Men Deres Bedstefar var nok alligevel den stærkeste af alle Brødrene«, sa' han, »blot lod han sig jo aldrig eller dog sjældent mærke med, hvor usædvanlige Kræfter han havde, da han var en stilfærdig og fredsommelig Mand.« Og saa fortalte han mig en Historie om min Farfar, hvorledes han en Dag paa Kirkevejen var kommet forbi en Mand, der havde været hos Mølleren efter et Læs Korn og nu havde haft det Uheld, at det ene Baghjul var løbet af Vognen. Han havde faaet fat paa 3-4

Mand, der forsøgte at løfte Vognenden saa højt i Vejret, at Hjulet kunde skubbes ind paa Navet, men deres Kræfter slog ikke til. Farfar gik da stille hen og tog fat i Vognens Bagparti og løftede Vognen i Vejret, idet han roligt sa': »Kan I saa sæt æ Hywl o.«

Anm.: Naar Tang Kristensen i sin Omtale af Slægten i »Gjellerup Sogns Degnehistorie« synes at ville tillægge den Navnet Ruskjær, har Slægtens Medlemmer ikke kunnet godkende dette. Dens Forbindelse med Ruskjær er uoplyst, derimod er det givet, at den i Generationer har været bosat i Frølund, og at mange af dens Medlemmer har baaret Navnet Frølund. Min Oldefar er aldrig blevet kaldt Thomas Christensen Ruskjær, som Tang Kristensen skriver, men Thomas Frølund, og f. Eks. min Farfars Daabsattest lyder paa »Laurids, Søn af Thomas Frølund«. Det er derfor med Rette, at Stamtavlen Forfatter har fastholdt Frølund som Slægtsnavn. Slægten gør ikke – som den gamle svenske Kongeslægt – Krav paa at nedstamme fra Guden Frø (Frey), men den By (Offerlund), hvortil Frøs Navn fra Hedenold har været knyttet, har i gamle Dage været Slægtens Hjemsted og Midtpunkt – ingen ved, hvor langt tilbage i Tiden – og derfor har Navnet faaet Værdi for Slægten. Men iøvrigt har Forholdet her været som i de fleste Bondeslægter, at der ikke i ældre Tid fandtes noget fast Slægtsnavn, idet Sønnerne i Reglen benyttede Faderens Fornavn med Tilføjelse af -sen og saa eventuelt fik tillagt et Kendingsnavn f. Eks. efter den Gaard, de ejede. Endnu min Oldefars Sønner førte forskellige Navne, nogle Frølund, nogle Holm (efter Fødegaarden Nørholm) og en eller to Schou, men alle kunde de naturligvis efter almindelig Bondeskik kalde sig Thomsen.

Gamle Jens Jørgensen

Gamle Jens Jørgensen, Farmors Far, fortjener et Kapitel for sig selv, baade fordi han er den første af mine Forfædre, der ejede Fødegaarden i Trælund, og fordi han har efterladt sig et litterært Minde, nemlig en versificeret Beretning om sin Deltagelse i Napoleonskrigene.

Jens Jørgensen var en ægte Tjørringbo. Han var født i 1790 (døbt den 6. Juni 1790) som Søn af Gaardejer i Tjørring Jørgen Jensen Dynesen (født 1755, død den 17. Maj 1821) og Hustru Karen Thomasdatter (født 1764, begravet den 20. April 1811). Hans Farfar Jens Dynesen, der var født 1713 og døde efter 1787, var ligeledes Gaardejer i Tjørring.

I sine unge Dage deltog han i Napoleonskrigene, d. v. s. han var lige som Jens Jensen, ham æ Hueskræhmer, i »E Bindstouw« med i den Hær, der fra Danmark blev sendt Napoleon til Undsætning. Man husker fra Danmarkshistorien¹⁾, at Frederik den Sjette endnu efter Napoleons Nederlag i Rusland i 1812 holdt fast ved sin Tro paa Kejserens Lykkestjerne, og navnlig knyttede han sig, efter at han havde set, at Rusland og England støttede den svenske Konge Karl Johans Fordring paa Trondhjems Stift, endnu mere afgørende til Napoleon. I en Traktat af 10. Juli 1813 lovede han at stille et Korps paa 10.000 Mand Fodfolk, 2.100 Ryttere og 40 Kanoner som Hjælp til den franske Hær. Korpsets Fører blev Kongens Svoger Prins Frederik af Hessen, og det blev føjet til det 13' franske Hærkorps, der laa i Hamborg og dets Omegn under en af Napoleons berømteste Marskaller, Davout, Prins of Eckmühl. Davout rykkede først ind i Meklen-

¹⁾ Jfr. Edv. Holm i Danmarks Riges Historie V. p. 645 ff.

burg, og paa denne Ekspedition var Jens Jensen, Hosekræmmeren, ifølge sin Beretning med. Det var herved, han havde det Uheld at tage et Par Franskmænd til Fange.

Da Vaabenlykken imidlertid svigtede Napoleon, og han led sit store Nederlag ved Leipzig (18. Oktober 1813) maatte Davout trække sig tilbage til Hamborg, og det svage danske Korps fik nok at gøre med at hindre Carl Johan, der rykkede frem med en svensk-russisk Hær, i at rykke op i Jylland. Det var dengang Danskerne ved Hamborg skiltes fra Franskmændene, at Prins »Ekmøll« græd som et Barn – ifølge Jens Jensens Beretning.

Min Oldefars episke Fremstilling af sine Oplevelser er langt fra saa fornøjelig som Jens Jensens Beretninger med de mange oplivende Enkeltheder om Franskmændenes Pivsnak med mere. Men den tegner i sine noget ubehjælpssomme Vers et ret malende Billede af Krigerlivets Strabadser, og man faar et stærkt Indtryk af, hvor daarligt der var sørget for Soldaternes Forplejning.

Han hørte ligesom Jens Jensen til Rytteriet, og efter de Navne, der anføres i Visen, har de utvivlsomt i hvert Fald gjort Tilbagetoget fra Hamborg op gennem Holsten sammen.

Jens Jørgensens Vise er paa 37 Vers. Farmor opbevarede den som en Klenodie og sang den undertiden for os Børn. Originalen, der naturligvis var skrevet med Gotiske Bogstaver, er desværre gaaet tabt, men Teksten er bevaret i en Afskrift, som jeg som 11-aarig Dreng har taget af den. Paa Afskriften har jeg med nogen Selvfølelse skrevet: Oversat fra Dansk til Latin af Thomas Frølund Thomsen den 3. Juni 1894. I det store og hele vil jeg tro, at Afskriften er paalidelig, men ligesom der et enkelt Sted er faldet en Linie ud, saaledes kan det ikke udelukkes, at et enkelt Ord hist og her kan være mistydet, selvom jeg nok har søgt Farmors Støtte ved »Oversættelsen«.

I de første Vers omtaler Forfatteren sine fromme Forældre og de »spæde Ungdomsdage«, da »Verden var mig mild og blid«, og han mindes Ungdomsaarene, da »han trinte ud paa Livets Bane«. »Guds Forsyn og Forældre god oplyste mig og Søkende

kjære udi Guds Ord og Daabens Pagt«, siger han. I 4' Vers, der begynder med Ordene: »Da jeg var toogtyve Aar, da maatte jeg i Krigsstand træde«, indledes saa Skildringen af hans Deltagelse i Krigsbegivenhederne. Først berettes om Afskeden fra Hjemmet og om Opholdet paa Øvelsesskolen i Odense. Videre fortælles om, hvorledes de, da Skoletiden var forbi, blev overført til Sjælland, hvor de et halvt Aarstid var indkvarteret hos Bønder paa Ringstedegnen. Opholdet her afsluttedes med Eksamen »paa Krigsmaner«, og ved Standarder svor de Kongen Troskabsed. Her findes indskudt et Hurra-Vers, som vi Drengene satte særlig Pris paa:

*Hurra for Kongen og vort Land,
Hurra for alle dem vi kjender,
Hurra for hver en danske Mand,
Hurra vi byder vore Fjender,
Hurra for hver som Vaaben bær,
Hurra for vore Kjærestes.*

Fra Ringsted drog de med fuld Oppakning »Karbin, Pistol og Sabel ved Siden« til København og deltog i Øvelser og Manøvrer »som om det var i Fjendens Land«. En tre Ugerstid patruljerede han paa Amager, hvorfra han kunde se de store engelske Krigsskibe. Saa fik de pludselig Marchordre og drog til Store Bælt. Her laa imidlertid Engelskmanden og spærrede Overfarten, hvorfor de efter nogle Dage drog over Næstved til Vordingborg og videre over Øerne til Fyensland. »Der var stor Mas med Hestene«, siger han, men de slap over og blev modtaget med stor Venlighed af Fynboerne. Opholdet her varede imidlertid kun kort, »saa maatte de til Holsten bort«. »Ret mange Steder var vi igennem Holstens lange Egne«, siger han, »og mangen ud af Hestene blev trykket haardt af Sadlerne.« – Det er, hvad Rasmus Owstrup udtrykker ved Ordene: »saa bløw Jen en bette Kon træt aa den Rien, aa let æm døhr, hvor En æ høwest, nar En sanker Spohn.«

Syd for Ratzeborg laa de en Tid lang i en Teltlejr og var ofte i Kamp med Fjenden, der vilde »fange dem«. De led meget af Sult og Kulde og mange blev syge. Selv havde han Blodgang, men red dog sin Hest hver Dag. »Ingen Pen kan det optegne, hvad ondt enhver maa lide her i denne Krig udi de Egne«, siger han. Forplejningen var elendig. »Om Natten vi om Ilden løb, paa Sablen stegte vi vort Brød«. Maden maatte de selv lave, og han nævner, hvorledes de jog Bønderne væk fra Marken for at tage deres Kartofler: »de monne os saa vel behage«. »Ret sjælden vi i Huse soe (sad), og aldrig vi i Sengen loe (laa)«. I nogle Uger laa de paa Marken, men kom saa omsider ind til Ratzeborg. Han omtaler ikke det grumme Slag ved Ratzeborg, som Jens Jensen beretter om, men nævner, at de i Ratzeborg skiftede Officerer. Imidlertid fik de saa Marchordre. Franzosen »ind ad Hamborg gik«, og Danskerne drog ad Holsten til. Ved Oldesloe stødte de paa Fjenden. Det blev en trang Tid; de maatte retirere, forfulgt af Fjenden. »Ej anden Søvn vi kunde faa end op til vores Heste at stande, Brød var for os som Honning sød, derfor vi lider en stor Nød«. Ved Bornhöved satte mange Livet til, og de maatte flygte gennem Kiel uden at faa hverken Mad eller Drikke. Det var – ved vi fra Danmarkshistorien – den 8. December 1813. To Dage senere, den 10. December, fik Danskerne Oprejsning i Slaget ved Sehested. Carl Johan forsøgte at omgaa Danskerne imod Vest for at bringe dem til Overgivelse, men Danskerne i Forening med Holstenske Afdelinger slog sig sejrrikt igennem Omringningshæren og naaede heldigt Rendsborg. Ligesom for Jens Jensen var ogsaa for Jens Jørgensen Slaget ved Sehested det sidste Slag, han var i. Da Jens Jørgensen havde faaet sin Uddannelse i Odense, maa jeg antage, at han har været med i det fynske Dragonregiment, hvis tapre Indsats under Oberst Guldberg afgjorde Slaget ved Sehested og bragte Byen i de danskes Haand og dermed aabnede dem Vejen til Rendsborg. Et Øjenvidne har beskrevet den Situation, der udviklede sig, da Guldberg havde faaet Ordre til Angreb saaledes:

Da Guldberg fik denne Ordre, spændte han Kasketten fastere under Hagen, iførte sig et Par uhyre Stridshandsker, trak Sablen og raabte med en Stemme, der kunde høres over hele Regimentet: »Naar jeg rider frem, saa følg mig, naar jeg viger, saa drøb mig.«

I drønende Galop rykker Regimentet frem. En Salve fra det fjendtlige Infanteri strækker manges en Rytter til Jorden, men hindrer ikke, at de gæve Dragoner naar Fjenden ind paa Livet. Sammenstødet er frygteligt, Larmen fra Kanonerne, Raab og Skrig fylder Luften, men pludselig vakler de fjendtlige Rækker, og til Trods for, at v. Walmoden selv befinder sig midt imellem sine Tropper, styrter disse i vild Flugt mod Syd. 3 danske Batailloner under Kaptajn Rømeling gør Sejren fuldstændig ved helt at rydde Valpladsen.

Nogen yderligere Forfølgelse af den slagne Fjende er dog ikke mulig, men Vejen til Rendsborg er fri. Hvor blodig Dagen har været, ser man ogsaa nu: 400 faldne og saarede Danske, 600 faldne og saarede Fjender dækker Valpladsen.

Om Aftenen naar den danske Hær Rendsborg, medbringende 650 Fanger – hvoraf 22 Officerer – samt to erobrede Kanoner.

Min Oldefars Beretning om hans Oplevelser ved Sehested er meget forskellig fra Jens Jensens. Jeg citerer her nogle Vers:

29.

*Der vi til Sehested kom derhen,
der var nu en stor Ynk at høre,
det isner mig i hvert et Lem,
der Kuglerne vi om os høre,
der saa jeg en blodsaaret Mand,
det røde Blod af hannem rand.*

30.

*Saa faldt jeg ind til Gud i Bøn,
som alle Hjerter kunde trøste,
Gud vær mig naadig for din Søn,
forlad mig dog min store Brøste
skal jeg end dø for Fjendens Haand,
annam min Sjæl og tag min Aand.*

31.

*Gud styrkede mit svage Sind,
han lettede mit klemte Hjerte,
vi kom mod Fjenden som en Ven,
og bærer derfor ingen Smerte,
ja mange vi til Fange tog
og mange vi paa Flugten jog.*

32.

*Hvor mange for min Haand der faldt,
det kan jeg ikke her fremdrage,
jeg fik saa mangen Hug iblandt
de gjorde ej mit Legeme Skade
der mange Mand blev slagne
og mange ilde saarede.*

33.

*Med Ære og Pris vi vandt det Slag
den Aften vi til Rendsborg drager,
de Fanger med os følge skal
endskjønt det ikke dem behager,
Kanonens Knald vi høre kan
til Ære for hver danske Mand.*

Visen slutter efter en Tak til Gud for Freden med følgende Vers:

37.

*Skal jeg i Fattigdom mit Brød
i denne Verden her opsøge,
saa lider jeg slet ingen Nød,
naar kun Guds Forsyn mig mon føre,
mig nages ej hvad jeg har gjort.
Gud give enhver sin Glæde stor.*

Jens Jørgensen slap i god Behold hjem fra Krigen. Et Par Aar efter blev han gift med Mariane Jensdatter, der var født i Snejbjerg 1784 og altsaa var 6 Aar ældre end han, men dog overlevede ham i 5 Aar. De overtog Gaarden i Trælund, som de købte af en Mand ved Navn Gregers Gregersen (?). Ovenpaa Krigens Strabadser fulgte nu en lang Række rolige og fredelige Aar paa den stille Hedegaard. Det var en fattig Tid for Landet efter Statsbankerotten, og særlig var det vel da en haard Tid for de fattige Hedeboender. Men Gudsfrygt og Nøjsomhed raadede i Jens Jørgensens Hjem, og han var en glad og tilfreds Mand. Farmor talte ikke saa sjældent om sin Far. Hans poetiske, letbevægelige Gemyt var gaaet i Arv til hende. Heller ikke var det blot Slid og Slæb i Jens Jørgensens Liv. I Bindestuen lyttede man gerne til hans Fortællinger og smaa Emter. Han havde efter hvad Farmor fortalte en særlig Evne til at skrive »Bindebreve« (Gækkebreve), men desværre er ingen af disse Breve opbevaret.

Da henimod Aarhundredets Midte en ny aandelig Vækkelsesbølge gik over Vestjylland, sluttede Jens Jørgensen sig med Varme til de vakte¹⁾, og hans Død faa Aar efter blev et mægtigt Vidnesbyrd om Livets Sejr over Døden. Det forundtes ham umiddelbart før sin Død at skue ind i det himmelske og hans straalende Ansigt og de Ord, hvormed han søgte at gøre de om-

¹⁾ Jfr. Götzsches Livsrørelser, pag. 80.

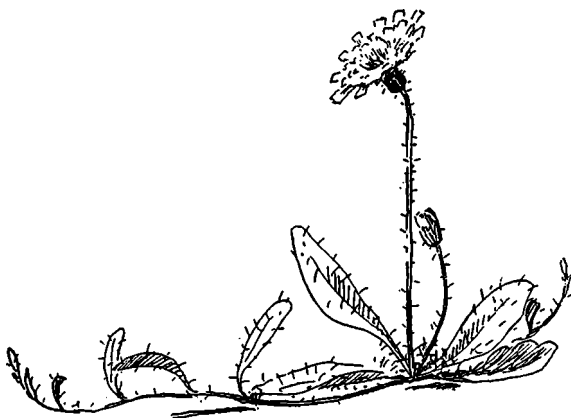
staaende delagtige i den Herlighed, han saa, skal have gjort et uforglemmeligt Indtryk.

Skønt jeg ikke har særlige Holdepunkter udover det anførte, har jeg altid tænkt mig, at gamle Jens Jørgensen har været af en lignende Type som den i min Barndom kendte Indremissionær Kristen Jacobsen, der var en Brodersøn af ham og blev stærkt religiøst grebet under Indtrykket af sin Farbroders lykkelige Død.¹⁾ Af samme Type var vist ogsaa Kristen Jacobsens Broder, Lærer Jørgen Jacobsen, der sammen med tre andre gamle har skrevet Minder fra Hammerum Herred i Hardsyssels Aarvog, 8. Bind (1914).

Til Jens Jørgensens Slægt hørte iøvrigt ogsaa den i sin Tid kendte Venstrepolitiker, Overretssagfører J. K. Lauridsen (Je Ka), der var en ejendommelig Begavelse, men rigtignok var af en hel anden Type end min gamle Oldefar.

¹⁾ Jfr. Götzsches Træk af en jydsk Vækkelseshistorie, 2. Udgave, pag. 25.

Haaret Høgeurt.

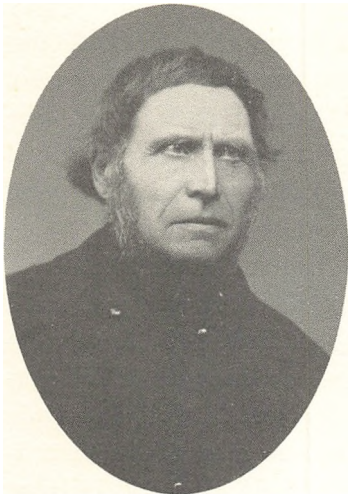

Farfar og Farmor

Medens min Far og Mor begge døde i en ung Alder, blev baade Farfar og Farmor gamle og overlevede mine Forældre i adskillige Aar. Da de boede paa Gaarden, hvor vi Børn voksede op, kom de ganske naturligt paa flere Maader til at træde os i Forældres Sted, og vi kom til at staa i et nærmere og inderligere Forhold til vore Bedsteforældre end det maaske er almindeligt.

Farfar var født den 25. Marts 1815 paa Gaarden Nørholm og døde den 23. Juli 1899 paa Nyholm. Han fik i sin Barndom en efter Datidens Forhold god Undervisning tildels af en Huslærer, og der er ikke Tvivl om, at hans stærke gudfrygtige Moder har haft stor Indflydelse paa ham under hans Opvækst. Som ung blev han sendt til »æ Østeregn«, d. v. s. Skovegnene Øst for Silkeborg, for at lære Hjuleraandværket. Som Eksempel paa, hvor spartansk Levemaaden var dengang, fortalte Farfar, at de hos Mesteren til Morgenmad fik tørt Brød med Røllikethe, og denne sidste vel at mærke uden Sukker. En af hans største Glæder var Musikken, og med sin Violin var han en velkommen Gæst, hvor Ungdommen samledes til Dans og Leg. Med Musikken tog det imidlertid en brat Ende, da han blev grebet af den pietistiske Vækkelse. Han solgte da sin Violin for ikke at blive fristet af Dansemelodiernes Trylleri, og jeg har aldrig hørt ham spille. Men jeg mindes, at han engang som gammel Mand, da en af mine Brødre havde faaet en Violin, tog den i sin Haand og med Buen tog et Par Strøg – et Par Strofer af en Salmemelodi. Det blev kun et Par Strøg, saa gav han min Broder Violinen tilbage med Ordene: »Nej, mi Finger er bløwen for styw«.

Midt i Fyrrerne blev Farfar gift med min Farmor Severine Jensdatter, der var født den 9. November 1818, og overtog sin Svigerfar Jens Jørgensens Gaard i Trælund.

»Farfar«

Laurids (Laust) Holm

• 25.3.1815 † 23.7.1899

»Farmor«

Severine Holm, f. Jensdatter

• 9.11.1818 † 1905

Farmor blev altsaa efter sit Giftermaal boende paa sin Fødegård, og her boede hun med en kort Afbrydelse hele sit lange Liv til hun i 1905 afgik ved Døden møt af Dage. Hun var vokset i den Grad sammen med Trælund, med Markerne og Engene – ja, vel især Engene – og den vide Udsigt op over Sunds, at hun ikke rigtig kunde trives andre Steder. Da Far overtog Gaarden derhjemme, købte Farfar og Farmor en mindre Ejendom i Snejbjerg, hvor deres ældste Søn Thomas, der var gift med Moster Sidsel, boede. Men de trivedes ikke rigtig i Snejbjerg, og navnlig Farmor længtes efter Trælund. De solgte derfor efter faa Aars Forløb Ejendommen og vendte tilbage til den gamle Gaard, hvor de fik indrettet sig en Aftægtslejlighed.

Hvorfor Farmors Broder Thomas i sin Tid ikke fik Gaarden ved jeg ikke. Han udvandrede senere til Amerika, og jeg mindes fra min Barndom disse fremmedartede Breve med de interessante Frimærker, som Farmor fik nogle Gange om Aaret fra Broderen.

De bragte som et Pust fra en fjern, fremmed Verden ind i den stille Gaard i Trælund og satte Barnets Fantasi i Bevægelse. Omaha, Nebraska – det lød som Navne fra et Eventyr, men Brevene var haandgribelige nok, og saa maatte det vel altsaa være sandt med det store Land hinsides det vældige Hav – hvad man jo ellers nok kunde have sin Tvivl om.

Farmor blev sin Mand en god og trofast Hustru. Spinkel var hun af Skikkelse og blød af Gemyt, men altid var hun paa Færde, flittig og virksom, beskeden og nøjsom. Intet Arbejde veg hun tilbage for, naar det var nødvendigt – ja, man sagde, at hun endogsaa havde taget sin Tørn i Mergelgraven, da Markerne skulle mærgles. »Hun kund gyr hin Tur«, som man siger i Vestjylland. – Overfor alle, som trængte til Hjælp, var hendes Haand aaben. Uegennyttig og selvforglemmende var det hendes største Glæde at hjælpe andre. Var det underligt, at vi Børn elskede en saadan Bedstemor!

Tolv Børn fødte Farmor sin Mand, men af disse blev kun fem voksne, nemlig Døtrene Karen og Mariane samt Sønnerne Thomas, Jens og Peter. Flere af de andre var dødfødte eller døde som nyfødte, inden de var døbt. Og dette var Bedstemors store Hjertesorg; thi ikke blot havde det været svært at se et dødfødt Barn eller et Barn, der døde under Fødslen, naar man havde glædet sig til at tage en sund lille Dreng eller Pige i sine Arme; men »Dømmerne« sagde jo, at disse udøbte Børn gik evig fortabt i Helvede – det var det allerforfærdeligste.¹⁾ Ganske vist klyngede Bedstemor sig til, at Jesus selv, der siger, at den, som tror og bliver døbt, skal blive salig, *ikke* siger, at den, som ikke bliver døbt, skal fordømmes, men alene, at den, som ikke *tror*, skal fordømmes, og ganske vist havde baade Præst og Lærer trøstet hende med, at Gud visselig ikke vilde forkaste eller fordømme de smaa, som uden Skyld var gaaet Glip af Daaben. Men »Dømmerne«s haarde Ord, deres Forlangende om, at hun selv skulde

¹⁾ Jfr. Götzsches: Træk af en jydsk Vækkelses Historie, 2. Udg. 1925.

fordømme sine udøbte Børn, havde efterladt som et Saar i hendes Sind, og endnu paa sine gamle Dage kunde hun græde smertelig over sine udøbte Børn.

Dømmernes Udskillelse og deres haarde Domme over anderledes tænkende vakte – som man kan læse i Götzsches Bog: »Af en jydsk Vækkelses Historie« megen Sorg og Bedrøvelse blandt de gudelige Forsamlings Folk og gav Anledning til mange Drøftelser, der ofte endte i bitre Stridigheder. Mine Bedsteforældre blev, som det fremgaar af foranstaaende, ikke uberørte heraf. Flere af deres Bekendte sluttede sig til Dømmernes Kreds, men selv holdt de fast ved den folkekirkelige Ordning, uanset dens Mangler og Skrøbeligheder.

Mærkeligt nok stillede de fleste Præster sig jo uforstaaende overfor Forsamlingsfolkene, og naar Farfar og Farmor talte om de store Begivenheder i deres yngre Aar, saa var det ikke kirkelige Møder med kendte Præster som Talere de mindedes, men det var de Forsamlinger, der arrangeredes rundt om i Hjemmene i trange, overfyldte Stuer – naar »Narboerne«, Folk som Iver Viftrup og Jens Maarbjer¹⁾ kom paa Besøg, eller naar en Udsending fra Kristiansfeld naaede herop til Midtjyllands Hedeegne. Enkelte Præster var dog Forsamlingsfolkene til stor Støtte som f. Eks. Pastor Bluhme i Bording, og naar det gjaldt en saadan Præst, var de troende ikke bange for at gaa et Par Mil eller tre for at komme i Kirke om Søndagen. Takket være bl. a. disse Mænd fik Sektdannelsen ikke større Udbredelse. Iøvrigt havde ikke faa af de gamle Forsamlingsfolk særdeles gode Kundskaber med Hensyn til Kristentroens Grundlærdomme. Luther var her den store Autoritet, og hans Skrifter blev læst og drøftet. Naar jeg tænker paa Farfars Bogsamling og hans flittige Brug af den, fyldes jeg af Beundring for denne jævne Bondemands Stræben efter ikke blot at skaffe sin Aand Opbyggelse, men ogsaa efter at samle sig Viden og Kundskab, saa han kunde være i Stand til,

¹⁾ Jfr. Götzsches Livsrørelser, p. 43-44.

naar det krævedes af ham, at gøre rede for, hvad der var Grundlaget for hans Liv og hans Tro. Kirkegang blev der i hans høje Alder kun sjældent Tale om. Vejen var for lang og besværlig, og dertil kom, at Kirken ikke var opvarmet om Vinteren. Men i sine Bøger søgte han hver Dag Berigelse og Opbyggelse. Luthers Kirkepostil var – om jeg saa maa sige – Bedstefars Hovedbog. Han havde til denne Bog lavet sig et lille privat Register, saaledes at han i paakommende Tilfælde let kunde finde de vigtigste Steder, hvor Luther behandlede Lærespørgsmaal. Jeg husker fra min Barndom et saadant Tilfælde, hvor Kirkepostillen blev taget frem. Talen var faldet paa »Indre Mission«, der var begyndt at gøre sig gældende paa Egnen. Bedstefar udtalte sine Betæneligheder ved denne Retnings Fremhævelse af Omvendelsen som en isoleret Begivenhed, som kunde henføres til en bestemt Dag eller Tid, og som man saa var færdig med; disse Mennesker synes at mene, at naar man en Gang var omvendt, saa var Sagen dermed i Orden, medens Sandheden dog var den – fremhævede Bedstefar – at vi hver Dag paany maatte gøre Bod og omvende os. Og saa blev »Luther« taget ned fra Hylden og Sagen dokumenteret.

Men Kirkepostillen var ikke den eneste af Luthers Skrifter, der kom i Betragtning. Paa Hylden fandtes ogsaa hans store Fortolkning til 1ste Mosebog i to tykke Bind og paa Bedstemors Bord i Soveværelset laa i Reglen Forklaringen til Galaterbrevet, der var en af Bedstemors Yndlingsbøger. Hertil kom saa en Række Skrifter af andre skattede Forfattere, saasom Speners Indøvelse i Christendom, Johan Arndts Sand Christendom for ikke at tale om Jesper Brockmanns Huspostil og de daglige Andagtsbøger Goszners Skatkiste og Boyes lille Skatkiste. En Bog, der særlig interesserede os Børn, var »Hjertespejlet«, der gennem en Række Illustrationer paa en saare anskuelig Maade viste, hvorledes Menneskets Hjerte, der var fuldt af allehaande onde Lyster og Begæringer – symboliseret ved forskellige Dyr – blev rensset ved Helligaandens Lys.

Om Farfars Dygtighed som Landmand kan jeg ikke udtale mig. Han fik en Del af de kalkfattige Jorder merglet, men drev vist iøvrigt Gaarden som de fleste Landmænd paa den Tid. Særlig »jordfaallen« skal han ikke have været, saavidt jeg har kunnet forstaa. Han hørte ikke til dem, der blot levede for at slide, æde og sove. Han vilde nok have Tid til at tænke over Tingene.

Da jeg blev født, havde Farfar og Farmor forlængst trukket sig tilbage som Aftægtsfolk – i 1890 da jeg var syv Aar, fyldte Farfar 75 Aar. De boede i en lille Lejlighed i Gaardens østre Længe. Her havde de foruden et lille Soveværelse, der vendte Vinduet ud mod Gaardspladsen, en stor rummelig Stue, der havde to Fag Vinduer mod Øst og gik tværs igennem Huset, dog saaledes, at der ud imod Gaardsiden var indrettet en Alkove, der benyttedes som et Slags Gæsteværelse – foruden at Farfar undertiden tog sin Middagssøvn der. Over Stuen var der, trods det beskedne Bohave, en egen gammeldags Hygge. Midt paa den søndre Væg tæt ved Døren ud til Køkkenet, stod en stor Bilæggerovn, som om Vinteren udstraalede en behagelig Varme. Den blev fodret med store Tørv, der blev skaaret i Mosen, hvor Morlaget var tyndt og løst; engang imellem, naar det var særlig koldt, fik den ogsaa rigtige Klyne af den gode, sorte Slags. Under

Vinduerne var der en fast Bænk, og her stod et langt Bord af malet Fyrretræ med en løs Bænk foran. Paa den nordre Væg havde et Skab og en Dragkiste sin Plads, og henne i Hjørnet tæt ved Døren ud til Forstuen hang et gammelt Slagværk med Porcelæns-skive. Det talte Minutterne sindigt og stilfærdigt, men hver Gang en Time var rundet ud, forkyndte det Tiden med høje klangfulde Klokketoner, der om Sommeren, naar Døren stod aaben, kunde høres over hele Gaarden. Et Par gammeldags Armstole, som Farfar selv havde forfærdiget, fuldendte Møbleringen. Loftet var Bjælkeloft, og paa det hvidskurede Bræddegulv var strøet hvidt Sand.

Selv om Farfar og Farmor var gamle og var gaaet paa Aftægt, saa sad de ikke uvirksomme hen. Det kom nu Farfar til gode, at han i sine unge Dage havde lært et Haandværk. I Gavlen af Huset havde han i Forbindelse med Lejligheden indrettet sig et lille Snedkerværksted. Her stod han ofte ved sin Høvlebænk og standede Gaardens Redskaber eller forfærdigede nyttige Ting saasom Kister o. lign. I hans seneste Aar var Høriver hans Speciale; dem lavede han i stort Antal og solgte til en Træhandler i Herning.

Det var morsomt at se Bedstefar bruge de mange forskellige Redskaber og se, hvor let og villigt de føjede sig i hans Haand. Han var endnu paa den Tid, da min Far og Mor døde, en rank og stout Skikkelse. I det brede kraftige Ansigt, der var indrammet af en Krans af Skæg (Skipperskæg) lyste under buskede Bryn to stærke Øjne. De kunde skyde hvasse Lyn, men ogsaa smile venligt, og det gjorde de i Reglen til os Børn. Hans mørke Haar, der var begyndt at graane, bar han ret langt, saaledes at nogle Lokker faldt ud over Ørerne. Panden var bred, let tilbagevigende, og bortset fra et Par dybe Furer mellem Øjnene kun lidet rynket eller furet. Næsen var smukt formet, let buet, og Munden var bred og kraftig. Han havde endnu saa at sige alle sine Tænder i Behold.

Alt imens Farfar brugte sin Høvl, eller hvad det nu var, snak-

kede han med os. Han havde en egen tør, lidt knap Maade at fortælle paa, men med en Understrøm af Lune. Ofte kunde vi være i Tvivl om, hvorvidt Ordene skulde tages i fuld Alvor, eller om der skjulte sig noget bagved; men naar vi saa opdagede det lune Blink i Øjenkrogene, var vi orienterede.

Efterhaanden som vi blev større, fik vi Lov til selv at prøve at haandtere Sav og Høvl, Bor og Stemmejern o. s. v., og det var naturligvis ikke det mindst morsomme. Navnlig min Broder Christian var »kræng i æ Træ«, og han kunde under Bedstefars Vejledning lave rigtig pæne Ting.

Forstod Farfar at sysselsætte sig og faa noget ud af Tiden, saa gjaldt dette vel i endnu højere Grad om Farmor. Altid var hun i Virksomhed, og havde hun ikke andet, saa havde hun i hvert Fald sin Bindehose i Hænderne. Mange Par gode og varme uldne Benklæder og mange uldne Tørklæder (Sjaler) forfærdigede hun i Aarenes Løb, for ikke at tale om Strømper og deslige til os Børn og andre Børnebørn. Den Del af hendes Produktion, som ikke blev aftaget af det hjemlige Forbrug, blev sendt til Sjælland til Farbror Peter, som i Præstø drev en betydelig Forretning med Manufaktur og Uldvarer, og mangan gammel sjællandsk Bonde har sikkert i strenge Vintre glædet sig ved Farmors varme og solide Underbukser.

Medens Farfar var ret ordknap, var Farmor livlig og meddel-som, og faa kunde huske og fortælle som hun og f. Eks. rede ud, hvorledes de forskellige Familier var indgiftet i hinanden. Hvor hyggeligt var det ikke at gaa med Bedstemor, naar hun puslede i Køkkenhaven, vandede Kaal eller plukkede Ærter, eller naar hun i den lille Urtehave bag ved Huset tilsaa sine Krydderurter. Bedstemor dyrkede nemlig ikke blot Kaal og deslige spiselige Urter, men ogsaa Salvie, Malurt og Krusemynte foruden naturligvis Ambra, Balsam og forskellige Blomster og Prydplanter, og til Vinterforraad tørrede hun et passende Kvantum af Krydderurterne saavel som af Hyld og Kamillethe, ligesom hun plukkede Kommen til at sætte paa Brændevin. Skulde saa Forkølelse,

Maveonde eller anden Daarlighed komme paa i Vinterens Løb, saa kunde vi være sikker paa, at Bedstemor havde Husapoteket i Orden. En Kommens Dram af Bedstemors Klukflaske kunde gøre Underværker. Læge søgte Farfar og Farmor sjældent, men det betød ikke, at de var uvillige til at lytte til og tage ved Lære af den moderne Lægekunst. Da saaledes Lægen havde ordineret, at min brystsyge Mor skulde drikke Bajersk Øl for at komme til Kræfter – ja, det var altsaa dengang Kuren mod Tuberkulose – saa besluttede Farfar og Farmor, da de et Foraar følte sig noget trætte og sløje, at de ogsaa vilde prøve en saadan Bajersk Øl-Kur. Altsaa lod Farfar fra Herning forskrive et Par Bajere eller maaske laante han dem af Mors Beholdning. Jeg husker i hvert Fald, at Farfar en dag, da jeg var inde hos de to gamle, tog en Bajer frem efter Middagen og højtideligt skænkede Øl i et Par store Snapseglasser – eller var det maaske bitte smaa Ølglas. Godt smagte det jo ikke, mente Farfar, men naturligvis Medicin smagte i Almindelighed ikke godt, og det var jo ogsaa underordnet, bare det kunde hjælpe. Imidlertid kom en af mine ældre Brødre til Stede og med Ungdommens ubarmhjertige Ligefremhed lykkedes det ham i Løbet af faa Minutter at berøve Farfar ethvert Haab om at komme til Kræfter ved at drikke Bajersk Øl. »Bajersk Øl«, sa' han, »drikker man ikke af Snapseglasser, men man sætter Flasken for Munden og tømmer den i et Drag. Skal man blive fed af Bajersk Øl, saa skal man drikke en halv Snes Bajere om Dagen.« Farmor saa forfærdet paa ham. Baade hun og Farfar var klar over, at de efter denne Oplysning lige saa godt kunde give op med det samme og vende tilbage til deres gamle prøvede Husraad. Af Kommens Brændevin behøvede man heldigvis ikke at indtage saa store Kvantiteter for at spore den helsebringende Virkning.

Hvor var der ikke lunt og hyggeligt i Farmors Stue en kold Vinterdag. Her søgte vi ind med vore Glæder og Smaasorger, baade da Far og Mor levede og siden, da de begge var døde, og

altid tog Farmor imod os med aabne Arme og var rede til at dele vore Sorger og Glæder med os.

Som voksen har jeg undertiden tænkt paa, hvor svært det maa have været for de to gamle at staa ved Fars og Mors Dødsleje. Ikke blot faldt nu de væk, som med deres Kærlighed og Omsorg skulde have mildnet deres Dage i deres høje Alderdom, men det blev deres Opgave at tage sig af Børnebørnene og vejlede dem. Gaardens Drift kunde de naturligvis ikke tage sig af; det maatte de i Samraad med vor Værge overlade en Bestyrer i den første Tid, indtil min ældste Broder blev gammel nok til selv at tage Ledelsen i sin Haand. Men jeg husker, at Farfar begyndte at interessere sig for, hvad der foregik i Mark og Stald, og at han ikke altid var videre tilfreds med den Maade, hvorpaa Bestyreren røgtede sit Hverv. En Dag var han i denne Anledning stødt sammen med Bestyreren og kom meget vred hjem fra Marken. »Det glemmer A ham aaller«, sa' Farfar flere Gange. Bestyreren havde paa en overlegen og haanende Maade afvist, hvad han kaldte Bedstefars Indblanding i Gaardens Sager. Farfars Vrede gjorde et dybt Indtryk paa mig, jeg havde aldrig før set ham vred, og navnlig var jeg forfærdet over, at Farfar aldrig vilde tilgive Bestyreren denne Fornærmelse, thi stod der ikke i Skriften, og var det ikke Jesus selv, som havde sagt det, at dersom I ikke tilgiver dem, der forsynder sig mod Eder, vil eders himmelske Fader ikke heller forlade Eder eders Overtrædelser.

Der kom igen gode og rolige Dage. Bestyreren forsvandt, og min ældste Broder, der havde været et lille Aarstid i Amerika, kom hjem og overtog Gaardens Drift. Farfar stod igen ved sin Høvlebænk eller studerede sin Kirkepostil eller fik sig en Passiar om Dagens brændende Spørgsmaal, og jeg tror, at han glemte Bestyrerens Fornærmelser. Lige til det sidste var han aandsfrisk og interesseret i, hvad der foregik ude i den store Verden. Han fulgte f. Eks. med megen Interesse Japanernes Kamp med Kineserne, saa godt som det nu lod sig gøre gennem den stedlige

Presse, og han var meget imponeret over Japanernes Krigsbedrifter, »de smaa Japanere«, som han kaldte dem.

Første Gang jeg mærkede, at det glippede for ham, var et halvt Aarstid før hans Død. Han stod ved Bilæggerovnen i sin Stue og varmede Hænderne, og vi talte om et eller andet, som jeg ikke husker. Saa sagde han pludselig: »Men hvor er egentlig Peter, din Broder?« »Peter«, sa' jeg, »ja, han er jo rejst til Amerika, Bedstefar, det husker du nok«. »Det var dog mærkeligt«, sa' han, »det er fuldstændig gaaet ud af min Hukommelse. Er han i Amerika? Hvornaar er han rejst derover?« Jeg fortalte Bedstefar om Peters Rejse, og jeg kunde mærke, at han var noget underlig ved det. Jeg tror, at han selv følte denne Svigten af Hukommelsen som et Varsel om, at han ikke havde lang Tid tilbage paa denne Jord. Et halvt Aar senere døde han fredeligt og stille en smuk Sommerdag, den 23. Juli 1899. Jeg var ikke hjemme i Trælund, men paa Besøg hos vor Onkel og Faster i Drongstrup. Ved Efterretningen om Dødsfaldet spændte Onkel straks for Vognen, og vi kørte den lange Vej over Assing og Snebjerg til Trælund for at stede Farfar til den sidste Hvide.

Farmor overlevede Farfar i 6 Aar. Hun følte sig meget ensom, efter at han var gaaet bort. Hun kunde selv stille sit Hus, men Dagene og Nætterne blev lange. Ene sad hun ved Maaltiderne og ene sad hun ved sin Bindehose. Alle hendes Venner fra de yngre Aar var døde. De unge kom jo nok paa Besøg og var søde og gode ved hende, men alligevel – hun længtes efter, at Vorherre vilde »løse op« for hende. Men hun var den samme gode og kærlige Morlil, som hun altid havde været. Og naar vi kom til at tale om gamle Dage, kunde hun endnu blive livlig og fortælle muntert om sine Oplevelser i fjerne Dage. »Ja, ja, Thomas«, sa' hun saa stundom, »du lærer jo nu saa meget og bliver saa klog, men for Resten, vil du tro det; da jeg gik i Skole, var jeg saamænd heller ikke saa hel daarlig endda – som nu f. Eks. til at regne.« Og saa fortalte Farmor en lille Historie fra sin Skoletid, som jeg havde hørt adskillige Gange før, men som det

altid morede mig at høre Farmor fortælle: »Jow ser du, der war Eksamen i æ Skuel, o æ Præst og æ Skuelkommission war teste. Saa skuld vi prøwes i Regning og æ Præst sejer saa: Hvem af Jer kan sige mig, hvad er 18×18? Det waar jo kun en Yweblik, saa sejer A: »Det er 324«. »Det kan jeg aldrig tro«, saa æ Præst, »at 18×18 skulde være saa meget – hen paa det fjerde Hundrede«. »Det vil A skam gjan trow«, sae mi Farbror Thomas Jørgensen – han war i æ Skuelkommission – »18×18 er et saa lidt«. O saa maat æ Dejn ha fat i en Tavl o rejn det ud. Saa skuld A jo forklar dem, hvordan A haar bor mæ ad mej og rejn det ud i saadan Fart. Jow, saa A saa, hvis det var 18 Snese, saa vild det jo vær 360, men no wanter der jo 2×18 heller 36, og de maa jo trækkes fræ, o saa faar en 324. Men det kund de et rigtig forsto.«

Jo, gamle Farmor havde en god Forstand. Selv i sin høje Alderdom regnede hun som den bedste og skrev lange sirlige Breve. Et af de smukkeste Billeder, jeg har bevaret af gamle Farmor, stammer fra Foraaret 1903. Da kom jeg hjem til Trælund efter at have ligget hele Vinteren paa Hospitalet i København, besværlig gaaende ved to Krykker. Hun kom mig i Møde med Taarer i de milde Øjne, og idet hun tog om min Haand sa' hun: »A haar næsten grued for, hvordan A skuld kund se dig igjen, Thomas, men du kan jo endnu smil, o saa kand det kanske endda blyw godt.«

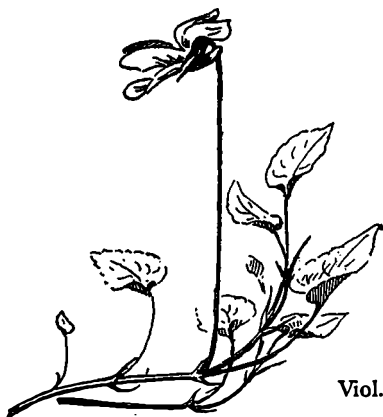
Den 9. Marts 1905 døde Farmor stille og mildt, som hun havde levet og blev lagt til Hvile ved Farfars Side paa Tjørring Kirkegaard i mine Forældres Gravsted.

Over 40 Aar er nu gaaet siden Farfar og Farmor døde, men endnu staar deres Skikkelser levende for mit indre Øje. To jævne beskedne gamle Mennesker, saa nøjsomme i al deres Færd, saa fordringsløse og tarvelige i deres Klædedragt, men saa ægte og sande, saa rene af Hjertet og i al deres Jævnhed saa sjælelig ranke og baarne af en saa naturlig Værdighed, at selv fremmede maatte blive slaaet deraf. Endnu staar uudslettelig præget i min Hukommelse Juleaftnerne derhjemme paa Gaarden, naar vi

samledes om Bordet i Spisestuen med Farfar og Farmor i Højsædet, Farfar i sin lange sorte Frakke, og Farmor i sin fine Kjole. Hvilken Højtid lagde der sig ikke over Stuen og alle omkring Bordet, naar Farfar – forinden den dampende Suppe blev øset op – foldede Hænderne og med sin dybe Stemme bad:

*Velsign vort Hus, velsign vort Bord,
velsign den hele arme Jord,
velsign os med din egen Haand
Gud Fader, Søn og Helligaand.*

Det kunde ikke være højtideligere i nogen Kirke eller ved noget Nadverbord; saadan var denne Indgang til Julens store Højtid.

Viol.

Far og Mor

Min Far, Jens Thomsen (Frølund) blev født paa Nyholm den 5. Oktober 1847 og døde sammesteds den 20. April 1891. Som ung havde han megen Lyst til boglige Sysler og vilde gerne have studeret, men hans Forældre syntes ikke om det; det var Meningen, at han til sin Tid skulde overtage Gaarden, og saa kunde det jo ikke nytte noget med Læsningen. Senere da han selv fik Børn, sa' han ikke saa sjældent: – Jeg gengiver gamle Farmor –: »Dengang jeg var ung, vilde jeg gerne have studeret, men det kunde ikke blive til noget. Hvis nogen af mine Drenges skulde faa Lyst til Bogen, saa skal de faa Lov at læse; men – føjede han til – det ser jo næsten ikke ud til det; det skulde da være den bitte Thomas, men han er jo saa lille endnu.«

Den Skolegang, min Far fik som Dreng, var meget mangelfuld. Meget tidlig blev han taget ud af Skolen, fordi man var misfornøjet med Religionsundervisningen og særlig nærede Mistilid til Balles Lærebog, der havde fortrængt Pontoppidans Forklaring. Den Privatundervisning, han derefter fik, var spredt og ufuldstændig. Men som voksen tilegnede han sig ved Selvstudium betydelige Kundskaber. Oplysende i saa Henseende er det, at hans iøvrigt beskedne Boghylde rummede en Række omfangsrige Lærebøger i almindelige Skolefag. Han var, tør man vistnok sige, en ualmindelig Begavelse med en klar og skarp Tanke og en hurtig Opfattelsesevne. Hans Mor var ikke uden Grund stolt af denne Søn, og hun fortalte ikke sjældent os Børn følgende Historie: Ved en eller anden Lejlighed – jeg husker ikke nu hvilken – skulde der opsættes en Skrivelse eller et Dokument. Da Herredsfogden var til Stede, vilde Far overlade ham Affattelsen, men Herredsfogden rakte Pennen til Far og bad ham skrive. Far

»Far«

Jens Frølund Thomsen

* 5.10.1847 † 20.4.1891

»Mor«

Johanne Christensen
gift Frølund Thomsen

* 16.11.1851 † 15.5.1892

skrev saa Skrivelsen, medens Herredsfogden saa til. Da han var færdig, sa' Herredsfogden: »De skriver godt, Jens Thomsen«, hvortil Far med et Smil svarede: »Ja ved en saadan Lejlighed skal man jo da ogsaa vise sig.«

Da Far var midt i Tyverne, overtog han Gaarden og giftede sig. Hvorledes han var bleven kendt med Mor, der var fra det ret fjerntliggende Krogstrup, ved jeg ikke, men jeg tror, at Farmor og Mormor var noget i Slægt med hinanden, og saa kom dertil, at begge Familier hørte til de gudelige Forsamlingers Folk. Der var nok at tage fat i for de nygifte. Vestermarken, der endnu for en stor Del laa hen som Hede, skulde forvandles til Agerland. Pløjningen af Lyngheden krævede ikke blot stærke Heste, men ogsaa en kraftig Haand paa Ploven, og den havde Far. Høj og rank, som han var, kunde han med Fødderne samlet i et Skæppemaal lægge en Tønde Rug paa sine Skuldre, den gamle Prøve for en Mand, der vil gælde for at være fuldvoksen. Det var Fars Ønske, at Gaarden skulde drives som en Mønstergaard

efter vestjydske Forhold. Til Erstatning for de vestligste Moser og Kær, der i sin Tid var blevet bortsolgt, fordi de laa for langt borte fra Gaarden, havde Far købt en Mark og et Stykke Eng Nord for Gaarden. Gaardens Tilliggende udgjorde nu ca. 150 Td. Land, hvoraf en Del, som nævnt, stadig henlaa som Hede eller Mose. Naar Far var hjemme, var han saavidt muligt selv med i Arbejdet overalt; men efterhaanden lagde offentlige Hverv mere og mere Beslag paa hans Tid. I Modsætning til Farfar havde Far en levende Interesse for alle Samfundsspørgsmaal og i en forholdsvis ung Alder kom han ind i Sogneraadet og blev Formand for Snejbjerg-Tjørring Sogneraad. Det var en uhyre vidtstrakt Kommune, og da Far boede i en Udkant af Kommunen, medgik der megen Tid, naar Far skulde ud i Sognene til Møder, Eftersyn eller lignende. Bedre blev det naturligvis ikke, da Far senere tillige blev Medlem af Ringkøbing Amtsraad og af dettes Vejudvalg. Det er forstaaeligt, at Far under disse Forhold ikke fik saa megen Tid til at tage sig af os smaa. Naar jeg tænker tilbage paa mine Forældre, overskygges i min Erindring alle andre Begivenheder af de Ting, der hænger sammen med deres Sygdom og Død. Alligevel er det saadan, at jeg har et ganske bestemt Indtryk af Livet i mit Barndomshjem, medens Far og Mor endnu levede, og som i Lynglimt kan jeg se Far og Mor i ganske bestemte Situationer. Jeg husker, at Far besøgte min lille Søster og mig, da vi efter Gaardens Brand boede i Næstholt, og jeg husker Far en Aften derhjemme ved Skrivebordet. Han spurgte mig, om jeg kunde hente en af de store Protokoller til ham. Det *var* en stor Protokol, men jeg *kunde* bakse den. Og endelig husker jeg Far staaende en Sommerdag i 1890 ved den vestre Indkørsel til Laden. Han var i Skjorteærmer og havde en Fork i Haanden; jeg tror, at han lige havde forket et Læs Korn af i Laden eller op paa Loftet over Kostalden. Billedet af min Far fra Tiden før hans Sygdom er i min Erindring. Billedet af en høj, rank, lys Mand med et Par lyse, levende Øjne og et muntert Smil, en Mand værd at se op til og værd at ligne.

Min Mors ydre Træk husker jeg ganske naturligt bedre end min Fars, jeg var et Aar ældre, da Mor døde. Men alligevel er det som om Billedet af min Mor staar blegere i min Erindring. Formodentlig hænger det sammen med, at Mor saa langt jeg kan huske tilbage, var syg og ikke sjældent maatte holde Sengen i længere Perioder, navnlig om Vinteren. Hun led af en fremskreden Lungetuberkulose, som tærede paa hendes Kræfter og hendes Livsmod. Ofte maatte hun vel sende sine smaa bort, fordi hun trængte til Ro og Hvile, og Hensynet til Smittefarens naturligt ogsaa nødt hende til at holde os lidt paa Afstand. Jeg husker hende en Sommerdag i Køkkenet, da der skulde kærnes Smør, og jeg fik Lov til at hjælpe hende med at trække Kærnen. Og jeg ser hende i Mørkningen, naar hun stille kom ind i Soveværelset for at bede Aftenbøn med min lille Søster og mig:

*Søde Gud, din Engleskare
alle dine smaa bevare,
ja forlad os Fader milde
hvad vi gjorde, som var ilde,
hjælp os at vi bliver fromme,
saa vi i din Himmel komme,
smile sødt i Englefavn –
saa god Nat i Jesu Navn.*

Saa saa hun paa os med sine sørgmodige Øjne, strøg os blødt over Haaret og gled stille ud igen – kysse os maatte hun jo ikke.

At Mor var alvorlig syg, og at vi ikke kunde vente at beholde hende længe iblandt os, det var vi alle klar over, og saa skulde det dog gaa saaledes, at Far skulde dø først. Hen paa Eftersommeren i 1890 blev det aabenbart, at Far ikke var rigtig rask. Han følte sig træt og uoplagt, hans Appetit var borte og med den hans Energi og Virkelyst. Han blev undersøgt af forskellige Læger. Til en Begyndelse var de ikke klar over, hvad han fejlede, men efterhaanden forstod vi, at det drejede sig om en Sygdom i Blodet, og at Tilstanden var alvorlig. Mor laa allerede til Sengs det

meste af Tiden, og nu maatte hendes før saa raske og stærke Mand lægge sig ved hendes Side. Det blev en svær Vinter for os alle, sværest naturligvis for de voksne, som havde den fulde Forstaaelse af Sygdommens Alvor. Farfar og Farmor skiftedes trofast til at sidde ved Sygesengene, og de kunde jo nok have al deres Trosmod Behov for at kunne opmuntre de to, Sønnen og Svigerdatteren, der laa ved hinandens Side og skulde dø, dø fra seks Børn, hvoraf de ældste endnu ikke var voksne. Til at begynde med havde Far – saadan har Farmor senere fortalt – svært ved at gøre sig fortrolig med den Tanke, at han virkelig ikke skulde blive rask mere, men i sin bedste Alder gaa bort fra sine Børn og sin Gerning, uden at faa Lov til at se Børnene vokse op og komme i Vej. Mange Salmer blev sunget og mange Bønner blev bedt ved det Sygeleje, og han naaede frem til med fuld Fortrøstning at kunne lægge alting – ogsaa Børnenes Fremtid – i Guds almægtige Faderhænder. Brorsons Salme: »Gud skal alting mage« blev hans Yndlingssalme, den læste han mange Gange, og den sang vi mange Gange den Vinter.

Da Far først havde fundet Fred og Hvile i en tryk Tillid til, at Gud vilde tage sig af hans Børn og være de faderløses Fader, saa syntes ogsaa hans Ængstelse for Døden overvundet, og han kunde med megen Frimodighed opmuntre Mor, naar hun i mørke Stunder maatte kæmpe med Modløshed og Ængstelse. Min blide, fromme Mor havde det som Dronning Dagmar: de – menneskelig talt – smaa Synder, hun havde paa sin Samvittighed, tyngede undertiden saa svært paa hende, saa hun kom i stor Vaande og Syndenød. Men da kunde Far tage hende ved Haanden og trøste hende ved at vise hende hen til Vor Herre Jesus Christus, som havde betalt og fyldestgjort for alle hendes Synder. »Ak«, kunde han da sige, »hvad vil du dog se paa alle disse Ting for, Vorherre ser dem jo ikke mere.« Og naar Mor ængstedes for Dødens Gru, saa kunde han frimodigt gentage: »Gud skal alting mage, selv naar jeg skal smage, Dødens beske Skaal, da vil han det gøre, selv vil han mig føre til det rette Maal.«

Jeg fyldte først 8 Aar denne Vinter, og naar Billedet fra mine Forældres Sygeværrelse endnu staa saa levende for mig, saa skyldes det nok til dels, at Farmor senere saa ofte har fortalt os Børn derom; men det er jo iøvrigt ikke sært, at Timerne ved mine Forældres Sygeleje prægede sig dybt i min Barnesjæl. En enkelt Time – en Mørkningstime – husker jeg særlig tydeligt. Jeg var alene i Soveværrelset hos Far. Mor maa have haft en Periode, hvor hun havde det bedre, saaledes at hun kunde være lidt oppe. Far vilde, at vi skulde synge en Aftensang sammen, og han begyndte paa: »Den lyse Dag forgangen er«. Han var allerede da meget afkræftet og havde ondt ved at synge. Efter første Vers standsede han og sa': »Du maa synge langt kraftigere med, lille Thomas, du hører jo, at jeg har ondt ved at synge.« Jeg blev meget ulykkelig ved den Bebrejdelse, der laa i min Fars Ord, for jeg vilde saa gerne synge rigtig kønt for ham, men jeg kunde ikke Melodien, der forekom mig at gaa saa underligt op og ned. Imidlertid sang jeg med saa godt jeg kunde, og ved Fars Hjælp kom vi da ogsaa igennem Salmen.

Den 20. April 1891 hen paa Eftermiddagen døde Far. Jeg var ikke tilstede ved Dødslejet. Foraaret var kommet, og jeg var sammen med min lille Søster ude at lege. Jeg husker, at jeg, da vi kom ind og fik at vide, at Far var død, ikke blot blev meget bedrøvet, men ogsaa havde en underlig Følelse af – ja det maa vist nærmest kaldes Skamfuldhed – ved Tankerne om, at jeg havde løbet og leget i det Øjeblik, min Far kæmpede med Døden, og jeg græd mine bitre Taarer.

Ved Fars Jordefærd var der mange, der ønskede at vise ham den sidste Ære. Gaarden var fuld af Mennesker. Kørende og gaende strømmede de til, kendte Mennesker og fremmede Mennesker, Folk langvejs fra og Byens Folk. Mest Indtryk paa mig gjorde et Par Uniformer. Jeg havde aldrig før set Herredsfogden eller nogen anden Embedsmand i Gallauniform med trekantet Hat og Kaarde ved Siden, og denne Uniform spillede senere en betydelig Rolle i mine Drømme og Fremtidfantasier.

Min Mor overlevede Far godt et Aar. Om jeg husker ret, havde hun det i Sommeren 1891 saa godt, at hun kunde være oppe det meste af Dagen. Men da Vinteren kom, maatte hun igen ofte ligge til Sengs. Vi Børn var alle hjemme paa Gaarden med Undtagelse af min næstældste Broder, Peter, der var blevet konfirmeret og derefter var anbragt hos vor Faster og Onkel i Drongstrup som 2den eller 3die Karl.

Hen paa Foraaret 1892 ebbede Mors Kræfter ud. Lørdag den 14. Maj fik hun om Aftenen en heftig Blodstyrtning. Jeg husker, at vi Børn sad i »Folkestuen« (Spisestuen), da vi hørte Mor kalde inde fra Soveværelset ved Siden af. Min ældste Bror skyndte sig derind med en Lampe. Mor havde da kastet en Mængde Blod op og var meget svag. Der blev sendt Bud til Herning efter Læge, og ved en mærkelig Hændelse kom min Bror Peter kort efter ind ad Døren; han havde faaet fri for at kunne være hjemme om Søndagen. Vi samledes saa alle i Soveværelset om Mors Seng, og hun tog Afsked med os en efter en. »Mød mig i Himlen« var hendes Afskedsord til os. »Lov mig, at I vil møde mig i Himlen.« Og hvad vilde vi vel hellere end at møde vor blide, lille Mor i Himlen. Med grædende Taarer gav vi hende vort Løfte. Saa laa hun stille hen og hviskede blot engang imellem: »Fader, i dine Hænder befaler jeg min Aand.« Søndag Morgen den 15. Maj ved den Tid, da Klokkerne ringede til Kirke, sov Mor stille hen, godt 40 Aar gammel.

Far og Mor hviler ved hinandens Side paa Tjørring Kirkegaard tæt ved den østre Indgang. Paa deres Gravsten staar foruden deres Navne Datoerne for deres Fødsel og Død Ordene: »Gud være Tak, som gav os Sejr, formedelst vor Herre Jesus Christus« (1. Cor. 15, 57).

Min første Barndom

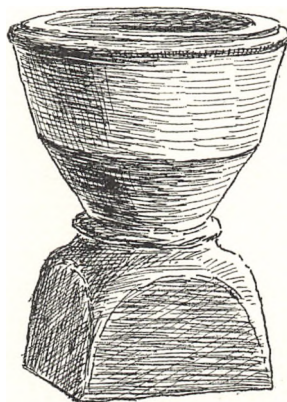
»Han har en kraftig Næse«, det var de første Ord jeg hørte af min Fars Mund, da Jordemoderen præsenterede mig, sprællende i det gamle Æltetrug. Far sagde det med et af sine lyse Smil, idet han strøg sig over sit blonde Fuldskæg. Jeg kan tydelig se Situationen for mig, men det er jo ikke sandsynligt, at jeg ligefrem kan huske Ordene fra dengang. Det er nok snarere gamle Farmor, der har fortalt Historien saa tit, at Begivenheden nu staa levende for mig. Hvad min lille blide Mor sagde, melder Historien intet om. Hun havde maaske hellere set en sød lille Pige end denne Dreng med den store Næse, da hun havde tre store Drengene i Forvejen og kun een Pige; men Mor var ikke af dem, der sagde meget. Iøvrigt var den Velkomst, jeg fik, ikke ublandet velvillig. Da de to hidtil yngste, Christian og Peter – »Drengene« som de altid hed – der havde været sendt af Gaarde under Jordemoderens Besøg, vendte tilbage og hørte, at de havde faaet en lille Bror, udbrød de begge som med een Mund: »Hvad skal vi med ham?« Og saa føjede den ene til i en meget misfornøjet Tone: »Han kan vel ikke engang bære en Tøjrekølle.« De var selv henholdsvis 5 og 6 Aar og mente, at de havde en Del Forstand paa Verden. Helst havde de set, at Jordemoderen havde taget Drengen med sig igen med det samme – at det var Jordemoderen, der havde praktet Huset denne hjælpeløse og unyttige Skabning paa, nærede de ingen Tvivl om – men efter en Del Snakken frem og tilbage slog de sig dog til Ro med, at Fyren maaske, naar han var vokset noget til, kunde bruges til at bære Tøjrekøllen, naar de skulle flytte Kalvene.

Min Daab, der fandt Sted en lille Uge efter min Fødsel (d. v. s. den 4. Februar) i Tjørring Kirke, kan jeg begribeligvis heller ikke huske, men jeg erindrer tydeligt fra min Barndom den

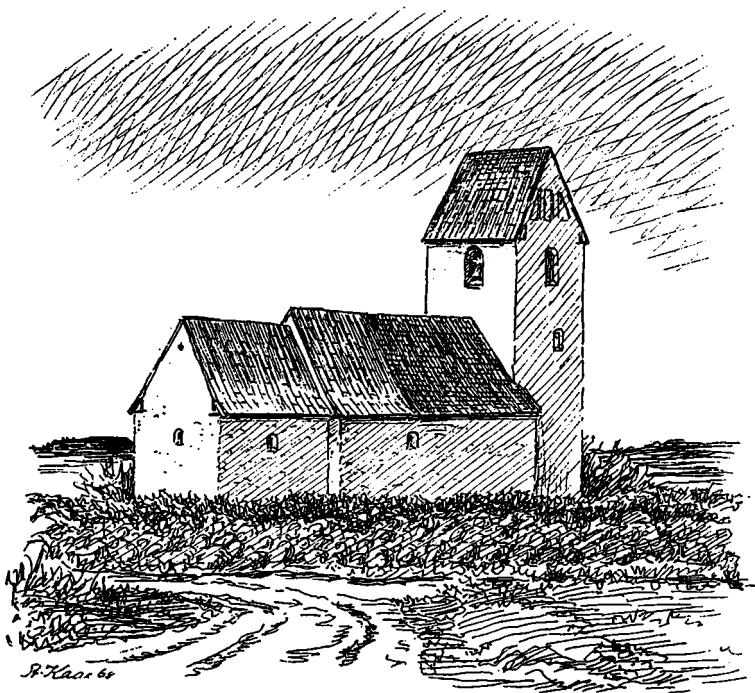
isnende Kulde, der slog en i Møde, naar man en Vinterdag traadte ind i den lille Kampestenskirke, der dengang ikke var forsynet med Kakkelovn eller andet Opvarmningsapparat. Væggene, der hist og her var grønne af Mos, gnistrede i Frosten, og jeg forestiller mig altid, at der den Søndag, da jeg blev døbt, hang Istapper ned fra Korrundingen, og at der nede i Taarnet laa en Snedrive, der var føget ind med Sydveststormen.

Den første Begivenhed, jeg virkelig erindrer, er den Ildebrand, som i 1887 fuldstændig lagde mit Fædrenejem i Aske.

Det var en herlig Sommerdag i Begyndelsen af Juli Maaned (d. 9/7), ret en Dag til at trække de Smaakalve ud af Stalden, der aldrig før havde været paa Græs. Det var netop, hvad Drengene om Formiddagen havde været beskæftiget med, og jeg, der nu var en stor Dreng paa fire Aar, havde forsøgt at gøre mig nyttig ved at jage paa de mest genstridige af Kalvene, der, da de følte de uvante Klaptræer om Snuden, blev ganske konsternerede, og med alle fire Ben ud til Siden søgte at modsætte sig al videre Fremrykning i Terrænet. Vi havde lykkelig faaet Kalvene anbragt paa »æ Østerawer« tæt udenfor Gaarden og havde spist til Middag, da det begyndte at trække op til Tordenvej. Der kom nogle Tordenskrald, men det syntes ikke at blive til noget videre.

Døbefonten i Tjørring Kirke.

Tjørring Kirke.

Skyerne begyndte at spredes, og det tog til at regne. Saa blev Drengene sendt ud for at faa Kalvene i Hus igen, og jeg gik naturligvis med for at assistere ved den spændende Transport. Just som vi vel var naaet i Hus med Kalvene, kom der pludselig et vældigt Tordenskrald. Lufttrykket var saa voldsomt, at jeg maatte gribe fat i Vandtruget i Kostalden for ikke at falde omkuld. Vi skyndte os alle ud i Gaarden, hvor Mor i det samme kom løbende inde fra Stuehuset, og jeg hørte hende raabe: »Gud ske Lov, her er alle Børnene«. Vi stod et Øjeblik ængstelige og spændte. Saa begyndte en fin Røgsøjle langsomt at stige op fra Taget af Laden, omtrent der hvor den var sammenbygget med Kostalden. En af Karlene var kommet til og løb bort for at hente et Par Spande Vand. Men i Løbet af faa Minutter begyndte smaa Flammetunger at slikke op fra Rygningen af den lange Lade, og

før Folkene fra Marken og fra Nabogaardene var kommet til, var hele det store Straatag et bølgende Flammehav. Far var ikke hjemme; han var til Møde et eller andet Sted i Amtet. Der blev sendt en Mand af Sted for at hente ham hjem. Jeg blev sammen med min lille Søster Anna, der var to Aar yngre end jeg, bragt til Nabogaarden, og herfra var vi nu grædende Vidner til vort kære Hjems Ødelæggelse af Flammerne. Alle fire Længer nedbrændte, men alt levende blev reddet med Undtagelse af nogle Høns og et Par Fedegrise, som efter at være drevet ud af deres Svinesti under vilde Hvin for ind i Laden, der dengang var som en flammende Ildovn, hvorfra ingen Redning var mulig. – Jeg husker, at jeg Dagen efter Branden Øst for Gaarden saa en kileformet Sten, der var rødflammet, som om den havde været glødende, og jeg følte mig overbevist om, at det var denne »Tordenkile«, der var faldet ned fra Skyerne og havde antændt Laden.

Gaardens Brand medførte for min lille Søster og mig en Udlandighed paa næsten et halvt Aar. Da de havde daarlig Plads til os derhjemme under Gaardens Opbygning, blev vi sendt bort til Moster Johanne og Onkel Jens Frølund Buur, der boede paa Næstholt, en Milsvej fra vort Hjem. Det var overmaade brave og dygtige Folk, men de havde selv ingen Børn og ikke megen Forstand paa at behandle Børn. Vi var meget fortvivlede, da vi skulde sige Farvel til Far og Mor og alle de andre for at drage til Næstholt. Denne sørgelige Afsked gav Anledning til en ædel Opofrelse, som vel fortjener at nævnes i Historien. Troels, den yngste Søn paa Nabogaarden, hvor vi havde haft vort foreløbige Tilhold, havde en Vest, en rigtig Vest med Lommer og Spænde og alt, hvad der hører til en Vest. Denne Vest havde jeg, skønt jeg godt vidste, at det slet ikke var pænt, misundt ham af et oprigtigt Hjerte, og min højeste Drøm var at faa en saadan Vest, der var det umiskendelige Tegn paa, at man var en stor Dreng. Da nu Troels – han var to Aar ældre end jeg – saa, hvor smertelig Afskeden var, tog han en stor Beslutning. Han skyndte sig bort og kom efter et Øjeblik tilbage med Vesten, som han over-

rakte mig med et forlegent Smil. Saaledes gav min første virkelige store Sorg Anledning til, at jeg saa Offervilligheden, en af den menneskelige Aands skønneste Dyder, folde sig ud.

Opholdet paa Næstholt var en Længselens og Savnets Tid. Mit kæreste Selskab var en opløben Hjorddreng, der kunde en Mængde frygtelige Spøgelseshistorier, som jeg nød med stille Gysen. Men min gode Moster holdt ikke af dette Selskab, og hun var ikke at spøge med. Hun havde altid i Baghaanden en forfærdelig Trusel, nemlig det sorte Kammer. Det var et mørkt Hul ved Siden af Skorstenen. Jeg havde en Forestilling om, at det opad stod i Forbindelse med Skorstenen og nedad med de underjordiske Gange og Huler, hvor nogle af Hjorddrenge's Spøgelser holdt til, og jeg havde en uhyre Respekt for »æ swot Kammer«. For at faa os beskæftiget satte Moster os til at skære Kartofler til Smaagrisene, en sørgelig Beskæftigelse for en rask Dreng, mente jeg. Saa strejfede vi hellere rundt i Marken og den nærliggende Eng, hvor der just paa den Tid blev foretaget artesiske Boringer for at skaffe Overrislingsvand. En Dag da jeg var i Færd med at undersøge Boremaskinen lidt nøjere, klappede pludselig et eller andet sammen om en Finger og knuste Fingerenden. Det blødte stærkt og saa ikke godt ud, og jeg blev skyndsomt kørt til Læge i Herning. Min lille Søster var meget ulykkelig over at se den medtagne Finger – selv tog jeg Sagen med stor Fatning. Det gjorde ikke nær saa ondt, som man skulde have troet, og i Herning viste Doktorfruen mig den herligste Billedbog, jeg i mit Liv havde set, saa jeg glemte helt, at det gjorde ondt, da Doktoren rensede og forbandt Fingeren.

Enkelte Lyspunkter var der dog i vor fattige Tilværelse paa Næstholt; det var naar Far engang imellem kom forbi i sin Vogn og saa ind til sine Poder. Saa fik vi Lov at køre et lille Stykke med ham paa Vej, men hvor var Adskillelsen ikke svær, og hvilken Fryd var det ikke, da Far en Dag kom og sa', at nu var Gaarden saa vidt bygget op igen, at vi kunde vende tilbage til vort kære Hjem. Vore Øjne straaledede om Kap, da vi fra Kirkevejen

svingede forbi Østergaarden og ned mod vore Længsleres Maal. Hvor var ikke den lange Kørelade med det høje Straatag imponerende, og Stuehuset, der ved Smøger var adskilt fra de øvrige tre Længer, straalende i Solen med sit nye Tegtag. Jeg var overbevist om, at der ikke i hele Verden fandtes saa herlig en Gaard. At gaa fra Stue til Stue i det nye Stuehus var som at gaa paa Opdagelsesrejse. I hver Stue havde Væggene sin særlige Farve i Oliemaling, grøn, gul, rød eller blaa, kun Folkestuen var hvidkalket og havde i Modsætning til de andre Stuers Brædegulv et Gulv af stampet Ler. Naar man gik ind ad den fine Dør nærmest ved Porten, kom man først ind i en stor Forstue med faste Skabe. Fra Forstuen var der til højre en Dør, som førte ind til Pigernes Værelse, men til venstre gik Døren ind til den egentlige Lejlighed. Her kom man først ind i den grønne Stue, der vendte ud mod Gaarden og var Familiens Dagligstue. Fra den kunde man gaa ind i den røde Stue, der laa ud mod Haven. Det var Fredestuen med Sofa, polstrede Stole og Tæppe paa Gulvet, og bagved den var der et lille Gæsteværelse. Eller man kunde gaa ind i det blaamalede Soveværelse ved Siden af Fredestuen eller endelig ud i Køkkenet, der var holdt i en gullig Farve og laa mod Gaarden i Fortsættelse af den grønne Stue. Fra Køkkenet førte der dels en Dør ind til Folkestuen ud mod Haven, og dels en Dør ud til en lille Gang, der endte i det rummelige Bryggers med Brønd og Vaskgrubekeddel og Bageovn. Her var Udgang til Gaarden og desuden Nedgang til Kælderstuen. Den var gravet dybt ned i Jorden, men havde Loft i Højde med de øvrige Stuer. Her rungede et vældigt Ekko, naar man talte ind gennem den aabne Dør eller et aabent Vindue, og vi morede os ikke saa sjældent som Børn med at efterligne Præstens Messen i Kirken ved at tale i Messetone ind i Kælderstuen – f. Eks. de berømmelige Ord, som en Præst i Distraktion skulde have messet ved en Julehøjtid: »Mine Folk kan ikke spise Rugmelsgrød, men det kan jeg selv, thi de baade mætter og tætter og vederkvæger.« Man skulde dog være noget forsigtig med denne Messen, for Farmor, der en

Dag havde overværet Forestillingen, havde sagt, at det var upasende saadan at efterligne Præstens Messe i Kirken.

Da jeg i Januar 1888 var fyldt fem Aar, mente Farmor, at det var paa Tide, at jeg begyndte at lære noget alvorligt, og navnlig syntes hun, at jeg burde lære at synge nogle Smaasange. Altsaa tog Farmor en Dag, da jeg sad hos hende i Soveværelset, hvor Farmor ofte sad ved Vinduet, der vendte ud mod Gaardspladsen, sin kæreste Salmebog frem. Det var Brorsons »Troens rare Klenodie«, og den Sang, hun slog op paa var: »Goliath drog fra Gat for at lægge Savl i Skat«. Farmor elskede Brorsons Salmer, ikke mindst hans Svanesange. Sangen om Goliath var jo nu saadan noget for sig selv, men Farmor mente aabenbart, at den netop maatte tiltale en rask Dreng, og deri tog hun ej heller Fejl. Saa sang Farmor for med sin lidt sprøde Stemme, og jeg fulgte med saa godt jeg kunde; Resultatet var efter Farmors Mening tilfredsstillende, og vi besluttede os til at fortsætte den følgende Dag. Saaledes lærte jeg i Vinterens Løb ikke blot »Goliath«, men ogsaa »Her kommer dine arme Smaa« og nogle Smaavers. Farmor underviste mig ogsaa i Troens Grundsætninger, saaledes at jeg kunde give Besked om, hvem der havde skabt mig, hvem der havde genløst mig, og hvem der helliggjorde mig. En Dag da Mor var tilstede, lod Farmor mig gentage, hvad jeg havde lært, og Mor var helt overrasket. »Jeg troede virkelig, at han var for lille endnu til at lære saadan noget«, sa' Mor. Og Farmor var stolt af sin Elev.

Saa kom Foraaret, og den boglige Syslen maatte vige for det glade Liv i Mark og Eng. Hvor var vi ikke ivrige efter at komme ud, naar først i Marts Frostens slap sit Tag i Jorden, og Grøfter og Bække tog til at klukke. Saa fik vi Træskostøvlerne paa og med Spade eller Skovl i Haanden drog vi ud som smaa Vandbygningsingeniører. Her skulde der graves for Vandet og her skulde der lægges en Dæmning. Rødnæsede og maaske en Smule vaade vendte vi hjem til Middagsmaden med en vældig Appetit.

Og saa foldede efterhaanden Foraaret sig ud. De første Mark-

blomster var en stor Begivenhed. Det var i Reglen den gule Føl-fod, der viste sig som Nummer eet. Men snart fulgte en Mængde andre i dens Fodspor, og længe varede det ikke, før Engen pran-gede i al sin Pragt med gule Kabelejer, blaa Forglemmigej, røde Trævlekroner og hvide Mjødurt langs Aaen. Var man heldig, kunde man endda finde den sjældne blaa Ensian, der holdt til visse Steder i Kæret nedenfor Gaarden.

For en femaarig Purk er Sommeren paa Landet som een lang Række af sollyse Festdage. Men ogsaa Sommeren faar en Ende. En Dag, da Solen igen stod lavt i Syd, kom Bedstemor og sa', at nu skulde jeg rigtig lære at læse, saa jeg selv kunde forstaa alt, hvad der stod i de mange store Bøger paa Hylden, og nu skulde jeg bede min Far om at faa en ABC-Bog. Og Far forærede mig en ABC, en rigtig ABC med en stor Hane paa det sidste Blad. Senere skal der være kommet andre ABC'er, som ikke har nogen Hane, men de kan sikkert ikke være saa gode, som den rigtige ABC, for der var jo dette med Hanen, at naar man en Dag havde været rigtig flittig og lært Stykkerne godt, saa laa der næste Mor-gen en »Godte« – et Stykke Sukker, en Svedske eller hvad det nu kunde være, bagest i Bogen ved Hanen. Det var som en Slags Belønning fra Hanen eller fra – ja, man kunde jo nok være no-get i Tvivl om, hvorvidt det nu *var* fra Hanen; men rart var det i alle Tilfælde. Saaledes lærte jeg da lidt efter lidt i Vinteren 1888-89 under Mors eller Farmors eller min store Søster Seve-rines Vejledning at tyde de sorte Tegn og sætte dem sammen til Ord og Sætninger.

Men naturligvis – altfor længe ad Gangen kunde man jo ikke sidde over sin ABC; der var saa mange andre Ting, der krævede ens Opmærksomhed, og nu var man jo ogsaa ved at blive en stor Dreng, der maatte gøre Nytte ved dette eller hint. Der var jo f. Eks. Smørret, der skulde kærnes; der kunde man løse Mor, Pi-gen eller store Søster af nu og da. Og hvor kunde man blive træt i Armen af at trække Kærnestangen op og ned. Men selve Be-handlingen af Smørret, naar det skulde tages op af Kærnen og

æltet i Æltetruget, det kunde naturligvis kun Mor selv besørge. – Saa var der de store Bagedage. Ja, Æltningen og Formningen af de store Rugbrød, det var selvfølgelig ikke Arbejde for en Dreng, men jeg kunde da kravle op paa Loftet over Indkørselsporten og smide de store Lyngknippe ned, som havde ligget der til Tørring, siden de om Efteraaret var kørt hjem fra Heden. Med dem blev den store Bageovn ildnet op, indtil den til sidst var hvidgloende. Det gjaldt om at »faa æ swot Mand ud«, ellers blev Brødene ikke velbagte. Hvor var det spændende at kikke ind i Ovnens gloende Gab. Men for nær turde man ikke komme, for dens Aande var saa hed, saa den næsten kunde fortære et Menneske. Og saa havde man jo ogsaa hørt om et frygteligt Utsyke,

der havde taget den Mand, som skulde stikke Brødene ind i Ovnen, og sat ham selv paa Brødpladen og stukket ham i Ovnen, saa han var blevet levende brændt – ja, den Onde selv havde det vel været.

Men naar Brødene var bagt og skulde tages ud af Ovnen, saa var der ingen Fare, saa kunde man kikke ind. Og hvilken herlig Duft var det ikke, der fyldte hele Bryggerset og Køkkenet, naar Laagen til Ovnen blev lukket op for de nybagte Brød. Den var næsten endnu dejligere end Duften af Maltet og Humlen, naar der blev brygget Øl i den store Grubekeddel.

Særlig Tiden før Jul var en travl Tid for Husmoderen og hendes Medhjælpere, thi da skulde der ikke blot brygges Juleøl og bages ekstra Forraad af det dejlige Sigtebrød, som man fik Lov til at spise sig mæt i i Juledagene, men da kom yderligere til de mange Smaakager, Jødekager, brune Kager, Theskekager, og hvad de nu hed allesammen – for ikke at glemme Klejner og Pebernødder, der i særlig Forstand hørte Julen til. Og knapt var man færdig med Bagningen, før Slagtningen begyndte. Selve Slagtningen af Julegrisen var der noget uhyggeligt ved. Naar Grisens sønderflængende Hvinen forkyndte, at den var paa Vej til Slagtebænken, gjorde man sig et Ærinde om paa den anden Side Laden og vendte først tilbage, naar der igen var Stilhed. Saa listede man sig stille ind i Bryggerset, hvor Skoldningen og Afskrabningen af de stride Haar nu var i Gang. Det var ganske spændende at se, men først senere paa Dagen eller den følgende Dag, naar Tiden var inde til at lave Pølser, var der Mulighed for, at vi Børn kunde gøre os nyttige ved at stoppe Medister i de lange nyrensede Tarme. Saa mærkede man paa en egen haandgribelig Maade Julens Nærhed og tog i Fantasien Forskud paa alle dens Herligheder i Form af Ribbensteg og Medisterpølse, Grisesylte med Rødbeder og andre gode Sager.

Ja, der var meget at gøre i Huset. Og det var jo ikke blot Smør og Brød, Øl og Julemad, der maatte tænkes paa; ogsaa Klæderne maatte der drages Omsorg for.

Om Vinteren, naar det væsentlige udendørs Arbejde var til Ende, kom Karterne og Spinderokken frem, og Ulden blev nu forarbejdet. »Kom ind til mig«, sa' Farmor en Dag, »saa skal jeg lære dig at karte.« Og saa gik vi ind i Farmors rummelige Stue. Midt paa Gulvet havde Farmor i Dag anbragt Spinderokken, der ellers stod gemt i en Krog i Soveværelset. Der var endvidere kommet en stor Kurv med Uld frem og flere Par Karter. Saa tog vi fat. Det var nu slet ikke saa let, som det saa ud til, at lave disse Tejner, og man kom let til at kradse sig med Karten. Men saa tog Farmor Karterne og viste, hvorledes man skulde sætte Fingrene, og hvorledes man, naar Ulden var kartet godt igennem, skulde stryge den af Karten og med et let Tag rulle den sammen. Det krævede Øvelse, og jeg sled ærligt i det og var stolt, naar Farmor sagde, at Tejnerne slet ikke var saa daarlige, og at hun godt kunde spinde dem. Men naar jeg saa, hvor let det gik for hende at karte, saa mistvivlede jeg alligevel paa mine Evner i denne Retning.

En fornøjelig Afveksling i Indendørslivet var det, naar de regelmæssige Slag af en Plejl mod Logulvet fortalte en, at Dres Mødtgaard var ved at tærskes Rug eller Byg.

Dres Mødtgaard var en lille Husmand fra Sunds. Han kunde nok trænge til at tjene en ekstra Skilling, for hans Agre var tørre og sandede, og saa gik han om Vinteren ud og tærskede for Folk. Derved kunde han tjene 50 Øre om Dagen foruden Kosten, og det blev jo til Penge. Vi Børn tænkte nu ikke paa, om Dres var Husmand eller Gaardmand, eller hvorfor han egentlig gik ud og tærskede. For os var han en god Ven, som vi ikke blot kunde faa en Snak med, men som ogsaa kunde synge for os. I Reglen havde han stikkende i sin Trøjelomme en lille Sangbog med sort Voksdugsbind, Harboøre-Sangbogen hed den, og den var fuld af Sange om Jesus og hans Kongedømme. I Middagspausen eller ved Fyraften, naar Dres havde spist sin Nætter, saa samledes vi om ham, og saa kom Sangbogen frem. Jeg ved ikke, om Dres egentlig var nogen stor Sanger, men han var glad for at synge,

og han var endnu mere glad, naar han fik os til at synge med. Hans Melodier var meget lettere at lære end Melodierne til Kingos og Brorsons Salmer, og derfor fik vi lært adskillige af dem. Det har vist været i Vinteren 1889-90. Og saa dybt sang de sig ind i Barnesjælen, at jeg endnu saa mange Aar efter kan opleve hele Stemningen og se hele Billedet af Folkestuen med Dres paa Bænken ved den nedre Bordende, naar jeg begynder at nynne: »Skulde vi vel alle mødes, hist bag Jordanflodens Brus.«

Jo, de mørke Vinterdage havde ogsaa deres Glæder. Foruden Dres Mødtgaard var der en anden gammel Bekendt, der dukkede op om Vinteren. Det var den gamle Sadelmager. Hans Opgave var at efterse Gaardens Seletøj, og naar han slog sig ned i Folkestuen med sit Arbejde, lugtede hele Huset af Læder og Skomagerbeg. Han var en lille, stilfærdig Mand, der flittigt brugte sin Naal, og det var en Fornøjelse at se, hvor han kunde faa Skik paa det stive og umedgørlige Læder. Han gav sig ikke af med at synge, men man kunde nok underholde sig nogen Tid med at følge det interessante Arbejde. Snakkede man rigtig fornuftigt og sagligt med ham, kunde man maaske endda opnaa, at han syede en lille Taske eller reparerede ens Pung.

Og saa var der jo ogsaa Jep Salling. Ja, han kom nu ikke for at arbejde, for han levede paa sine ældre Dage mest af Jagt og Fiskeri og lidt tilfældigt Sjøv, men Lystighed og godt Humør fulgte i Reglen med, naar Jeppe viste sig. Som yngre havde han boet i et Husmandshus nede i Vestermarken og tjent Føden til sig selv og Konen ved at gaa i Dagleje paa Gaarden, men i min Barndom boede han i et lille Hus nede ved Teglovnens i den nordlige Del af Byen og hutlede sig igennem Tilværelsen, som den Zigøjnernatur han var. Saaledes skaffede han sig f. Eks. en lille Ekstraindtægt ved at gaa rundt og elektrificere Folk for Gigt og anden Daarligdom. Paa en eller anden Maade havde han faaet fat i et Induktionsapparat, og det var Jappes største Fornøjelse at optræde som en Slags Troldmand og demonstrere sin Æske med de mystiske Kræfter. Naar han havde faaet en eller anden

godtroende Karl eller Pige til at tage de uskyldigt udseende Messinglodder i Hænderne, satte han pludselig »trøje (trediv) Graders Kraft paa«; naar saa det forskrækkede Offer, der mærkede den underlige krampagtige Kriblen i Armene, vilde smide Lodderne og ikke kunde slippe disse, saa opslog Jeppe en skraldende Latter. Paa den Maade stiftede ogsaa jeg i min tidlige Barndom Bekendtskab med den underfulde Kraft, som siden da paa saa mange Maader har revolutioneret Verden. – Jeppe havde Ord for at være meget madkær. Ikke at han var en kræsen Feinschmecker, men han var Storæder. Der gik flere Historier om hans utrolige Appetit, men den fornøjeligste er Beretningen om, hvorledes det gik, da Jep' selv skulde sørge for sin Aftengrød.

I ældre Tid – og endnu i min Barndom – var det Skik i Vestjylland, at Folkene hver Dag spiste Grød til »Nætter« eller Kvældsnadver. Middagen indtoges altid Kl. 12, og stegt Flæsk var her en næsten staaende Ret, der kun et Par Gange om Ugen vekslede med fersk Kød, Fisk, Kaal eller lignende. Ved 5-Tiden (Kl. 17) eller deromkring spiste man saa om Sommeren Eftermiddagsmellemad, altsaa Smørrebrød eller Fedtebrød med forskellige Slags Paalæg saasom Pølse, røget Faarelaar, Ost o. s. v. Hertil drak man hjemmebrygget Øl. Naar saa »den sidste Bied« var taget i Marken og Hestene sat paa Græs og Køerne malket, gik man ind til Grøden. I Reglen var det »stue Surgrød«, d. v. s. Kærnemælksbyggørød, der serveredes, men sommetider fik vi dog ogsaa Boghvedegrød eller anden Sødgrød. Surgrøden kogtes paa hele, uvalsedede Byggryn, og for at den kunde blive ordentlig gennemkogt, maatte den over Ilden paa Komfuret kort efter Middag. Den stod saa og smaakogte over Tørvegløder 2-3 Timer, og Gryden kom derefter i Høkkasse eller i Fodenden af en Seng, indpakket i Aviser. Naar den var behandlet paa denne Maade, kunde den serveres varm og udkogt om Aftenen. Den kom da ind paa det lange Bord i Spisestuen, øst op i to store Lerfade med Sirupshul i Midten, og til disse Fade langede saa hele Forsamlingen med hver sin Hornske. Ved Siden af hvert

Grødfad stod et mindre Fad med Mælk, ligeledes til fælles Afbenyttelse. Den Tanke, at enhver ogsaa om Hverdagen burde have sin egen Tallerken med Grød og Kop med Mælk, var endnu ikke opkommen i nogen Trælundboers Hjerne; man spiste altid til daglig af fælles Fade.

De fleste satte megen Pris paa Surgrøden. Det var ikke smaa Kvantiteter, der kunde sættes til Livs, naar Folkene kom ind til Nætter, og det var derfor en anseelig Gryde Grød, der tilberedtes til hver Aften.

Nu hændte det en Dag – saadan fortæller Overleveringen – at Jeppe havde været paa Arbejde paa Gaarden. Det var, medens han endnu var ung og stod i sin fulde Kraft. Han var blevet tidlig færdig med Arbejdet og vilde om Aftenen gaa hjem, forinden Pigerne kom ind fra Malkningen. Farmor – thi hende var det nok, der dengang stod for Husholdningen – var optaget af et eller andet uden for Huset. Hun sa' derfor til Jep, da hun saa, at han var færdig og gerne vilde gaa: »Aa, Jep', du kunde wal gjan sjæl ta di Grød, du ved jo, hvor de staaer.« »Jow, jow! jow Tak!« sa' Jep', »det skal A nok klaar.« Og saa gik han ind i Køkkenet. En Snes Minutter eller en halv Time senere kom Farmor tilbage, og just som hun kom ind i Køkkenet, rejste Jeppe sig fra Stolen ved Køkkenbordet, tørrede sig med Haanden om Munden og sa': »Ja, no sejer A saa manne Tak. Det war endda en bette Vederkvægels.« Og saa tog han sin Kasket og bød Faawal. Et Øjeblik efter kom Folkene ind for at faa deres Nætter, og Farmor gik hen for at hente Grødgryden. Da saa hun til sin Forfærdelse, at den var tom. Jeppe havde alene Mand spist al den Grød, som Folkene skulde have haft til Nætter. Siden hed det som et staaende Mundheld i Familien, naar man rejste sig fra et godt Maaltid: »Aa, det war endda en bette Vederkvægels, som han sa', Jep Salling, da han havde spist al Farmors Surgrød.«

Jeg behøver ikke at sige om denne Historie, hvad mine større Brødre plejede at sige derhjemme, naar de havde fortalt en eller

anden ganske usandsynlig Røverhistorie: »Det *skuld* nok vær sand«, thi Historien om Jeppe *er* utvivlsom sand, selv om den muligvis nok i Overleveringen har faaet en lidt mere tilspidset Form, end den havde første Gang, den blev fortalt.

Blaabær eller Mosebølle.

Hjordliv

VED SOMMERTID

Det er saa lykkeligt paa Landet, hvor en Gaard er Grundlaget for Familiens Økonomi, at Forældrenes Død ikke nødvendigvis medfører, at Hjemmet opløses og Børnene skilles. Allerede før Far og Mors Død var det ordnet saaledes, at min ældste 17-aarige Broder, Laust, fik Skøde paa Gaarden, som han skulde drive med Støtte af sin Formynder, Onkel Jens Frølund Buur. Vi andre Søskende kunde saa bevare vort Hjem paa Gaarden, indtil vi efterhaanden voksede til. Men skønt jeg saaledes ogsaa efter Far og Mors Død blev boende sammen med mine Søskende paa den gamle Gaard, saa begyndte dog nu et nyt Afsnit af mit Liv.

I ydre Henseende fandt det sit Udtryk i, at jeg blev overflyttet fra Barneværelset til et Karlekammer i Staldbygningen, hvor mine to ældre Brødre, Peter og Christian, allerede residerede. Laust rejste ikke længe efter Mors Død til Amerika sammen med en Fætter. Han havde nok Lyst til at se lidt af den store Verden, inden han for bestandig skulde slaa sig ned som Gaardejer i Trælund. Stillingen som Gaardarving forekom ham i Betragtning af de daarlige Tider for Landbruget lidet misundelsesværdig, og det var vistnok ogsaa den almindelige Mening, at han kunde faa vanskeligt nok ved at klare de økonomiske Forpligtelser, som Udredelse af Arveparter til os andre Børn medførte – hvis han da ikke kunde være saa heldig at blive gift med en velhavende Pige. Laust's Bortrejse og Gaardens Overtagelse af en Bestyrer bidrog yderligere til at understrege, at en ny Tid var oprunden, og den første sorgløse Barndomstid under Fars og Mors Varetægt og Omsorg uigenkaldelig var forbi. Og selv om Laust efter et Aarstids Forløb vendte tilbage fra Illinois,

hvor han havde haft Plads paa en Farm, saa ændrede det ikke væsentlig i den ny Tingenes Tilstand: Jeg hørte til i Karlekammeret og en Række Pligter hvilede paa mine unge Skuldre, og saadan skulde det være i Fremtiden.

Ogsaa paa anden Maade ændrede Livet paa Gaarden sig, thi samtidig med at nye Folk kom til, gik man over fra den gamle Driftsøkonomi, hvis Grundtræk var Selvforsyning, til den mere moderne Økonomi. Man bagte ikke længere Rugbrød selv, men købte Brødet i Herning, man kærnede ikke længere Smør selv, men fik Smørret fra Mejeriet, man bryggede ikke længere sit eget Øl, men drak Købeøl eller lavede Øl af Pulvere eller Ekstrakt, og man forfærdigede ikke længere Tøjet selv eller dog Garnet til Tøjet, men købte Tøjet i Herning eller forskrev Stoffet fra Stampe i Aarhus.

Saadan kom den nye Tid, og jeg blev Hjorddreng.

At passe Gaardens Besætning af Køer og Ungkreaturer er virkelig et ansvarsfuldt Hverv, og det kunde naturligvis ikke straks betroes mig. Det første Par Aar var det min $4\frac{1}{2}$ Aar ældre Broder Christian, der havde den egentlige Ledelse, og jeg var hans Medhjælper. Min næstældste Broder Peter var ikke mere hjemme, og medens der tidligere havde været et vist Modsætningsforhold mellem de noget ældre »Drenge« og mig, udviklede der sig nu et udmærket Kammeratskab mellem Christian og mig. Jeg mindes især de mange fornøjelige Timer, vort Husbyggeri i Eftersommeren 1892 gav os. Paa Toppen af »æ stue Bak«, hvorfra vi kunde overse hele Nordmarken (»æ Fællede«) og Engene, byggede vi os et fornemt Hjordhus. Det mente vi da selv. Ganske vist var det gravet noget ned i Jorden, og Murene var af Græstørv, men Væggene var beklædt med Halm og Hø, og Taget var rigtigt Straatag, lagt op paa Spær og Lægter efter alle Kunstens Regler med Christians egen Haand og med mig som Opstikker, og saa var Huset forsynet med rigtig muret Komfur og Skorsten, opført af soltørrede Lersten, som vi selv havde strøget. Komfuret var især vor Stolthed. Her kunde vi

lave Kaffe og koge Æg o. s. v., og Indretningen blev meget beundret af Kammerater, som vi inviterede til at bese Herlighederne. Vi havde megen Glæde af Huset, men det hele fik en brat Ende. Skorstenen slugte en Del flere Mursten, end vi havde beregnet, og da Stenene slap for tidligt op, maatte vi som Skorstenspipe anvende et Stykke Pumperør fra en gammel Træpumpe. Denne grove Tilsidesættelse af Brandpolitilovens Forskrifter blev skæbnesvanger. En Efteraarsdag, da vi havde fyret noget kraftigt op med vissent Græs og Lyng for at faa Vandet til Æggene i Kog, gik der Ild i Skorstenspipe. Alle Slukningsforsøg var forgæves, og i Løbet af kort Tid nedbrændte vort stolte Hus, som vi havde ofret saa mange Timer paa at opføre og udstyre. Det rejste sig aldrig mere af Ruinerne. Christian, der havde været den drivende Kraft og havde størst Snille som Husbygger, havde næste Sommer forladt Hjemmet og kom efter et Ophold hos en Morbror i Manufaktur lære hos vor Farbror i Præstø. Jeg fortsatte derhjemme som Hjorddreng og

byggede med Støtte af min lille Søster Anna andre Huse, men intet kom paa Højde med det nedbrændte. Jeg undlader aldrig, naar jeg besøger mit Barndomshjem, at gaa om til »æ stue Bak« for paa selve Stedet at genopfriske Erindringen om de glade Dage, da vi byggede vort Hus der. Ruinerne ligger nu skjult i den lille Granskov, som senere er plantet paa Bakkerne ved Aaen.

Efter Christians Bortrejse fra Hjemmet faldt efterhaanden Hovedansvaret for Kreaturenes rette Pasning om Sommeren paa mig, der dog fik Støtte af Søster Anna, da hun voksede til. Selv om Kreaturholdet ikke var særlig stort – en 12-14 Malkekøer, et tilsvarende Antal Ungkreaturer og nogle Kalve samt endelig Faarene – saa kunde der blive nok at løbe efter, fordi Afstandene var saa store. Om Morgenen maatte man op ved Sekstiden. Ungkreaturerne, der stod ude om Natten, skulde flyttes, og Køerne sættes ud paa Græs, før end man selv kunde gaa ind til sin Davre. Men saa belønnedes man jo ogsaa med en herlig Appetit til Mælkebrøden og det Stykke Honningbrød, som hørte til. Kaffe kendtes ikke dengang om Morgenen. Saa skulde Køerne og Ungkreaturerne flyttes hver Time og ved Elleve-Halvtolvtiden skulde Køerne hentes hjem igen til Malkning. De nu saa almindelig anvendte Indhegninger – Fenner – hvor Kreaturerne gaar løse, var ikke i Brug dengang, men alle Kreaturerne stod tøjrede, og hver Gang de skulde hentes hjem, maatte Tøjrene »rinkes op«, og Kreaturerne kobles sammen, tre-fire i hver Række og den ene Række bagved den anden, for at een Hjorddreng kunde trække dem alle paa een Gang. Det kunde være besværligt nok at styre et saadant Kobbekøer eller Ungkreaturer og kraftige Opmuntringer og Formaninger kunde være nødvendige, maaske endog nogle Rap af en Stok. Det hjalp dog svært, naar man havde en støt og besindig Trækko, der kunde anslaa den rette Fart. Stillingen som Trækko, d. v. s. Koen yderst til venstre i forreste Række, var derfor en meget betroet Post, der kun blev besat med Køer, som havde de allerfineste Anbefalinger for Paalidelighed og roligt Omdømme.

I Middagspausen var der ofte et eller andet for Hjorddrenge at se efter, medens Karlene og Pigerne sov Middagssøvn. Og ved »Drøwtedawstider«, d. v. s. Kl. 2^{1/2}, begyndte man forfra igen med at trække Køerne ud, hvis da ikke Bissevejr gjorde det nødvendigt at holde dem noget længere i Hus. Størst Udsigt til en fredelig Eftermiddag havde man, hvis Køerne skulde ned i Vestermarken. Afstanden fra Gaarden var da saa stor, at man ikke kunde naa hjem mellem hver Flytning, og man fik derfor sin Eftermiddagsmeldmad med og blev i Marken, til man om Aftenen kom hjem med Køerne. Hvor mange Sommereftermiddage har jeg ikke tilbragt i Vestermarken i min Barndom. Naar Vejret var godt, kunde man havde det dejligt i Heden, som vi kaldte de nyopdyrkede Marker, der paa alle Sider var omgivet af Lyngheder og -moser. Ganske vist, sommetider kunde Ensomheden blive lidt trykkende og Tiden falde lang, naar man hele Eftermiddagen var overladt til sine egne Tanker. Men i Reglen kedede jeg mig ikke. For det første havde man jo Køerne, der skulde flyttes. Der er altid noget hyggeligt og beroligende ved Køer, og jeg fik ofte en lille Passiar med dem, naar jeg gik Rækken igennem. Vi kendte jo hinanden saa godt, og det kunde være ganske fornøjeligt at lægge Mærke til den forskellige Maade, hvorpaa de hilste mig, naar jeg kom for at flytte dem. – Dernæst kunde det jo være saa heldigt, at man havde faaet en Bog eller et Blad med i Marken. Det var ikke hver Dag, langt fra, thi som Jeppe Aakjær skildrer det i Fortalen til Gammeljohannes Bivelihoodaeri, saa var Læsning i disse Tider en Vare, som det var vanskeligt for Bønderbørn at faa fat i. Men undertiden hændte det jo, at man slap til at laane en god Bog. Saaledes havde en af Drenge paa en anden Gaard engang faaet foræret et Par af Coopers Indianerfortællinger. Dem var han saa ædelmodig at laane mig, og jeg slugte dem med stor Begejstring et Par Sommereftermiddage ned i Vestermarken. Saa danne Lækkerbidskner vankede kun sjældent, men en gammel Læsebog fra Skolen, en gammel Avis eller et Ugeblad kunde ogsaa bruges. Engang imellem hændte

det, at man fandt et eller andet læseværdigt paa Indpakkingspapiret om Mellemmaden. Paa den Maade stiftede jeg første Gang Bekendtskab med Vittighedspressen. Under et Billede af to jødisk udseende Mænd stod der: »Er du nu ogsaa rigtig sikker paa, at din Far var død, Isak?« Svar: »Ja, jeg lod en Sølvdaler falde ned ved Siden af ham, og han rørte sig ikke.« Jeg maatte dog have en nærmere Forklaring paa Historien for at forstaa Morsomheden, thi jeg havde ikke andet Kendskab til Jøderne, end den Bibelhistorien havde givet mig.

Havde man ingen Læsning, saa var der maaske lidt Bær at plukke, Swotbær, Krøsbær eller Blaabær, eller man gik paa Jagt for at finde Hugorme, Fugleæg eller sjældne Blomster.

Endelig kunde det være fristende engang imellem, helst paa en rigtig Sommerdag med høj Himmel og drivende Sommer-skyer, at lægge sig paa Ryggen i Græsset og med Øjnene i det uendelige bare bygge Luftkasteller. Det skal være farligt at hengive sig til Dagdrømmerier, men derom havde jeg ikke hørt dengang, og jeg udmalede mig uden Betænkelighed de herligste Fremtidsudsigter. Snart var jeg en tapper General, der i Spidsen for min Hær erobrede den halve Verden, snart en lærd Biskop, saa from og saa stærk i Troen, at jeg endog kunde gøre Undergerninger, snart en berømt Statsmand, der for sine Fortjenester blev adlet og gift med en Prinsesse. Saa kunde det hænde, at man brat blev kaldt tilbage til Virkeligheden ved, at en Ko brølede energisk for at blive flyttet, eller at man pludselig kom til at tænke paa Historien om Konen i Muddergrøften. Jo, man skulde nok passe paa ikke at blive for overmodig og stige for højt i sine Tanker og Drømme og altid huske at give Gud Æren. Ellers kunde det gaa galt. »Soli deo gloria« stod der paa Bilæggerovnen i Farfars Stue. Det var Latin, og det betød: »Gud alene Æren« havde Farfar sagt. Dette Ord skulde man huske paa, thi vi Mennesker var kun Støv og Aske.

Mindre behageligt var det i Vestermarken, naar det traf ind med Regn og Slud. Et lille beskedent Jordhus eller rettere en

Hule, som jeg havde bygget i en Grøft, var ikke egnet til Ophold en hel Eftermiddag. Saadanne Dage kunde det hælde, at man kom hjem om Aftenen vaad og forfrossen. Overtøj kendte en Hjorddreng ikke, og de nu saa anvendte Gummistøvler eksisterede ikke, men vi gik altid i Træsko eller med bare Fødder. Undertiden tyede man til den Udvej at aflægge et lille Besøg i æ Muesgoer hos Bodil-Kirstin. Var man længst ude mod Vest med Køerne, var der ikke langt til Mosegaarden, der ejedes af et halvgammelt Ægtepar, Anders Morre og Bodil Kirstin. Her blev man altid vel modtaget. Bodil Kirstin bød paa en ekstra Mellemmad med røget Faarelaar og en Taar af hendes hjemmebryggede Øl, og altid fik man et venligt Ord med paa Vejen og en Indbydelse til at komme igen, hvis Vejret skulde blive daarligt.

Naar om Eftersommeren Kornet var indhøstet, blev Kreaturerne slaet løse og fik Lov til at gaa frit omkring paa Markerne Nord for Gaarden (æ Fælle) saavel som i Engene. Hermed oprandt den festligste Tid for Hjorddrene, der nu ikke skulde

løbe rundt og flytte de enkelte Kreaturer, men kunde nøjes med at holde Opsigt med den hele Hjord, naar den først var drevet ud paa Marken. Det var forholdsvis sjældent, at »Høvderne« gjorde sig ud til Bens og forsøgte at overskride Grænserne til Naboerne, og Hjorddrengene kunde derfor tillade sig at gaa paa Gæsteri hos hinanden. I et Par Eftersomme var »æ swot Bak« det faste Samlingssted for Hjorddrengene. Den laa paa Nabogaardens Jorder tæt ved Nyholms nordre Skel og ikke langt fra en gammel Teglovn, der endnu en Del af Aaret var i Drift, og i denne Tid om Aftenen dannede et Samlingssted for den Del af Byens Ungdom, der holdt af Sjøv og Kommers. Teglovnens Nærhed var Skyld i, at en stor Mergelgrav havde ædt den ene Side af den lyngklædte Bakke bort – eller om man vil: Leret i Bakken var Aarsag til, at Ejeren havde bygget en lille Teglovn og var begyndt at brænde Mursten for at skaffe sig en Ekstraindtægt. – Ved »æ swot Bak« traf man ikke blot Troels, Sønnen fra Nabogaarden, min gode Legekammerat og Ven, der allerede i vor spæde Barndom havde vist mig sin Godhed og sit Venskab ved at overlade mig sin Vest, men ofte tillige forskellige andre Drenge som f. Eks. Niels til Pæ Laursens, Troels' jævnaldrende og fortrolige Ven, samt Niels til Wolles. Jens Skoles Tjenestedreng og Niels Frederiksens Søn fra den anden Side Aaen. I raakolde og regnfulde Dage gav Teglovn med dens Lader og Skure Ly og Varme, og der var noget vist spændende og tiltrækkende ved den rødglødende Ovn, i hvis Indre de graa Lersten blev forvandlet til smukke røde Mursten. Her blev der drøftet Bynyt og fortalt Historier, her handlede Drengene og byttede Knive eller Punge, ja, maaske bragtes en Mundharmonika, en Legetøjskikkert eller lignende paa Markedet, og her tilberedtes Eftermiddagens festlige Fællesmaaltid af stegte Kartofler, der blev nydt som en stor Lækkeri. Slik, som Nutidens Børn faar det i Form af Chokolade, Bolcher, Karameller, Ispinde eller lignende, kendte vi ikke. I Trælund fandtes overhovedet ingen Købmand, der kunde friste Børnene til at købe Slikkerier, og naturligvis havde de voksne

engang imellem Forbindelse med Herning, men hvad der faldt af ved deres Hjemkomst fra Staden var yderst beskedent – nogle faa Stykker Brystsukker, et lille Stykke Lakrids eller lignende. Men Kartoffler, lige optagne af Jorden og ristede langsomt i Lyngtørvens Gløder og Aske, var en Herreret, som vi selv kunde fremstille uden nogensomhelst Udgift, og Mortørvene ved Teglovnene var af alle kyndige anerkendt for at give den bedst tænkelige Glødeaske til Stegning af Kartoffler. Det hændte undertiden, at en Handelsmand, en Slagter eller en Opkøber, der var ude paa Forretning og kom forbi Teglovnene, hvor en Bro førte over Aaen til Sunds, standsede sin Vogn, naar han mærkede Duften af ristede Kartoffler. Vi var ikke smaalige, naar han kom hen og bad om at maatte faa en Kartoffel med, men følte os tværtimod smigrede over den Anerkendelse, der laa i hans Anmodning. Formodentlig havde Manden selv engang været Hjorddreng og ønskede nu at genopleve Efteraarets Stemning saa intenst, som den kan opleves, naar man sidder paa en Lyngbakke omkring det nedbrændte Baal af Lyngtørv og rager de nyoptagne, brunstegte Kartoffler ud af den varme Aske. Ikke sjældent blev den ophøjede Stemning omkring Lejrbaalets Aske brat afbrudt ved, at en af Hjorddrengene maatte af Sted over Hals og Hoved efter en Ko eller Kvie, der havde faaet Lyst til at gaa paa Eventyr og allerede havde overskredet Grænsen for det Flokken tilmaalte Omraade. Men det hørte jo med til Hjorddrengens Liv, ja, man kunde sige, at det hørte med til selve Stemningen, at Deltagerne i Festmaaltidet til enhver Tid maatte være klar til øjeblikkelig Udrykning.

Det muntre Hyrdeliv paa »æ swot Bak« fik en brat Ende som Følge af en ulykkelig Hændelse. En Søndag Eftermiddag, da Troels var alene med Niels til Wolles paa Bakken, faldt Niels i Mergelgraven ved Bakken og druknede. Han var faldet ned ad Bakkens høje, stejle Skrænt mod Graven, og Troels søgte forgæves at komme ham til Hjælp ved at løbe over paa Gravens modsatte Side. Det var ikke underligt, at Troels, der havde set Vennen drukne for sine Øjne uden at kunne redde ham, fra den

Dag gik udenom »æ swot Bak«, men ogsaa for os andre havde Bakken fra den Tid mistet enhver Tiltrækning. Der hvilede som en skæbnesvanger, mørk Skygge over den og Navnet »æ swot Bak«, som den havde faaet, fordi den laa alene, lyngklædt, midt i de opdyrkede Marker, havde nu faaet en ulykkesvarslende og ilde Klang i vore Øren.

At man var Hjorddreng, betød naturligvis ikke, at man ikke godt kunde blive sat til andre Ting end at passe Kreaturerne. I Høsløttens og Kornhøstens travle Tid var det tværtimod saadan, at enhver maatte hjælpe til af yderste Evne for at faa Afgrøden bjerget godt i Hus. Navnlig naar Høet skulde hverves (vendes) og stakkes, og naar det skulde køres i Hus, maatte ogsaa Hjorddrengen være med, og saa maatte Køerne og Faarene finde sig i for en Dag eller to at blive lidt mere uregelmæssigt flyttede. Vi havde til Gaarden vidtstrakte Engstrækninger, og slog det ind med ustadigt Vejr, kunde det være et slidsomt Arbejde at faa Enghøet bjerget i Hus. Paa den anden Side var det et lystigt Liv at være med i Engen, naar Solen skinnede og Leerne klang. Ja, Leerne blev i min Barndom afløst af den amerikanske Slaamskine (Mac Cormick), men den gjorde ikke noget egentligt Skaar i Engens og Højbjergningens Poesi. At spise sin Mellemmad ved den klukkende Aa en skøn Sommerdag, siddende i det sødtduftende, nyslaaede Hø – kunde man tænke sig noget herligere. Engen var Smilet i de fattige, noget dystre, vestjydske Hedeegne, og uvilkaarligt blev man i godt Humør, naar man færdedes i Engen. Der blev i Højbjergningens Tid arbejdet haardt ofte fra tidlig Morgen til sen Aften, men altid gik Arbejdet med Sang og godt Humør, og det var med en egen Tilfredshed man om Aftenen lagde de trætte Lemmer til Hvile i Bevidsthed om, at nu var saa og saa mange Læs Hø bjerget godt i Hus for Vinteren.

Kornhøsten var ogsaa en travl Tid. I min tidligste Barndom blev Kornet endnu høstet med Le, og det var et smukt Syn at se 3-4 Høstkarle i Skjortærmmer i Række efter hinanden hugge ind paa Kornmarken, fulgt af deres Opbindersker i brogede Dragter.

Kornet køres hjem til »Nyholm«.

Med passende Mellemrum gjorde Karlene alle Holdt og hvæsedede den syngende Le med Strygejernet, saa det gav Genlyd over den halve By. Skønt jeg var stor og kraftig efter min Alder, naadede jeg ikke at komme ind i Høstkarlenes Række, men maatte nøjes med at svinge Leen, naar Staldfoderet til Kreaturerne skulde hugges. Derimod har jeg sommetider været med som Opbinde, og jeg har, naar Kornet blev kørt i Hus, ofte forket Negene op paa Læsset i Marken eller forket dem af i Laden.

Det kunde ogsaa hænde, at Hjorddrengen blev sendt ud efter et Spand Heste; han skulde jo efterhaanden lære at udføre alt forefaldende Arbejde paa Gaarden. Jeg husker, at jeg sommetider har været ude med en Harve; man kan blive ordentlig trætt i Benene af at trave en hel Dag i løs Muld efter et Par raske Heste. Saa er det morsommere at pløje. Efter sagkyndiges Udsagn er der ingenting saa befriende for Sjæl og Legeme som at gaa

bagefter en Plov en frisk Foraarsdag og vende Fure efter Fure af den vaarlige Jord. Men det kræver en ikke ringe Øvelse at pløje en lige Fure, skønt det ser saa let ud, naar en øvet Haand hviler paa Ploven. Jeg kan ikke prale af, at jeg naaede nogen større Færdighed som Plovmand, skønt jeg i Konfirmationsalderen forsøgte mig nogle Gange.

Æ STUE MARKED

I Hjorddrenge Liv var der ikke megen Afveksling, for saa vidt som den ene Dag gik omtrent som den anden. Men i Eftersommeren indtraf dog regelmæssig een stor Begivenhed, som vi længe i Forvejen saa hen til med store Forventninger: Det var Hernings store Marked, der altid holdtes en Fredag og Lørdag i Slutningen af August eller Begyndelsen af September. Markedets 1ste Dag kom vi Drengene ikke med til, medmindre vi skulde trække Kreaturer, thi den første store Markedsdag samlede Hovedinteressen sig om Køb og Salg af Heste og Kreaturer, og da skulde altsaa først og fremmest alle de af Sted, som havde alvorlige Forretninger at udføre. Men Markedets 2den Dag fik Drengene og de andre, som ikke havde kunnet komme af Sted den første Dag, Lov at tage ind til Markedet for at se alle de Herligheder, som saadant et Skue frembød. Altsaa fik man sit bedste Tøj paa og ombyttede Træskoene med rigtige Sko og spadserede eller kørte ind til Byen, som det nu kunde træffe sig. Helst var man nogle Drengene i Følge, for man havde jo hørt om, at Gadedrengene, »æ Gaardrengi« kunde slaa sig sammen for at prygle de skikkelige og enfoldige Bønderdrenge, der saadan en Dag kom ind til Byen, og som med deres forundrede Øjne og maabende Ansigter var Genstand for Bydrenge dybe Foragt.

Man modstod i Reglen ikke Fristelsen til, straks man kom til Byen at gaa ind til Bageren og købe sig nogle Stykker af det lækre Wienerbrød, der var udstillet i Vinduerne. To Øre kostede det Stykket, og for 10 Øre kunde man altsaa faa 5 Stykker af de lækre

»Snegle« med Sukkerglasur og Kanel ovenpaa. Med et saadant Stykke Wienerbrød i Haanden gik saa Turen til Markedspladsen – hvis der da ikke var et eller andet vigtigt Indkøb, som f. Eks. et Par Træsko, en Kasket eller lignende, som skulde foretages først sammen med en af de voksne, da man nu var kommet til Byen. – Heste- og Kreaturmarkedet hastede man forbi for at naa over til Forlystelsesafdelingen saa hurtigt som muligt.

Hvilket Skue frembød der sig ikke her.

Jeg husker, hvor betaget jeg var, da jeg første Gang besøgte »æ stue Markin«. Knap kunde man i Drømme have udmalet sig et saa broget Eventyr. Karruseller snurrede rundt til skingrende Musik, Luftgynger peb og hvinede, Kraftprøver drøned under Bønderkarlenes vældige Slag, Folk raabte og skreg, lo og sang. Uden for Teltene stod Udraaberne og anbefalede med høj Røst og megen Veltalenhed de enestaaende Seværdigheder, som skjulte sig bag Teltlærredet. Af og til kom en tricotklædt Dame eller Herre til Syne og sagde noget paa et uforstaaeligt Sprog. Fra nogle Telte hørtes høje Brøl af vilde Dyr, fra andre Raab og Spektakkel. Ikke sært, at den lille Hjorddreng, der kom ude fra de stille Marker med de roligt græssende Køer, et Øjeblik var ved at tabe baade Næse og Mund. Men naar man saa havde sundet sig lidt, begyndte man at overveje, hvilke af de mange Herligheder, man kunde faa Raad til at stifte nærmere Bekendtskab med. Her var et Telt, hvor der fremvistes »den frit i Luften svævende Dame, hvilende paa en Ejronstang«. Ved Siden af kunde man se Verdens største og mindste Mand. Lidt længere henne optraadte Professor Labri med »Frikadellens Flugt over Plankeværket« og mange andre mærkelige Tryllekunster. Hans Ordstrøm var overvældende, men han svarede ikke rigtig til den Forestilling, jeg havde gjort mig om en Professor. Længst nede i den lange Teltgade laa det store Menageri, hvor man kunde se Alverdens vilde Dyr, og skønt det kostede en lille Formue at slippe indenfor – jeg tror en hel Krone – saa besluttede jeg mig dog til at ofre den forlangte Sum for at opnaa at se nogle af disse

Dyr, som man havde hørt og læst om, men aldrig set i Virkeligheden. Her saa jeg da for første Gang Elefanter, Løver, Tigre, Bjørne, Hyæner og Aber foruden Slangere, Skildpadder og mange andre mærkelige Dyr. Det var i Sandhed en Oplevelse, som man aldrig kunde glemme. Elefanterne var tilmed dresserede og kunde præstere forskellige Kunststykker. En lille Elefant kunde saaledes køre paa en særligt indrettet trehjulet Cykel, som den styrede med Snablen. Selvfølgelig skulde vi ogsaa prøve en Tur i Karrusellen, der ustandselig kørte rundt med alle sine nikkende Heste og Grise, snurrende Kabiner og vippende Baade. Vi styrkede os ved en Pakke af de berømte Christiansfelder Honningkager, som solgtes fra en Bod, og styrede ned mod den flotteste Karusel. Paa Vejen husker jeg, at vi mødte en Mand med en lille Kasse, der kunde gengive den menneskelige Stemme. Det var altfor spændende til, at vi ikke skulde tage det med. Og saa stiftede vi da for første Gang Bekendtskab med Edisons Fonograf i dens simpleste Form. Man kunde virkelig, naar man puttede de dertil indrettede Hørerør ind i Ørene, høre den svage Lyd af en menneskelig Stemme. Det var noget at fortælle, naar vi kom hjem.

Ja, hvor meget vidunderligt oplevede man ikke en saadan Markedsdag. Der var jo ogsaa Cirkus, hvor man bl. a. saa en Mand gaa paa Line og lave de mest halsbrækkende Kunster i en Trapez. Der var ogsaa et Nummer, hvor forskellige Drengene og Piger medvirkede, en hel Familie var det vist. De stod ovenpaa hinandens Skuldre, og allerøverst stod en lille Pige, der slog en baglæns Saltomortale og landede nok saa nydeligt paa sine smukke Ben paa Gulvet. Saa var der ogsaa stærke Mænd, der kunde løfte kolossale Byrder i Tænderne, og endelig var der jo Hestene, som kunde gaa paa Bagbenene og danse til Musikken. Allermorsomst var dog vel nok Klovnen, der var saa utrolig dum og altid kom galt af Sted. Jo, der var sandelig nok at tale om den første Maaned, naar man endelig træt og sulten naaede hjem om Aftenen.

En af de sidste Gange, jeg besøgte »æ stue Markin« som Hjorddreng, var Dagen lige ved at faa et Efterspil. Ved Karrusellen havde jeg truffet en Pige, som tjente paa en af Nabogaardene, og som jeg kendte fra Skolen. Vi havde faaet en Tur i Karrusellen sammen og moret os dejligt. Jeg husker ikke, om hun var sammen med andre, men da vi var kørende ind til Byen fra Gaarden, blev det aftalt, at hun skulde køre hjem med os. Vi var begge meget optaget af alt det, vi havde oplevet, og under Køreturen sad vi med hinanden i Haanden som to store Børn – maaske ogsaa med lidt af den skønne, betagende Følelse, som Eros lægger ind i unge Hjerter. Nogle Dage efter fik jeg et Brev fra hende. Det var sirligt skrevet, og i Brevpapiret var der med en Saks klippet en lille Bort med Hjerter. Indledningen indeholdt noget i Retning af en Kærlighedserklæring, men hvad der videre fulgte, fik jeg ikke læst, thi jeg blev saa flov – jeg tror, jeg rødmede paa hendes Vegne – at jeg uden videre rev Brevet i Stumper og Stykker og puttede det i Kakkellovnen. Hun kom til at vente forgæves paa Svar. Jeg tror, at hun kort efter forlod Byen, og vi saa ikke hinanden mere. Formodentlig har hun tænkt, at jeg var en mærkelig Dreng, som ikke engang vilde svare paa det Brev, som hun med saa megen Omhu havde klippet og skrevet; men det var, som om den svagt spirende Forælskelse, som utvivlsomt havde været tilstede, var som blæst bort, da jeg fra hendes Side saa den aabenbaret i haandgribelige Ord.

VED VINTERTID

Naar hen i Oktober Maaned de sidste Kreaturer var taget paa Stald – bundet ind, som vi sagde – indtraadte der en væsentlig Forandring i Hjorddrengens Tilværelse. Saadan var det i hvert Fald hos os. Om Vinteren overtog min gamle Bror for en stor Del selv Fodringen af Kreaturerne, og selv om jeg hjalp til, saa betød det alligevel, at jeg om Vinteren havde megen Tid til min

Raadighed, naar jeg ikke var i Skole. Skolen optog de tre sidste Dage om Ugen, og da havde vi naturligvis lidt Lektier at læse om Aftenen. Men de tre første af Ugens Hverdage havde vi altsaa Tid til at dyrke vore særlige Interesser. – Først maatte dog Kartofflerne og Roerne tages op. Det var ikke noget morsomt Arbejde, navnlig hvis det traf ind med Regn og Slud, hvilket jo ofte skete hen paa Efteraaret. Jeg maa dog her bemærke, at man i min Barndom ikke dyrkede nær saa megen Rodfrugt som nu, og at vi derfor blev hurtigere færdig med at bringe den i Hus end nu.

I min første Barndomstid lavede vi selv Kartoffelmel paa Gaarden. Det var ganske interessant, men faldt tidligt bort. Senere var det kun Kartoffelgrøden, der var noget særligt for denne Tid. Kartoffelgrøden blev lavet af nyoptagne, mosede Kartoffler og spistes med Mælk til og med et Smørhul med rigtig Smør eller med Fedtegrever med brankede Løg i. Vi Børn syntes den første Dag meget godt om denne Grød, men man blev hurtigt træt af den.

Hvad gik nu Hverdage med om Vinteren? Ja, paa en Gaard er der altid nok at være optaget af, og jeg tror egentlig aldrig, jeg kedede mig. Først var der Værkstedet, hvor man øvede sig i at save og høvle og lave forskellige Smaating saasom Kasser, Sprællemænd, mere eller mindre komplicerede Møller o. s. v. Roms Husgerningsbog gav os megen Vejledning, navnlig med Hensyn til Snitværk, men iøvrigt tyede vi naturligvis til Farfar om Raad og Hjælp, naar det kneb. – Saa fik vi os en hyggelig Passiar med Farfar og Farmor, og før man vidste af det, var Formiddagen gaaet. Undertiden legede vi med Kammerater i Laden. Vi lavede inde i Høet en Del smalle Gange, hvorigennem vi lige akkurat kunde krybe eller bugte os frem som Orme. Vi kunde da, naar vi f. Eks. legede Skjul, dukke frem paa de mest uventede Steder, og det var desuden fuld af Spænding at kravle rundt i de mørke Gange. – Traf det ind med Frost, løb vi paa Skøjter paa de oversvømmede Enge, og var der høj Sne, lavede

vi Sneslotte eller byggede lange Gange ind under Sneen. En bidende kold Vinterdag kunde man drive ind i den lune Kostald, hvor Køernes Gumlen udsprede en egen Hygge. Saa underholdt vi de malkende Piger – thi det var dengang Pigernes Bestilling at malke. Ja, jeg gjorde for Resten engang Forsøg paa at lære at malke, men det faldt uheldigt ud. »Æ bette Kow«, der var kendt som et fromt Dyr, blev udset som Genstand for mine Øvelser, men den ekspederede mig hurtigt med et velrettet Spark ned i Grevningen, medens Spanden rullede langt væk. Pigerne sa', at jeg manglede Haandelag, og det lod jeg mig gerne sige, for jeg havde ingen Ærgerrighed i Retning af at drive det til noget fremragende paa Malkningens Omraade. Fremtidig indskrænkede min Malkning sig til at malke Faarene, naar Lammene var blevet fjernet fra Moderen. De kunde ogsaa nok finde paa at sparke og skabe sig, men saa lagde man dem bare ned paa Siden

og holdt dem fast med den ene Haand, medens man malkede med den anden.

Først og fremmest var jo imidlertid Vinteren – og ikke mindst da de lange Vinteraftener – som skabt for Læsning. Radio eksisterede ikke, ej heller Biografteatre eller anden Underholdning udenfor Hjemmet. Man kunde naturligvis engang imellem gaa paa Besøg hos Naboerne, men dels vilde man jo ikke overrende dem, dels var det ofte saa mørkt om Aftenen, at vi Børn betænkte os paa at vove os udenfor Gaarden. Folk, der er vokset op i en By med Gadebelysning, gør sig ingen Forestilling om, hvad Vintermørket betyder paa Landet. Ikke blot kunde man en saadan bælgmørk Aften have svært ved at finde Vej til den nærmeste Nabo, men for mindre Børn kunde der vokse en saadan Mørkerædsel op, at man knap turde gaa udenfor Døren om Aftenen. Og selv om det ikke var mørkere, end at man kunde finde Vej, saa var Aftenen fuld af saa mange mærkelige Lyde, og saa mange Skikkelser tonede frem i det usikre Lys. I Reglen proppes jo Børn med Fortællinger om Genfærd og Spøgelse, og var ens Fantasi noget opskræmt, saa fik alle disse Fortællinger og Eventyr Liv paa ensomme Steder i den mørke Aften. Nede ved den søndre Bro over Aaen gik der ofte om Aftenen en hovedløs Hest, sa' man. Der var flere troværdige Folk, der havde set den. I æ Sippesaand var det en hovedløs So med elleve Grise. Naa, det var endda ikke saa slemt, selv om man ikke kunde lade være at tænke paa det, naar man en sen Aftentime passerede disse Steder. Nej, meget værre var det at møde et Spøgelsesligtog eller rigtige Gengangere. Jeg husker fra en Periode i min Barndom, at jeg nøje passede paa ikke at gaa midt paa Vejen om Aftenen; thi det var jo saadan, at mødte man et Ligtog, saa kom man, naar man gik midt paa Vejen, over hveranden Vogn og under hveranden, og hvordan man vilde være tilredt efter en saadan Omgang, det kunde man nok tænke sig til. Jeg gik saa helst helt udenfor Vejen for ikke at støde sammen med Vejens Genfærd. Men selv om man gik fredeligt ned over Bakkerne

Vest for Gaarden, langt fra Vej og Sti, saa kunde det hælde, at man pludselig fik en Følelse af, at der var nogen bagefter en. Man kunde ikke se noget, men Uhyggen blev stærkere og stærkere. At forsøge at løbe fra Utsket vidste man nyttede ikke noget. Tværtimod var det sikreste at gaa ganske roligt, som om intet var i Vejen. I Reglen lykkedes det mig da ogsaa at bevinge min Frygt saa vidt, at jeg kunde gaa ganske roligt og udadtil lade som ingenting. Og der skete mig da heller aldrig noget ondt.

Jeg maatte i 11-12-Aars Alderen føre en haard Kamp for at overvinde denne Mørkerædsel. Mange Aftener gik jeg, naar det var blevet mørkt, rundt om Gaarden og til de mest skumle Steder i Haven og Indelukket, og efterhaanden blev jeg fortrolig med Mørket og slog fast, at de mange Spøgelser og Genfærd kun eksisterede i Fantasiens; thi jeg mødte dem aldrig i Virkeligheden. Saa kunde jeg i Fremtiden godt gaa paa Besøg hos min gode Ven og Kammerat i Nabogaarden uden at være afhængig af, om man kunde faa Følgeskab, naar man skulde hjem om Aftenen.

Men selv om vi af og til gik paa Besøg en Vinteraften, saa var dog de allerfleste Aftener helliget Hjemmet, og hvad var da bedre end en god Bog. Jeg har altid elsket at læse, og det har saa langt jeg kan huske tilbage været mit højeste Ønske at faa Lov til at dyrke Bogen og at udvide mine Kundskaber, naar jeg blev stor. Boghylden derhjemme i Folkestuen var ikke righoldig paa Bøger for Drengene. Der var adskillige Prædikensamlinger af Luther, Jesper Brokmann og flere andre; der var Opbyggelsesbøger og Salmebøger af forskellig Slags; der var en Del noget forældede Lærebøger i Geografi, Matematik og Historie. Danmarkshistorien var nu forresten ikke at kimse ad, for den var af Ludvig Holberg, og den var i to tykke Bind og slog til i mange Aftener. Den første Tome med Sagnhistorien interesserede mig mest; naar Holberg behandlede Oldenborgerne, forekom han mig noget tør. De to bedste Bøger i Samlingen var imidlertid

efter min Smag to Rejsebeskrivelser. De var vidt forskellige, men begge interesserede mig meget og skaffede mig mange indholdsrige Timer. Den ene var Bunyans Pilgrimsvandring, den anden James Cooks Beskrivelse af hans Opdagelsesrejser i det sydlige Stillehav. Det var vanskeligt at sige, hvilken af disse Bøger man skulde give Prisen. Tilsammen fyldte de mine Tanker og min Fantasi med en stor Rigdom af Billeder og Forestillinger, og ingen af de andre Bøger, jeg læste i min Barndom, har – tror jeg – gjort et saa stærkt Indtryk paa mig, som disse to Bøger, bortset dog fra Bibelen og Bibelhistorien. Senere fik jeg naturligvis fat i mange andre Ting. Paa Nabogaarden havde de en hel Del indbundne Aargange af gamle Ugeblade, navnlig »Husvennen« og »Fylla«. Fra den første husker jeg Zacharias Nielsens: »Kulsvierne«, men ellers er saa at sige alle disse Ugebladshistorier sunkne i Glemselens store Hav. Ja, jeg maa dog nævne Fortællingen »Carola« i »Kristeligt Børneblad« og et Par Historier fra »Ugens Nyheder«, nemlig dels en Historie fra Stavnsbaandets Tid, dels en Historie om Hyrdedrengenes Liv, der optog os Børn meget, fordi den saa at sige skildrede et Udsnit af vort eget daglige Liv, tilsat et passende Antal spændende Oplevelser og fortalt paa en livlig og fornøjelig Maade. »Ugens Nyheder«, som vi holdt paa Gaarden i hele min Barndomstid, bragte os i det hele en meget kærkommen Læsning. Den kom hver Torsdag, og det er ikke for meget at sige, at Torsdagen fik et Skær af Festdag over sig og kom til at rangere noget højere end Ugens øvrige Hverdage, bare fordi »Ugens Nyheder« kom den Dag og bragte et Pust fra den store Verden ind i den stille Gaard. I de sidste Aar af min Skoletid abonnerede jeg iøvrigt selv paa et Par Børneblade, nemlig »Kristeligt Børneblad« og »Indre Missions Børneblad« samt senere »Modersmaalet« – det sidste fik Gravers Christensen, Læreren, mig til at holde. Ogsaa Børneserien »For mine smaa Venner« holdt vi en Tid. »Kristeligt Børneblad«, som vi iøvrigt havde holdt i Gaarden fra min tidligste Barndom, fattede jeg paa et vist Tidspunkt – jeg tror,

jeg da var ca. 12 Aar – en saadan Interesse for, at jeg besluttede at skaffe dette udmærkede Blad en videre Udbredelse – hvad jo da ogsaa Redaktionen opfordrede Abonnenterne til, idet man som Belønning stillede et Frieksempplar i Udsigt, naar der fremskaffedes 10 nye Abonnenter. Jeg foretog da i Løbet af et Par Dage en Runde i Byen og tegnede 12 nye Abonnenter, idet kun eet af de Hjem, jeg besøgte, nemlig et lille Husmandshjem, ikke vilde lade sig overbevise om, at de burde holde »Kristeligt Børneblad«. Man kunde spørge, om det gode Resultat skyldtes medfødte Anlæg og Evner som Bladagent, eller om det maaske snarere skyldtes, at Folk ikke nænnede at sige Nej til Jens Thomsens raske Dreng. Der kan nok ikke være Tvivl om, at det sidste var Grunden, thi jeg tror nok, jeg var velset i alle Byens Hjem, ikke mindst for min afdøde Faders Skyld, hvem alle havde sat saa højt. Thi som en gammel Bonde senere engang sa' til mig: »A haar wan Nabo te di Faar li fra den Tid, han owertog æ Gaard o til han dœ, o aller var der nowen Træt eller ond Ord imel wos, ja, en sjælden hjælpsom o gue Nabo war han«.

Til min Barndoms læsning hørte ogsaa »Robinson Kruso« og »Onkel Toms Hytte« og nogle Eventyrsamlinger, uden at jeg nu kan huske, hvorledes jeg kom i Besiddelse af dem. Kendskabet til de danske Klassikere var det derimod smaat med. Bortset fra noget af Ingemanns Romaner – »Valdemar Sejrs«, »Prins Otto af Danmark« og »Erik Menveds Barndom« – som min store Søster havde laant til mig af en Bekendt, tror jeg ikke, at jeg før min Konfirmation naaede at stifte Bekendtskab med andet af vore Klassikere end de Smaastykker og Digte, som var optaget i vore danske Lærebøger. De var simpelthen ikke naaet ud til det afsidesliggende Trælund. Skole- eller Folkebiblioteker eksisterede ikke, og i Almindelighed var Folk ikke meget læsende. Købte man Bøger, saa var det enten faglig Litteratur eller religiøs Litteratur som Andagtsbøger og Prædikensbøger. Det gjaldt ogsaa mig selv, da jeg som større Dreng begyndte af og til at købe en Bog for sammensparede Penge. Den første Bog, jeg

købte, var Bibelen. Ikke fordi jeg ikke godt kunde faa Lov at læse i vor gamle Bibel eller i Søster Severines Bibel, men fordi jeg syntes, det var rart selv at eje en Bibel, og at Bibelen som Bøgernes Bog burde staa som den første Bog i min Bogsamling. Dertil kom, at den kun kostede 1 Kr. 25 Øre – det var Lommeudgaven i Shirtingsbind – hvilket naturligvis heller ikke var uden Betydning; thi hvilken anden Bog af tilnærmelsesvis tilsvarende Størrelse kunde man købe til den Pris? De andre Bøger, jeg købte, var Fagbøger, som jeg anskaffede i Haab om at kunne komme ind paa Realskolen i Herning. Boas' Naturhistorie, Julius Petersens Aritmetik og Geometri samt en engelsk Begynderbog. Pengemidlerne var smaa, og hvert Indkøb maatte derfor nøje overvejes. I et opbevaret Brev til Søster Severine fra 1896 beklager jeg mig over, at jeg har maattet give 1 Kr. 75 Øre for Julius Petersens Geometri, »skønt det kun er en lille tynd Bog.«

Medens jeg taler om Bøger og Blade bør jeg ogsaa nævne, at »Drengene« – d. v. s. Christian og Peter – i min tidlige Barndom udgav et Ugeblad, som de selv forfattede og renskrev, og hvis mest trofaste Læser jeg var. Det var fuldt af hjemmelavede Røverhistorier, men formodentlig har nok en Del af dem haft Forbilleder i de internationale Vandrehistorier. Jeg slugte dem imidlertid uden Kritik, og selv havde Drengene megen Fornøjelse af at udforme dem.

Ja, der kunde være hyggeligt i den gamle Folkestue med den lune bilæggerovn en Vinteraften, naar vi sad omkring Bordet hver med sit Arbejde eller sin Bog. Maaske fik vi ogsaa et Spil Dam eller et andet Spil, dog var Kortspil bandlyst. Ganske vist havde vi engang i min tidlige Barndom forsøgt at indføre det – det var endnu, medens Peter var hjemme. Omme i Nabogaarden spillede man Kort, og jeg havde af min gode Ven Troels lært at spille baade Brus og Seksogtres. Særlig Brus var meget yndet, og Troels og jeg fik os mangen Vinterdag et fornøjeligt Slag Kort. Saa var det, at Peter og jeg fik den nærliggende Tanke at indføre dette Spil paa Nyholm. Med stor Møje og Besvær lavede vi af

Papstykker et Spil Kort, hvis Hjerter og Klør, Herrer og Damer o. s. v. var haandtegnede og virkelig slet ikke saa uefne. Vi konstaterede med Tilfredshed, at man udmærket kunde spille Brus med dem. Men vi havde regnet uden Søster Severine. Var det ikke Niels Petersen, der paa Gæstgivergaarden i Herning havde spillet sig fra Hus og Hjem. Og var ikke hans Broder godt paa Vej til at gøre det samme. Kortspil var den ondes Opfindelse. Ikke Tale om, at hun vilde have Spillekort i Huset. Og uden Barmhertighed blev vore fine Kort, der havde kostet os saa meget Arbejde, kastet paa Ilden og opbrændt. Vi forsøgte ganske vist at gøre gældende overfor hende, at der var Forskel paa rigtige Kort, som man købte i Herning, og saa vore hjemmelavede Kort, som vi mente var uskyldige og ikke befængt med de rigtige Korts Djævelskaber, det var jo bare almindelige Papstykker, som vi havde malet noget paa. Men denne Argumentation gjorde intet Indtryk paa vor store Søster, der var fast bestemt paa at værne sine yngre Brødre mod at blive Slaver af Spillelidenskab.

Hyggeligt kunde der ogsaa være i Mørkningen, naar man sad og talte fortroligt sammen, eller en af de ældre fortalte gamle Sagn og Eventyr. Det var navnlig min store Søster Severine, som paa den Maade tog sig af min lille Søster og mig. Vi havde ogsaa en Kusine, Stine fra Lyskjær hed hun, som vi satte megen Pris paa. Hun styrede Husholdningen paa Gaarden det Aar, da Severine var paa Højskole (1896). Hun havde en særlig Evne til at gøre en saadan Mørkningsstund hyggelig. Ofte tog hun saadan en Mørkningsstund, min lille Søster ved den ene Side og mig ved den anden, og saa holdt vi Mørkning sammen. Hun fortalte Historier eller lærte os en eller anden Melodi, eller vi sad bare og havde det rart. Da hun forlod os i Efteraaret 1896, skrev jeg en Afskedssang til hende, hvori jeg takkede hende for de mange gode Timer. Jeg husker ikke Sangens Indhold, men den gik paa Melodien: »Udrundne er de gamle Dage«, og den gode Kusine Stine havde Taarer i Øjnene, da jeg sang den for hende før hendes Afrejse.

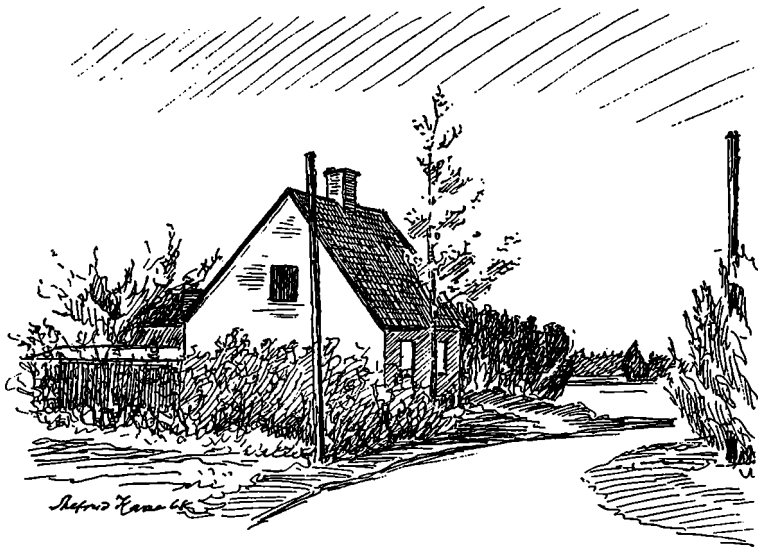
Skolegang

Min første Skoledag husker jeg ikke; jeg tror nok, at jeg af og til havde faaet Lov til at gaa med mine ældre Brødre i Skole, forinden jeg begyndte min regelmæssige Skolegang, efter at jeg var fyldt seks Aar. Derimod husker jeg min første Eksamen. Eksamen i Skolen var naturligvis en stor Begivenhed for Børnene. Da kom Præsten og Skolekommissionens Medlemmer til Stede, og vi mødte i vor fineste Puds. Og saa gjaldt det jo om at hævde Skolens Ære lige overfor Hovedskolen i Kirkebyen. Min Far var endnu levende, da jeg første Gang skulde til Eksamen; det maa, saa vidt jeg kan regne ud, have været i Forsommeren 1890; jeg var da fyldt syv Aar. Præsten kom kørende i sin Vogn og holdt ind hos os. Han var en yngre Mand af jovial Type og holdt meget af Børn. Han var ugift, thi som han forklarede, Embedet var for ringe til at gifte sig paa; det var daarligt nok, at det kunde give Føden til ham selv og hans store Hund. Jeg husker, at han drev Løjer med mig, og bl. a. vilde have, at jeg skulde smage Indholdet af Saucedaaen paa hans lange Pibe. Vi kom hurtig paa en god Fod, og i Skolen klarede jeg mig saa godt, at Præsten erklærede, at jeg var blevet Nr. 1 i yngste Klasse og skulde sidde øverst paa den forreste Bænk. Det var ikke mærkeligt, at jeg syntes godt om denne Præst og følte mig stolt af min nye Plads. Men ak, Herligheden varede ikke længe. Da vi næste Dag mødte i Skolen, erklærede Læreren, at det var bedst, at jeg beholdt min tidligere Plads som Nr. 4 eller 5, thi da de oversprungne Drengene var et Par Aar ældre end jeg, fandt han det urimeligt, at de skulde komme bagefter mig. Derved blev det, skønt jeg var noget flov over saaledes igen at blive rykket ned, og skønt jeg ikke rigtig kunde forstaa, at Læreren havde Ret til at tilsidesætte Præstens

Afgørelse, der oven i Købet var tiltraadt af den samlede Skolekommission. At Læreren handlede saaledes var ganske sikkert ikke af Uvilje mod mig, men aabenbart fordi han var bange for, at det skulde gaa mig som Griffenfeldt, der i altfor hurtige Spring blev en stor Mand.

Skolen laa 6-8 Minutters Gang fra mit Hjem ved Vejen, der fra Gaarden førte ned til Vestermarken. Det var et meget beskedent lille Hus med Spaantag. Midt paa Facaden mod Øst fandtes en Indgangsdør, der førte ind til en lille Forstue. Den nordre Halvdel af Huset optoges af en lille Lejlighed, hvor Pæ Kresten Skræder og hans Kone Johanne boede. Pæ Kresten, en tung og godmodig Mand, der havde et lamt Ben og gik ved Krykker, syede Tøj til Folk, Trøjer med Bukser og Vest, om hvilke hans Kone sa', at »det kund' saamænd et sej bejer«, medens Kunderne i Reglen var knapt saa tilfredse. Johanne tjente noget ved at holde Skolen i Stand ved Rengøring. Der stod en vis Respekt om hende paa Grund af hendes noget uvorne Mund, men iøvrigt var hun og Manden vel lidt af Befolkningen, der i Reglen sendte dem lidt Sulemad, naar der slagtedes i Gaardene, ligesom Johanne havde Privilegium paa at sende sin Mælkekande hjem med Børnene, naar hun trængte til Mælk. Trods deres beskedne Kaar, tror jeg, de levede nogenlunde sorgløse og veltilfredse, thi som Johanne sa': »Hva' kund et hjælp, om en haad Alverdens Rigdom, hvis en saa et kund pes.« Pæ Kresten elskede »Ringkøbing Kardus«, og naar han sad ved sit Arbejde ved Vinduet, producerede han saa umaadelige Mængder af Mundvand, at han sommetider kunde være omgivet af en hel lille Sø, tiltrods for at Lergulvet dog kunde opsuge en Del. Ganske vist havde han nok en Spytbakke ved sine Fødder, men naar han var ivrig optaget af at skabe f. Eks. et Par Bukser af den rigtige gamle Slags med Klap for og bag, saa glemte han at se efter Spytbakken, eller han ramte ved Siden af. Men iøvrigt var der en vis Hygge i den lille Lejlighed i Husets nordre Halvdel, og der var noget beroligende i altid at finde Pæ Krestens brede Ryg i Vinduet til

Den gamle Skole i Trælund.

højre, saavel naar man om Morgenen mødte i Skolen, som naar man senere paa Dagen gik hjem.

Skolestuen optog Husets sydlige Halvdel. Det var en rummelig Stue med Brædegulv og Vinduer til Øst, Syd og Vest. Op ad Væggen mellem Sydvinduerne var Kathedret anbragt, og lige overfor dette ved Nordvæggen stod en gammel Kakkellovn, der om Vinteren slugte en god Portion Tørv. Til Eleverne fandtes seks Skoleborde, tre i den vestlige og tre i den østlige Halvdel af Stuen. Bordene var almindelige Fyrretræsborde med løse Bænke, der hver kunde give Plads til 4 Elever. Paa den nordlige Væg stod et lille Bord og længst henne i Krogen mod Vest et gammelt Skab, der rummede Skolens Samling af Læsebøger og Skrivebøger m. m. Hermed var Møbleringen udtømt, dog at der naturligvis fandtes en Stol til Læreren paa Kathedret. Væggene var hvidkalkede og nøgne bortset fra den sorte Tavle over Kathedret samt et Europakort og et Danmarkskort henne over det

lille Bord paa den nordre Væg. Lavt var der til Loftet, og den Beskrivelse, Anton Berntsen giver af sin Barndomsskole i Digtet »Wo gammel Dejn«, passer ogsaa nogenlunde paa Trælund gamle Skole, blot at Muren ikke var Bindingsværk og Taget ikke af Straa, men af Spaan:

*Æ Skuel wa gammel, law o gro,
æ Bindingsværk wa simpel,
æ Fag wa fo, æ Tag wa Stro,
a no vild ingen byyj di smo
saa ring et Lærdoms Tempel.
Æ Kakkelovn wa rø' a Rost,
de lowt a sweede Huesse,
o dæ wa Fjettebrø o Wost
i ålld æ Mellmadspuesse.*

Men Skolestuen er ikke det afgørende for Skolen og dens Undervisning, men *Læreren* er det, det kommer an paa, og i saa Henseende var Trælund Skole ikke saa daarlig stillet i min Barndom. Ganske vist, Skolen hørte til de saakaldte Biskoler, der oprettedes i de tyndtbefolkede jyske Egne, hvor man fandt det uforsvarligt at ansætte de kostbare seminarieuddannede Lærere og i Stedet for anvendte Folk med Uddannelse som »Vinterskolelærere« d. v. s. et Højskoleophold eller et Kursus paa Staby Vinterlærerskole eller lignende. De kunde faas for en rimelig Betaling. I Trælund var Lønnen i min Barndom 300 Kr. om Aaret. Det var jo overkommeligt. Naturligvis var disse Folk med deres beskedne Uddannelse ikke alle lige fremragende Lærere, men der var iblandt dem en Del, i hvem den hellige Ild brændte, og hos hvem naturlige Anlæg og Kærlighed til Arbejdet ikke blot bødede paa, men langt overvejede de noget mangelfulde Kundskaber. Til disse hørte Peder Oluf Mikkelsen, min første Lærer i Barneskolen.

Kræn Koustrup i »E Bindstouw« var Skolemester om Vinte-

ren og Muremester om Sommeren og lige dygtig til begge Dele. Peder Oluf – saaledes kaldtes han saavel af Børnene som af de voksne – var Husmand og Skolemester og begge Dele hele Aaret rundt. Hvorledes han var som Jordbruger ved jeg ikke, men som Lærer var han paa sin Vis fremragende – ikke paa Grund af særlig intellektuel Begavelse eller andre blændende Egenskaber, men paa Grund af sin store Samvittighedsfuldhed, sin Utrættelighed og den Alvor, hvormed han gik til Opgaven og fremfor alt paa Grund af sine Evner til at omgaas Børn og vinde deres Tillid og Kærlighed.

Peder Oluf ejede en lille Landejendom i Tanderupkær i Snejbjerg, et Par Mils Vej fra Trælund. Det siger sig selv, at det havde været umuligt for ham baade at passe den og Skolen, saafremt han skulde have undervist hver Dag. Men heldigvis var det saaledes, at Børnene i en Biskole ikke behøvede saa megen Undervisning som i en Hovedskole. Hos os nøjedes vi i Sommerhalvaaret med een Dag om Ugen og i Vinterhalvaaret med tre. Paa den Maade kunde han faa Tid til at drive sin Ejendom, der jo krævede mest Arbejde om Sommeren. Alligevel var Skolearbejdet, navnlig paa Grund af den lange Skolevej ingenlunde noget ringe Tillæg til hans Husmandslod. At trave et Par Mil en Vintermorgen i Snestorm eller i Snesjap for at naa sin Skole, var ingen Spøg. Det hændte, at han kom for sent en saadan Morgen, naar han saa at sige bogstavelig havde siddet fast i Snedriverne, men det var sjældent. Det maa dog straks tilføjes, at han i Vintertiden ikke gjorde denne Tur hver Dag, thi Skoledagene var henlagt til de sidste tre Dage i Ugen, og kun Torsdag Morgen gjorde han Turen fra Tanderupkær, medens han Natten mellem Torsdag og Fredag og mellem Fredag og Lørdag overnattede hos vor Nabo, Jens Skole, for saa igen Lørdag Aften at spadsere tilbage til sit Hjem. Om Sommeren var det naturligvis ingen Sag; da var det jo blot en Fornøjelse at gaa de to Mil gennem det vaagnende Land og have Tid til at glæde sig over al Naturens Skønhed. Og hjemad om Aftenen blev Vejen aldrig lang; de

stille Aftentimer var saa velegnede til at samle Sindet om Livets store og smaa Spørgsmaal.

Af Ydre var Peder Oluf ikke meget anseelig. Det, der særlig udmærkede ham og adskilte ham fra den almindelige Landbefolkning, var hans livlige Væsen og hurtige Bevægelser. Han var af Middelhøjde. Ansigtet var indrammet af et kraftigt brunligt Skæg og beherskedes af et Par livlige, spillende Øjne. Han gik klædt som en almindelig Bonde i Søndagstøj. Hans Benklæder var efter vor Mening lidt stumpe, men ellers var der intet mærkeligt ved hans Paaklædning. Han talte jydsk som Egnens Folk, dog med en vis Tillempning i Retning af Rigssproget, særlig naar han underviste i Skolen.

Skolen var delt i to Klasser, »æ stue Klaas« til højre og »æ lille Klaas« til venstre for Kathedret, og Undervisningen foregik i begge Klasser samtidig. Dette maatte der naturligvis tages Hensyn til ved Fastlægning af Timeplanen. I de Timer, hvor de smaa maatte være særlig Genstand for Læreren Opmærksomhed, f. Eks. fordi de skulde have Hjælp til Stavning eller til Indførelse i Tallenes Mysterier, maatte de store beskæftiges med et Fag, som de kunde klare nogenlunde paa egen Haand, som f. Eks. Skrivning, Regning eller Højtlesning – der foregik paa den Maade, at vi alle læste højt i Munden paa hinanden i de omdelte Læsebøger; de sidste 10 Minutter af Timen standsedes dog denne Fælleslæsning, og Eleverne læste efter Tur højt for Læreren.

De Fag, der undervistes i, var Katekismus, Bibelhistorie, Læsning, Skrivning og Regning samt lidt Geografi og Danmarkshistorie. Hertil kom endelig Sang og Gymnastik.

De to sidstnævnte Fag blev dog kun stedmoderlig behandlet. Hvad *Gymnastik* angik, havde Peder Oluf det som Anton Berntsens gammel Dejn:

*Han villde ett vi skuld spilld wo Ti
mæ Gymnastik å Tæjning.*

Jeg tror, han mente, at vi Børn paa Landet fik Motion nok ved Hverdagens Arbejde i Hus og Mark, og det var vel heller ikke helt forkert. Dertil kom saa, at Tiden var knap, og at Gymnastikredskaberne indskrænkede sig til en »Glatstang« og et Par Snoreholdere til Brug ved Højdespring. Gymnastiksal var der naturligvis ikke Tale om. – Hvad *Sangen* angik, var Sagen en anden. Her var det ikke Interessen, det skortede paa, men musikalsk Sans. Peder Oluf var ikke meget musikalsk, og da han ikke havde nogen Violin eller andet Instrument at støtte sig til, var det ikke saa mærkeligt, at de Melodier, vi lærte til de forskellige Sange og Salmer, ofte afveg noget fra dem, der i Almindelighed bruges i Kirke og Skole.

Megen Tid og Flid ofrede vi paa Skrivning og Regning, og det passede ogsaa paa os, hvad der siges videre i Berntsens ovennævnte Digt:

*men Skrywwen øvet vi wos i,
å wi wa styww i Ræjning.*

Der var virkelig ikke faa af Eleverne, der var endog meget flinke i Regning. Jeg husker for mit eget Vedkommende, at jeg, da jeg senere læste til Præliminæreksamen, ikke i Regning havde noget nyt at sætte mig ind i, men kunde klare mig med, hvad jeg havde lært i Trælund Skole. Geografi og Historie var Bifag; Danmarks-historie tror jeg virkelig, Peder Oluf interesserede sig en hel Del for, navnlig vor ældre Historie før Oldenborgerne, som vi særlig dyrkede. Men da Skoletiden var saa knapt tilmaalt, blev der i Reglen kun Tid til at gennemgaa den lille Lærebog, vi benyttede. Jeg husker dog, at han enkelte Gange læste noget højt for os af en større Bog, vistnok Fabricius' Danmarkshistorie.

I Geografiundervisningen holdt vi os naturligvis først og fremmest til Danmark, men vi vovede os dog ogsaa paa Rejser ud i den store Verden og opnaaede virkelig nogen Kendskab til de fleste Lande og lærte Navnene paa deres større Byer. Vi gen-

nemførte med Hensyn til Udtalen af de mange fremmede Navne det samme System som Englænderne, nemlig at udtale dem efter Modersmaalets Lydregler uden at tage Hensyn til Udtalen paa Stedet. At derved f. Eks. franske Navne fik en Udtale, der gjorde dem ukendelige for en Franskmand, voldte os ingen Bekymringer. Vi sagde »Bordeavs« lige saa frejdigt som en Engländer siger »Tjæms Elejsis« (Champs Elysès).

De Fag, der havde Peder Olufs særlige Kærlighed var dog utvivlsomt Religionsfagene, Katekismus og Bibelhistorie. Efter Morgensangen tog vi altid straks fat paa Balslevs Lærebog eller Bibelhistorien, medens vi endnu var friske og oplagte. Lærebogen krævede Peder Oluf lært udenad fra Ende til anden med Skriftsteder og Anmærkninger, ja, Overskrifter saagar. Han var altsaa slet ikke moderne. Han var ikke tilfreds med, at vi vidste saadan nogenlunde, hvad der stod, han vilde have Skriftstederne og Forklaringerne for ikke at tale om Budene og Bønnerne og Trosartiklerne, ganske nøjagtig som de stod Ord for Ord. For dem, der havde svært ved at lære udenad eller fik for lidt Tid til Forberedelse, var Balslevs Lærebog en slem Kammerat at have med at gøre, men for os andre betød denne Metode for det første en udmærket Træning af Hukommelsen, der jo ellers ikke blev overbebyrdet, og for det andet et Kendskab til Kristentroens Grundsandheder og et Arsenal af Skriftord, som jeg tror, mange af os har været glade for senere i Livet. Ganske vist, mange af disse Ord blev lært ret mekanisk paa Remse, uden at vi dengang havde nogen dybere Forstaaelse af dem, og det kan vel nok bebrejdes vor Lærer, at han ofrede for lidt Tid paa at forklare Indholdet af de svære Steder for os. Det burde han naturligvis have gjort. Men alligevel Budene, Bønnerne, Luthers og Balslevs Forklaringer o. s. v. var indskrevne paa Hjernens Tavler, de stod fast indprægede og kunde ved Lejlighed tages frem, og efterhaanden fik de, snart ved en Lejlighed, snart ved en anden, Liv og Mening.

Bibelhistorien var ikke saa krævende. Her maatte vi gerne

fortælle med vore egne Ord. Stemningen i Bibelhistorietimen var lysere og venligere. Vi vikledede os ud af Dogmatikkens Pan-ser og gav os helt hen i de gamle skønne Fortællinger om Abra-ham, Herrens Ven, om Isak og Jacob, om Joseph og hans Brødre o. s. v. Naar vi havde været særlig flinke, fik vi som Belønning fortalt eller oplæst Stykker af Ludvig Møllers store Bibelhisto-rie, der supplerede den korte Fremstilling, vi havde i Tangs lille Lærebog. For Resten anskaffede jeg mig selv, da jeg blev noget større, Tangs store Bibelhistorie for Seminarier for ikke at være afhængig af, om der i Skolen blev Tid til at læse noget ekstra.

I det hele var Bibelhistorie mit kæreste Fag, da jeg var min-dre. Peder Oluf har senere fortalt mig, at han engang i mit Hjem uden at jeg opdagede det, overværede, hvorledes jeg fortalte Bibelhistorie for vor store sorte Kat. Det var Fortællingerne om Joseph og hans Brødre. Jeg sad med Bogen i den ene Haand og kælede for Katten med den anden. Engang imellem standsede jeg i Fortællingen og spurgte: »Forstaar du saa det, Mis?« Mis sad stille og hørte taalmodigt efter, men engang imellem blev dens Øjne fjerne, som om den var borte i en anden Verden, og det var den nok ogsaa.

Peder Olufs Undervisningsform var i høj Grad nøgtern og saglig. I Reglen holdt han sig nøje til Bogen og indlod sig ikke paa længere Forklaringer eller Udviklinger. Dette gjaldt ogsaa Religionsundervisningen. Dens Sigte var først og fremmest Kundskabsmeddelelse, og kun yderst sjældent søgte han at være direkte opbyggende. For saa vidt passede det ogsaa paa ham, hvad Anton Berntsen siger om »Wo gammel Dejn«: »Hans Re-ligion var nok let taer.« Naar den alligevel fik varig Betydning for adskillige af hans Elever, saa tror jeg, det skyldtes den Ærlig-hed og Alvor, hvormed han gik til Undervisningen. Vi følte, at vi nu talte om det, der »fremfor alt skulde ligge os paa Sinde.«

Skolens Udstyr med Materiel var meget beskedent og ind-skrænkede sig væsentligt til nogle Læsebøger. Men de var til Gengæld ogsaa gode; i hvert Fald slugte jeg dem med stor Be-

gærlighed, og jeg tvivler om, at mange Drengene nu om Dage har saa stor Glæde af deres danske Læsebøger, som jeg havde af mine. Hvor morede vi os ikke over Historien om »Hans, der havde været udenlands« og om »Konen med Æggene« for at nævne et Par af de mindre Fortællinger. Og Historien om den hellige Christoforus, der vilde tjene den stærkeste, den blev læst atter og atter med samme Betagelse. At Bøgernes Indbinding ikke var i den bedste Stand – onde Tunger sagde, at vi fik de Læsebøger, der blev udrangerede i Hovedskolen – det tog vi stort paa.

Peder Oluf holdt en udmærket Disciplin i sin Skole. Han havde en egen kort Maade at sige en Ting paa, som afskar videre Diskussion. Forholdsvis sjældent fandt han det nødvendigt at skride til korporlig Revselse, men ukendt var det dog ingenlunde, hvad enten det nu drejede sig om en Lussing eller Slag i Haanden eller paa Fingrene med en Lineal eller en virkelig Dragt Prygl med en Pilewaand fra Haven. Selv mindes jeg kun een Gang at have været ude for en korporlig Revselse i Skolen. Det var i en Geografitime. Vi stod opstillet Piger og Drengene foran Europakortet og skulde udpege forskellige Floder og Byer. Jeg var en mindre Dreng dengang, og lige foran mig stod en lang Pige, der afskar mig al Udsigt til Kortet, som jeg i Forvejen havde noget vanskeligt ved at orientere mig paa, fordi jeg var nærsynet. For at faa Tiden til at gaa, morede jeg mig med at tælle Knapperne i Pigens Kjole, der var knappet paa Ryggen med et Utal af Knapper. Denne Mangel paa Respekt for Undervisningen indbragte mig uden nærmere Forklaring eller forudgaaende Advarsel en knaldende Ørefigen, som jeg ikke saa snart glemte.

Til Skolegangen hørte ikke blot Undervisningen i Timerne, men ogsaa Legen i Frikvartererne, der imødekom den Trang til selskabelig Fornøjelse og Underholdning, som ikke mindst findes hos Børn, der til daglig gaar meget alene. Om Vinteren byggede vi Snefæstninger og sloges med Snebolde, om Foraaret og

Sommeren spillede vi Pind, legede Tagfat, Bro-Brille og mange andre Ting. I lange Perioder var »To Mand frem for en Enke« en meget yndet Leg, og jeg husker den særlig, fordi jeg havde en saa trofast Partner i min senere Svigerinde Kristine. Altid holdt vi sammen. Det var saa at sige blevet en Selvfølge, at jeg altid valgte Kristine til min »Kone«, og da vi begge løb godt, skulde der et Uheld til, for at nogen skulle kunne skille os. Der var aldrig noget i Retning af Kæresteri, men vi var gode Kammerater. Kristine kunde vel ikke kaldes nogen Skønhed, men hun var en ualmindelig sød Pige, flink og dygtig i Skolen og saa herlig sund, naturlig og ligevægtig. Man vidste altid, hvor man havde hende, aldrig havde hun Luner eller blev fornærmet, saadan som Pigebørn i den Alder ellers saa let kan blive det. Altid var hun mild og venlig, en trofast Kammerat, som saa tilmed havde dette ubestemmelige kvindelige over sig, som virker dragende paa en Dreng og faar ham til at opføre sig mere ridderlig, end Tilfældet vilde være, hvis Kammeraten var en Dreng.

Festligheder havde vi ikke mange af i Skolen. Skolejuletræ kendtes ikke, Juletræskikken var i Peder Olufs Tid endnu ikke naaet ud til det afsidesliggende Trælund. Men vi havde een stor aarlig Festdag, som vi saa hen til lang Tid i Forvejen med glade Forventninger. Det var Fastelavnsmandag. Paa den Dag blev vi i Hold lukket ind i Johannes og Pæ Krestens Stue, der var fejet og prydet paa det bedste, og blev bespist med Chokolade og Boller. Og bagefter slog vi saa under megen Jubel Katten af Tønden. Hvorfor Fastelavnslegen kaldtes saadan, var mig længe en Gaade, for vi havde hverken nogen Kat eller nogen Tønde. Legen gik for sig paa den Maade, at der ude paa Marken blev fæstet en Stang i Jorden med en gammel Hat paa, og saa blev vi efter Tur sendt ud med Bind for Øjnene og en lang Stok i Haanden for at kæmpe med Fjenden. Den, hvem det lykkedes at holde den rigtige Retning og slaa Hatten af Stangen, blev belønnet med en ekstra Bolle eller lignende.

I Efteraaret 1895 besluttede Peder Oluf at opgive sin Skole-

virksomhed og tage Afsked med Trælund. Han havde allerede et Par Gange tidligere haft det under Overvejelse, men havde af Forældre og Børn ladet sig overtale til at fortsætte. Han var ikke ung mere og de lange Ture til og fra Skolen om Vinteren blev ham for anstrengende. Den 31. Oktober underviste han for sidste Gang. Det var en Sorgens Dag for os alle. Pigerne græd, og selv blandt Drengene var der enkelte, som stille viskede en Taare bort. Peder Oluf selv var ogsaa bevæget, men gennemførte dog Undervisningen omtrent som sædvanlig. Han havde til Dagen skrevet en Afskedssang, som vi tog Afskrifter af og sang sammen tilsidst. Jeg anfører et Par af Versene:

*Vi var saa ofte her tilsammen,
vi delte mangt og meget her,
vi brugte Alvor og lidt Gammen,
det som vort Hjerte havde kær,
med Glæde Tiden for os gled
og bragte Hjertet Fred.*

*Farvel da mine Hjertens Kære.
Tak for den Tid, vi samlet var.
Guds Fred med Eder alle være
den Tid, som I tilbage har.
Gud signe Eder hver især
og være Eder nær.*

*Vor Herre Eder vel bevare
og lede frem paa Livets Vej,
han skærme Eder mod al Fare,
saa I paa Vejen snubler ej,
førend I naar til Livets Hjem,
det nye Jerusalem.*

Da Tanderupkjær laa saa langt fra Trælund, betød hans Afsked med Skolen, at vi kun saa ham enkelte Gange siden. Jeg tror nok, at han besøgte Trælund en Gang, medens jeg endnu opholdt mig i mit Hjem, men jeg husker det ikke bestemt. Derimod husker jeg, at han en Dag i 1901, medens jeg var ansat paa Herning Apotek efter min Præliminæreksamen kom ind paa Apoteket og gjorde et eller andet Indkøb. »Naa, saa er du her,« sa' han. Ja, det var jeg altsaa. Og saa begyndte jeg at forklare ham, at et Universitetsstudium jo var saa langt og bekosteligt, at det næsten ikke var til at tænke paa, og saa havde jeg da besluttet at uddanne mig til Tandlæge og derfor midlertidig taget denne Plads paa Apoteket. Han stod stille og hørte paa mig. Saa sa' han roligt: »Tandlæge, ja, det kan jo være meget godt; men det var jo ikke det, vi havde ventet af dig, Thomas«, og dermed gik han. Jeg var paa engang ærgerlig og glad over denne Bemærkning. Han havde aldrig tidligere ytret noget om, at han ventede sig noget særligt af mig, og saa kom han nu her, just som jeg havde faaet mig selv overtalt til at tro, at jeg nok kunde sige Farvel til Studierne for at blive Tandlæge og sagde, at det var ikke det, han havde ventet af mig.

En Gang endnu saa jeg min Barndoms første Lærer; det var ved min ældste Søsters Bryllup den 28. November 1904. Severine havde altid sagt, at om nogen skulde med til hendes Bryllup, saa skulde det da være hendes gamle Lærer, som hun havde elsket saa højt. Og sandelig, hun glemte ham ikke, da Tiden kom. Peder Oluf fik sin Indbydelse; han gav Møde mellem Gæsterne og fik en Hædersplads ved Bordet. Det var altfor lidt, jeg fik talt med ham ved denne Lejlighed, for der var saa mange, jeg skulde tale med, og Dagen gik altfor hurtigt. Men han var rørt over, at Severine ikke havde glemt ham, men havde ønsket at hædre sin gamle Lærer, og han var tilfreds med, at jeg nu bar Studenterhuen.

Han havde skrevet en smuk Sang til Brylluppet. Jeg anfører et enkelt Vers:

*Se Tiden iler med raske Fjed,
som Dagen gaar saa, og Aar bortsvinder,
men de, som lever i Kærlighed,
vil aldrig savne de glade Minder.
Ja Kærligheden
den bringer Glæden
og Hjertefreden,
o Gud ske Lov.*

Da Peder Oluf havde taget sin Afsked, fik vi en rigtig Seminarist til Lærer. Ganske vist, han havde ikke faaet sin afsluttende Eksamen, men det skyldtes, sa' man, ene og alene, at han var saa forskrækkelig fjale og derfor uvægerlig gik i Baglaas, naar han sad ved Eksamensbordet. Kundskaber havde han nok af. Man fortalte ogsaa, at han paa Grund af denne uovervindelige Genrthed og Kejtethed altid lavede Ulykker, den første Gang han var paa Besøg et Sted, om ikke andet saa væltede han Flødekanden, naar Kaffen blev serveret. Det var da ikke sært, at vi var spændt paa Udgangen den Aften, han første Gang var paa Besøg i mit Hjem, og at vi vogtede nøje paa ham, da vi skulde drikke Kaffe. Vi blev ikke skuffede, for han væltede ganske rigtigt Flødekanden. Er det Synd mod dit Minde, kære Gravers, at jeg nu fortæller denne Historie. Naa, jeg tror, at du vilde smile dit lille generte Smil, om du læste den. Og sandelig, jeg har kun gode Minder om dig fra Skoletiden.

Gravers Christensen havde adskillige flere Kundskaber end Peder Oluf, og det kom paa flere Maader os Børn og særlig da mig tilgode. I den sidste Vinter, jeg gik i Skole derhjemme i Trælund, gav han mig lidt Undervisning i Matematikkens Begyndelsesgrunde, idet jeg var naaet igennem alle Skolens Regnebøger. Han læste ogsaa privat en Smule Engelsk med mig, men store Ting blev det ikke til. Englændernes Anvendelse af Verbet to do forekom mig meget kunstig.

I Sommeren 1896 oplevede Skolen to store Begivenheder, idet

vi havde baade Provste- og Bispevisitats. Selve Trælund Skole blev dog ikke beæret med saa fornemme Besøg, men vi blev til-
sagt til Møde i Hovedskolen i Tjørring Kirkeby. Som rimeligt
er, var vi fulde af Iver for at forsvare vor Skoles Ære ligeover-
for Eleverne i den større Hovedskole, der saa noget ned paa os
Biskolebørn og spottende kaldte os »Trælus«. Naa, vi svarede
med at kalde dem »Tørrebassier« (Skarnbasser), og hævdede os
iøvrigt efter vor egen Mening meget godt undtagen i Gymna-
stik, som Provsten, Gabriel Koch, efter vor Opfattelse lagde
altfor megen Vægt paa. Heldigvis havde Biskoppen som rime-
ligt var bedre Forstand. Han lagde Hovedvægten paa Religionen
og brød sig ikke om at se paa Gymnastikopvisning. Provste-
visitatsen kom først og var en stor Begivenhed, men den over-
skyggedes dog ganske af Bispevisitatsen. Ikke blot var den gamle
Biskop Götzsche med det milde Ansigt og det lange Haar, der
faldt ud over Frakkekraven, af Ydre en ærværdig Skikkelse, men
den Omstændighed, at han sad paa Ribe Bispestol, den Bispestol,
som Brorson havde kastet saa megen Glans over, forlenede hans
Person med yderligere Ærefrygt. For mig personlig fik Bispe-
visitatsen en særlig Betydning, fordi Biskoppen, uden at kende
mine Ønsker, blev mig en Støtte i min Kamp for at slippe ind
paa Realskolen i Herning. Det træffer sig saa heldigt, at min
store Søster, som denne Sommer var paa Højskole (i Haslev),
har opbevaret et Brev, som jeg skrev til hende kort efter Bispe-
visitatsen, der fandt Sted den 10. Juli, og hvori jeg giver en
Skildring af Begivenheden. Jeg kan altsaa lade den 13-aarige
Thomas skildre den med hans egne Ord. I Brevet, der er dateret
den 19. Juli 1896, hedder det:

»Biskoppen var en meget venlig Mand, der nok forstod at tale
med Børn; vi sang først, og derefter talte han til os over det før-
ste Vers af Salmen: 'Jesu dine dybe Vunder' og spurgte ud i
Flæng. Jeg søgte saa godt som muligt at give Svar, og jeg sva-
rede da ogsaa saaledes, at Biskoppen spurgte de andre Skolebørn,
om det ikke var rart at have saadan en, der kunde svare for dem.

Da jeg havde læst (d. v. s. fremsagt) den tredje Artikel, sagde Biskoppen, at det var godt, jeg læste saadan, at vi alle kunde høre og forstaa det, men, spurgte han mig, tør du indestaa for, at de alle kan den lige saa godt. Til min Læsning sagde han, at det var meget kønt og godt læst. Da vi havde Dansk, spurgte han altid mig (det var, hvordan det skulde staves), hvad mener du?

Ja, det var en rar Mand, og jeg følte mig glad, da han hjertelig trykkede min Haand til Afsked.

Det var nu, hvad jeg hørte dernede, men da vi var gaaet, var Lærerne, Biskoppen, Præsten og Skolekommissionen (Skolekommissionen er Jens Frølund og Peder Oluf) inde hos Degnens; der spurgte Biskoppen (efter hvad jeg har hørt af Lærrens Kone) ogsaa ud om mig, hvor jeg var fra o. lign., og bemærkede, at jeg skulde til at lære noget; det mente han, jeg havde Evner til. Ja, der kunde være mere at skrive herom, men ret betænkt burde jeg maaske slet ikke have skrevet derom, thi Selvros hader jeg; men jeg har jo dog kun gengivet, hvad andre har sagt om mig, saa det kan maaske ses i lidt mildere Lys. Bedstemor, ved jeg, synes, jeg skal meddele dig det, da hun siger, at det vil glæde dig at høre. Nej, i Stedet for at rose mig selv, vil jeg hellere prise Gud, der saa viist har indrettet Mennesket, at det som en fornuftig Skabning, skabt i Guds Billede, skulde kende ham og i hans Samfund leve et evigt Liv i Hellighed og Salighed og takke ham for alt, hvad han har givet mig, thi al god Gave er jo kommen ned ovenfra fra Lysets Fader, hos hvem der ikke er Forandring eller Skygge af Omskiftelse.«

Religiøse Udvikling

Naar man vil søge at forstaa den Indflydelse, Barndomshjemmet har udøvet paa Barnets aandelige Udvikling, er det ikke nok at kende Hjemmets ydre Ramme, men man maa først og fremmest søge at føle sig ind i den aandelige Atmosfære, der raadede i Hjemmet. Livet i to Bøndergaarde paa Heden kan være meget forskelligt alt efter Hjemmenes aandelige Luft. Naar man har læst, hvad jeg foran har fortalt om mine Forældre og Bedsteforældre, vil man være klar over, at mit Barndomshjem var bygget paa »Ordets Klippegrund«, og man vil ikke finde det uforstaaeligt, at Hjemmets Aand tidligt har præget Drengen. Mine Forældres og Bedsteforældres Livssyn ytrede sig ikke i fromme Talemaader eller i Skriftord paa Væggen, men vi følte, at de regnede med den usynlige Verden, med Gud og hans Engle, lige saa sikkert som med den synlige, ja, at denne usynlige Verden, naar alt kom til alt, var den virkelige Verden, som bestod, selv naar vi og denne forkrænkkelige Verden gik al Kødets Gang. Og det kunde ikke undlade at gøre Indtryk paa os. Naar min blide Mor bad vor lille Aftenbøn med os: »Søde Gud din Engleskare alle dine Smaa bevare«, saa nærrede jeg slet ingen Tvivl om, at Gud virkelig satte en Skare af Engle omkring Sengen. Jeg mindes, at en af mine egne Drengene engang, da han var en 4-5 Aar, sagde: »Ja, men Far, Englene, dem ser vi jo ikke, det er vel saadan nogen, som vi *leger* er til ligesom Nisser og Trolde.« En saadan Skepsis var mig ganske fremmed, da jeg var i den Alder. Og naar Far og Mor paa deres Dødsleje talte saa frimodigt om Døden, og om at vi skulde møde dem i Himlen, saa var det ikke bare smukke Ord, men det var en Virkelighed, at de gik til Gud, og at de ventede os i Paradiset. I Bibelhistorien læste vi om Gud, der besøgte Abraham i Mamrelund med to Engle. Det var en

Fortælling, jeg holdt meget af, og det forekom mig slet ikke helt umuligt, at jeg kunde opleve noget lignende – at Gud eller en af hans hellige Engle kunde træde synlig frem i en højtidelig Stund for at trøste eller hjælpe mig. I vor Have var der et Lindelysthus med en Kastanie i det ene Hjørne. Der indrettede jeg mig om Sommeren efter Mors Død et Mamrelund. Hver Aften gik jeg alene derom og holdt Aftenbøn, og i min Barnesjæl havde jeg en levende Forventning om, at jeg engang skulde faa Lov til at se bare Fligen af Guds Engels Klædebon. Det skete ikke, men jeg havde en saa stærk Følelse af Guds Nærhed, at mit Sind fyldtes med en overjordisk Fred og Glæde. At jeg ikke fik Lov at se, rokkede derfor ikke min Tro. Var Gud end usynlig, saa kunde jeg dog i Ensomheden tale med ham og føle, at han hørte mig. Og *talte* Gud ikke direkte til *mig*, saa havde han jo talt til andre, til Abraham og Profeterne, og i de sidste Dage havde han jo talt til os ved sin Søn. Guds Vilje med os kunde vi altsaa lære at kende ved at læse Guds Ord, som det fandtes optegnet i Biblen, og derfor begyndte jeg nu allerede i 8-9 Aars Alderen at læse Biblen. Det var nu ikke saa let at forstaa Biblen, som jeg havde tænkt, og jeg kom i forskellige Vanskeligheder af den Grund. Men Farfar læste jo heller ikke meget i Biblen, men holdt sig særlig til Luthers Skrifter. Jeg tror ikke, at jeg direkte talte med Farfar om dette Problem, men rent faktisk søgte jeg nu ved Farfars og Farmors Vejledning at faa noget ud af Luthers Udlægninger. Sommetider gik jeg om Søndagen ind til dem med Luthers Huspostil under Armen, for at de kunde læse Prædiken sammen med mig. Man kan undres over, hvad en 8-9 Aars Dreng kunde faa ud af disse Prædikener, men sikkert er det, at jeg tog Prædikenlæsningen meget alvorlig. Jeg kan huske, at jeg ved en bestemt Lejlighed en Søndag, mens Mor laa syg, følte en stærk Tilskyndelse til at holde en Prædiken for mine større Søskende og Folkene, som sad inde i Stuen ved Siden af Mors Sygeværrelse uden at tænke paa at læse nogen Prædiken, skønt de ikke havde været i Kirke. Det blev dog ikke til noget. Jeg veg

tilbage for at udføre Tanken, fordi jeg følte, at jeg ikke vilde kunne hævde mig overfor de andre, der var saa meget ældre og større, medmindre jeg havde noget i Retning af Prædikestol, saa jeg ligesom Præsten i Kirken kunde tale ovenfra ned til dem. Jeg overvejede, om jeg kunde staa op paa en af de almindelige Stole i Stuen, men fandt dem uegnede. Hele Situationen staaer endnu den Dag i Dag levende for mig, saa der er ingen Tvivl om, at Sagen har været af stor Alvor for mig. Børn viser i det hele ofte langt større aandelig Forstaaelse og Alvor, end de voksne regner med. En af mine egne Drengene havde i 8-Aars Alderen ikke blot faaet den Tanke, at han skulde holde en Prædiken, men han gennemførte Tanken med stor Alvor. Han opholdt sig i sin Barndom af Helbredshensyn et Aarstid i en Præstegaard paa Landet, og her holdt han en Søndag Eftermiddag for Pigen og en Veninde en Prædiken, som han i Forvejen paa egen Haand havde nedskrevet, og som han bagefter sendte os. Den var utvivlsomt stærkt paavirket af Præstens Tanker og Forkyndelse og altsaa ikke meget original, men der var i og for sig udmærket Mening og Sammenhæng i den. Efter Tilhørernes Udsagn blev Sagen taget med stor Alvor af Drengen og ingenlunde som en Leg. For at give den rette Baggrund for Prædiken havde han i Forvejen indrettet et Alter i Stuen, idet han paa et Ark Papir havde tegnet – saa godt hans Tegnefærdighed tillod det – en Kopi af Kirkens Altertavle.

Min Kærlighed til 1ste Mosebog havde jeg tilfælles med vor store Lærefader Luther, men i Modsætning til Luther interesse-rede jeg mig ogsaa meget for Johannes Aabenbaring. Dens Skildringer af Guds og hans helliges Kamp mod Dragen og Dyret, Nedstyrtingen af Babylon den store og Oprettelsen af det ny Jerusalem, der steg ned fra Himlen, optog mig meget. I mine Drømme maatte jeg i denne Tid ofte kæmpe med Drager og andre Uhyrer. Jeg husker navnlig en Drøm, hvor jeg blev forfulgt af en skrækkelig Drage. Jeg løb, alt hvad jeg kunde ned ad Agrene Vest for Gaarden. Dragen var lige i Hælene paa mig, og

jeg frygtede allerede for, at det var ude med mig, da jeg pludselig følte, at jeg havde faaet Vinger og kunde hæve mig op i Luften. Paa den Maade undgik jeg Uhyret. – En anden Gang drømte jeg, at jeg blev taget til Fange af Fjendens Soldater. Denne Gang var det dog rigtige Mennesker, jeg havde med at gøre; de saa ud som Pikkelhuer og var svært bevæbnede med Bøsser og Sværd. Jeg blev dømt til at skydes øjeblikkelig og ført om Øst for Gaarden. Mærkeligt nok følte jeg mig ganske rolig og var slet ikke bange. Jeg bad blot om, at jeg maatte faa Lov til først at bede mit Fadervor. Det blev mig tilstaaet. Saa knælede jeg roligt ned og begyndte højt at bede Fadervor – og saa vaagnede jeg.

Det maa vel ogsaa have været Læsningen af Luther – i Forbindelse med Katekismusundervisningen – der noget senere – jeg tror, det har været i 12-Aars Alderen – førte mig ind paa Spekulationer over Forholdet mellem Tro og Gerninger. Luthers stærke Fremhæven af Menneskets Syndighed og Fordærvedhed – »jeg fortabte og fordømte Menneske« – og Mangel paa Evne til at gøre gode Gerninger, forstod jeg ikke rigtigt. Men naturligvis, naar Luther sagde, at det var Troen alene, det kom an paa, og at Gerningerne intet betød, saa maatte det jo være rigtigt, forstaaet paa rette Maade. Jeg havde en Tid gaaet og tumlet med disse Problemer, da det pludselig en Dag ude i Marken – det var oppe ved Diget mod Søndergaards Skel – stod klart for mig, hvorledes Forholdet mellem Tro og Gerninger rettelig skulde forstaaes. Desværre skrev jeg det ikke ned dengang, og da jeg paa et senere Stadium i mit Liv igen begyndte at beskæftige mig med samme Problem, var det mig ikke muligt at huske eller genfinde den lykkelige Formulering og Løsning af Spørgsmaalet, som jeg havde fundet som 12-aarig.

Omkring ved den Tid var det, at Anne og jeg begyndte at gaa til Søndagsskole i Tjørring. Hvordan det egentlig gik til, husker jeg ikke saa nøje. Antagelig var Kristine og Otto og Marie til Jens Christian Ottosens begyndt først, og saa har de, der jo var

vore gode Kammerater fra Skolen, faaet os med. Vi fik i hvert Fald Lov til hveranden Søndag at gaa til Tjørring til Søndags-skole, skønt vor Fraværelse om Sommeren betød, at andre maatte tage sig af Kreaturerne saa længe. Skolen, der var startet i 1893, holdtes i en Gaard, Kirkegaard, tæt ved Kirken. Oprindeligt var det den unge Gaardejer P. Andersen fra Kirkegaard, der ledede Skolen. Men senere overtoges Undervisningen af Elever fra Missionsskolen i Herning, og navnlig var det da i min Tid den senere Indienmissionær Villads Hansen, der kom ud og talte til os og sang med os. Han havde Evne til at tale til Børn og vandt i høj Grad sine Søndagsskoleelevers Tillid og Hengivenhed. Han var uden Spor af Svulst, Føleri eller Selvgladhed, men paa en jævn og naturlig og alligevel inderlig Maade kunde han tale til os om de højeste Ting. Søndagsskolen, der lagde Vægten paa det opbyggende, supplerede paa en god Maade Skolens Religionsundervisning, der lagde Vægt paa Kundskabsmeddelelse og nok kunde virke noget tør.

Naar sandt skal siges, glædede vi os til disse Søndagsudflugter til Tjørring, ikke alene for Søndagsskolens Skyld, men maaske lige saa meget, fordi de gav os Lejlighed til at træffe sammen med jævnaldrende. Ofte gik vi paa Hjemvejen om ad Sikjær og fulgtes med Børnene derfra. Havde vi god Tid, kikkede vi indenfor hos Jens Christian Ottosens og drak Eftermiddagskaffe med Familien. Vi blev altid vel modtaget og har tilbragt mange hyggelige Timer i dette Hjem. Enkelte Gange kunde det hænde, at vi havde fri for vore Pligter hele Eftermiddagen, saa vi først behøvede at komme hjem til Sengetid. Saa kunde der blive Tid f. Eks. til en Tur til Gaarden paa Løvbakkerne, Sønderager, hvor nogle andre af vore Kammerater havde deres Hjem, tre raske Dreng, Kresten, Niels Kristian og Niels Sahlholt, foruden en Søster. Tiden gik hurtigt i saa godt Selskab med Leg og Sang og Ture i Marken, og undertiden kunde det blive helt mørkt, inden vi kom hjem. Paa en saadan Søndag Aften havde vi paa Hjemvejen fra Sikjær en mærkelig Oplevelse, som gjorde et meget

stærkt Indtryk paa os. Aftenen var ret mørk, det har formodentlig været i Slutningen af August. Vi var allerede naaet gennem Heden og gik ned over Vesteragrene, da det pludselig blev fuldstændig lyst omkring os som ved højlys Dag. Jeg saa forskrækket i Vejret, og saa da en stor Ildkugle fare over Himlen lige over vore Hoveder. Det hele varede kun nogle Øjeblikke, saa var det igen mørkt. »Der skal ske Tegn i Sol og Maane, og Stjernerne skal falde ned fra Himlen«, lød det i mit Indre. Jeg tog min yngre Søster ved Haanden, og vi stod et Øjeblik tvivlraadige. Alt var roligt og stille. Stjerneskyd var naturligvis en kendt Ting for os Børn, og jeg havde ogsaa nok læst om Ildkugler, men alligevel kunde jeg ikke ryste det voldsomme Indtryk af mig, som det pludselige Lys i den stille, mørke Aften havde frembragt. »Maaske«, sagde jeg saa til Søster Anna, »maaske er det et Varsel om, at Verdens Ende er nær, og at Herren vil komme paa Himlens Skyer, som han har sagt.« Saa knælede vi begge ned

paa Marken, hvor vi stod, og bad Gud tage os i sin Varetægt og give os Plads blandt sine udvalgte, hvis Tiden var kommet, da denne Verden skulde forgaa. Efter saaledes at have befalet os i Guds almægtige Faderhænder, gik vi trøstige hjem.

De sidste Aar i Barndomshjemmet før min Konfirmation var iøvrigt rolige og lykkelige Aar. Jeg tog som en rask og sund Dreng med Liv og Lyst og godt Humør fat paa det praktiske Arbejde paa Gaarden, og jeg tror ikke, at jeg i nogen Henseende var overspændt eller paa nogen Maade skilte mig ud fra mine jævnaldrende Kammerater. Jeg husker ganske vist, at jeg i disse Aar undertiden kunde overfaldes af en uforklarlig Følelse af blid Vemod uden nogen egentlig Grund. Men i Reglen gik denne Tilstand af Sørgmodighed hurtig over igen, og jeg talte ikke med andre end min store Søster om disse Stemninger. Formodentlig hang de sammen med den sig nærmende Pubertetsalder. Jeg var legemlig meget tidlig udviklet og var ved min Konfirmation allerede en ung Mand. Overgangsaaarenes Vanskeligheder gjorde sig dog kun lidet gældende, saalænge jeg levede i Barndomshjemmet paa Landet. Seksuelle Spørgsmaal blev – naturligvis kan jeg sige – aldrig drøftet undtagen i Karlekammeret. Her kunde det hænde, at Karlen kunde fortælle en slibrig Historie eller servere en noget grovkornet Skæmt, men jeg maa dog sige, at jeg sjældent har overværet det. Tonen mellem Folkene var som Regel god. Som oftest var det jo Sønner og Døtre fra Gaardene eller Husmandsstederne i Sognet eller Nabosognet, der tjente paa Gaarden. Ogsaa blandt Drengene kunde der vel nu og da forekomme grovkornede Løjer, men noget dybere Indtryk afsatte disse Ting ikke, og om dyberegaaende Konflikter mellem min religiøsetiske Indstilling og de seksuelle Rørelser var der endnu ikke Tale. – Jeg har opbevaret en lille Aftensang fra denne Tid. Den er dateret den 22. Februar 1896 og afspejler, syntes jeg, det rolige og trygge Barnesind uden store Konflikter. Jeg medtager den her – ogsaa fordi den hører til de første af mine Forsøg i Versets Kunst.

*Kære Fader i det høje,
skærm i Nat mig fra alt ondt,
naar jeg nu har lukt mit Øje
lad mig sove trygt og sundt.*

*Lad du dine Engle gode
trindt omkring mit Leje staa,
lad mig vaagne vel til Mode,
lad mig karsk og glad opstaa.*

*Giv mig Sundhed, Fred og Lykke
paa min Vandring til din Stad,
dog i hvad du mig tilskikke,
lad mig altid være glad.*

*Glad for al din store Naade,
din saa rige Kærlighed,
at du vilde lide Vaade
for at skænke Hjerter Fred.*

*Naar saa det mod Natten stunder
med mit Liv paa denne Jord,
giv at sødelig jeg blunder
ind i Troen paa dit Ord.*

I Vinteren 1896-97 gik jeg til Konfirmationsforberedelse i Gjødstrup Præstegaard hos Pastor S. B. Helms. Der var en lille Milsvej fra Nyholm til Præstegaarden, og i daarligt Vejr med Blæst og Snesjap kunde Turen være drøj nok. Foruden mig var der ogsaa en Pige fra Trælund Skole, men da hun var fra den nordvestre Ende af Byen, fulgtes vi kun sjældent ad. Fra Tjørring Hovedskole var der naturligvis flere Elever, men de fleste kom fra Snebjerg, der jo ogsaa var Hovedsognet. Blandt Pigerne fra Snebjerg var min Kusine Severine fra Snebjerg Mølle og et Par

af hendes gode Veninder. – Pastor Helms var en velmenende Mand, men noget tør og træet, og jeg maa tilstaa, at der kun er en eneste Ting fra Konfirmationsundervisningen, der har bidt sig saa fast i min Hukommelse, at jeg ikke har glemt det. En Dag talte Præsten i Tilslutning til Katekismen om den gamle Adam, der skal druknes ved daglig Anger og Bod. Han skildrede malende, hvor sejglivet den gamle Adam var, hvorledes han stadig vilde prøve at faa Hovedet ovenover Vandet og holde sig ovenpaa. Men saa gjaldt det om, sa' Præsten, at give ham et ordentligt Spark, saa han gik nedenunder. Skildringen var saa drastisk, at jeg levende saa for mig den gamle Adam ligge og kæmpe i Vandet for at redde Livet. Det var ikke fri for, at man havde lidt ondt af den gamle Fyr, men druknes skulde han jo, saa det var ikke muligt at skaane ham for de Spark oven i Hovedet, som Præsten vilde give ham.

Afsatte Konfirmationsundervisningen saaledes ikke dybe Spor i mit Sjæleliv, saa blev derimod den Missionsuge, der afholdtes i Tjørring Kirke paa Slutningen af Vinteren, en stor Oplevelse. Missionsuger var dengang noget nyt, i hvert Fald i Tjørring Sogn. Hver Aften i en hel Uge blev der talt i Kirken af en eller to Prædikanter, Præster, Indremissionærer eller Missionselever fra Missionsskolen i Herning, og efter Gudstjenesten var der Eftermøder i Skolen, der laa ved Siden af Kirken. De var beregnet for dem, som kunde ønske at tale personlig med Prædikanten eller andre, som var i Stand til at yde Sjælesorg. Fra hele Sognet strømmede Befolkningen, der ellers ikke var altfor flittige Kirkegængere, til Kirken i disse Vinteraftener, og i Skolen var der bagefter mere end overfyldt af Folk, der vilde have Hjælp til at faa Klarhed i deres Salighedssag. Det var et Aandens Vejr, der gik hen over Egnen. Det var som om alle, der hidtil, naar Indbydelsen kom til dem, havde undskyldt sig med deres Mark eller deres Okser eller med den Pige, som de vilde ægte, pludselig var vaagnet op og saa, at der virkelig kunde være Fare for, at de kunde gaa Glip af det allerstørste og allerherligste,

Kongesønnens Bryllup, den evige Salighed. De velhavende Bønder sad der paa de umagelige Bænke, og Herrens Ord til den rige Bonde: »I denne Nat kræves din Sjæl af dig« brændte dem i Sindet. Ja, hvorledes vilde det gaa dem, hvis de skulde dø nu i denne Nat? Unge Mænd var der, som paa en Gang fik Øjnene op for, at de i Virkeligheden maatte nøjes med Svineføde, skønt de kunde have haft fuldt op af Livets sande Rigdomme, om de var blevet i Faderhuset. Og unge Piger, som var gode og rene unge Kvinder, begyndte at spørge sig selv, om de maaske dog hørte til de uforstandige Jomfruer, som ikke har Olie i deres Lamper.

Jeg deltog 2-3 Aftener i disse Møder. Jeg husker ikke, hvem der var Talere og endnu mindre, hvad de talte om, men den lyttende Stilhed i Kirken, den stærke næsten overjordiske Stemning kan jeg fornemme endnu. Talerne var, tror jeg, Mænd vi havde hørt før, og Indholdet af deres Budskab var vist det gamle Evangelium, men det var, som om Ordene havde faaet en ny Mening, og vi følte næsten rent bogstaveligt et Pust fra de himmelske Egne. Sangen lød med en Inderlighed som aldrig før: »Ja, hvilken salig Stund du fik, om du begyndte nu i dette Øjeblik.«

I den overfyldte Skole var Luften varm og trykkende. Man samledes i Smaagrupper eller talte sammen paa Tomandshaand. De unge var stærkt repræsenterede. Nogle græd stille, andre sang og straaled af Lykke. Det var mærkeligt at se disse til daglig saa tilbageholdne og faamælte Mennesker saa bevægede. Jeg talte ikke med nogen i Skolen, men stod stille i en Krog, bevæget og betaget af dette Aandens Vejr. – Paa Hjemvejen den ene Aften var der en voksen Karl, en stor svær Kraftkarl, der ellers ikke var meget meddelsom, der aabnede sit Hjerte for mig. Jeg tror, han blot følte Trang til at tale ud, og saa tænkte han vel ikke særlig paa, at jeg kun var en 14 Aars Dreng. En anden Aften fulgtes jeg med en ung Karl fra Nabogaarden. For os begge havde Gudstjenesten været en stor og betagende Oplevelse, og Vejen hjem over den stille øde Hede i den kølige Vinternat var for os som en Vandring over Stjernerne. Vi følte os løftede helt

op over Jordens Strid og Møje, og jeg husker, at vi talte om, hvor vidunderligt det var, at vi allerede her paa Jorden kunde opnaa en saadan Lykke, og hvor sørgeligt det var, at den store Mængde ikke vilde modtage Frelsen, skønt den var bestemt for alle. Vi var enige om, at efter at vi nu havde oplevet denne Forsmag paa Saligheden, kunde det ikke tænkes, at noget mere kunde tage Modet fra os, hvad der end skulde møde os i denne Verden.

For ikke faa Mennesker i Trælund og Tjørring blev denne Vækkelsesuge af stor Betydning, idet den gav deres Liv en anden Retning og et rigere Indhold end før. Ikke alle kom lige let igennem de aandelige Brydninger, som Vækkelsen medførte. Alle maatte vi stige ned fra den første Begejstringens Højder og med Brorson søge de ydmyge Steder. I nogle Tilfælde gik det vel ogsaa som i Lignelsen om Sædemanden, at Sæden faldt ved Vejen eller paa Stengrund, og Fuglene aad det op, eller Solen sved det af; men det tror jeg dog, jeg tør sige, at noget faldt i god Jord og bar Frugt.

Endnu under Indtrykket af Missionsugens Oplevelser skrev jeg – efter de bedste Mønstre – en Vækkelsessang, som jeg hid sætter, da den viser Udviklingen i Tiden fra Februar 1896, da jeg skrev den foran gengivne Aftensang, altsaa Udviklingen fra den 13-aarige til den 14-aarige.

*O Synder, du som endnu vanker
i Verdens vilde Ørken om,
som Torne paa hans Hoved sanker,
der for din Skyld til Jorden kom,
vend om, det er paa høje Tid
at søge Jesus nu med Flid.*

*O vilde du dog vel betænke
hans inderlige Kærlighed,
at bryde Syndens Baand og Lænke*

*han steg til Jord fra Himlen ned,
fra Herlighed til Spot og Nød
at frelse dig fra Synd og Død.*

*Paa Korsets Træ for dine Synder
han blev ophængt til Skænd og Skam,
nu Fred og Frelse han forkynder
enhver, som kommer hen til ham,
staa op til Jesus hen at gaa,
lad intet mer til Hinder staa.*

*Kom da, din Synd er alt udslettet,
kom hen til Jesu dybe Saar,
kom nu og faa din Byrde lettet,
se Jesu Favn dig aaben staar,
stol paa han har for dig betalt,
en Bøn – og dig han skænker alt.*

*Vil ej du mod hans Frelse tage,
vil ej du vende om til ham,
som har dig elsket alle Dage,
som bar al Verdens Synd og Skam,
vil du imod hans Naade staa?
O, gør det ej, men til ham gaa.*

*Thi Dagen hælder, Natten kommer,
da ingen mer kan vende om,
da Gud du møder som din Dommer,
hvis ej du her til Jesus kom.
O, kære Ven, saa lad det ske,
hos Gud er Syndsforladelse.*

Søndag den 11. April 1897 blev jeg konfirmeret i Snebjerg Kirke. Jeg havde kort forinden faaet et nyt Sæt Tøj, men Dagen

Thomas Frølund.
14 Aar, Vinteren 1897.

blev ikke særlig fejret i mit Hjem. Vi kørte om Morgenen med Hesteforspand til Kirke. Jeg var stærkt greben af den højtidelige Handlings Alvor og under megen Bæven, men med fuldt Hjerte bekræftede jeg min Daabspagt. Præsten gav mig et Ord fra Ordsprogenes Bog med ud i Livet: »Forlad dig paa Herren af hele dit Hjerte, men forlad dig ikke fast paa din Forstand, kend ham paa alle dine Veje, saa skal han gøre dine Stier rette for dig.« (Ordsp. 3, 5-6), et Ord, som jeg ofte senere er vendt tilbage til.

Efter Gudstjenesten var vi indbudt til at spise til Middag i Snebjerg gamle Mølle, Kusine Severines Hjem. Hun blev konfirmeret samme Dag, og jeg fik Lejlighed til at beundre alle de smukke Gaver, hun havde faaet. Moster Sidsel var altid sød og rar, og det var hun ogsaa den Dag, men trods det gode Selskab længtes jeg, da Middagen var forbi, efter at komme hjem til den stille Gaard i Trælund. Den alvorsfulde Højtid i Kirken var

endnu over mig, og jeg kunde ikke rigtig være lystig med de andre unge. Hen paa Eftermiddagen kørte vi saa hjem til Trælund. Her ventede Farfar og Farmor paa os, og de havde tilmed en Gave til mig nemlig Speners »Indøvelse i sand Kristendom«. Af min store Søster fik jeg ogsaa en Bog, som jeg selv havde valgt hos Boghandleren og efter hans Anbefaling. Den hed: Evers: Klokkeklang med et Forord af Vilh. Beck, og af Kusine Stine fra Lyskjær fik jeg Det nye Testamente i Skat Rørdams Oversættelse. Nogen Tid efter fik jeg iøvrigt samme Oversættelse med Noter i to Bind af Onkel Jens Frølund Buur og Moster Johanne i Næstholt. Gaver til Fødselsdage og til Konfirmation og lignende var noget, der endnu ikke rigtig var kommet i Brug i Trælund, saa jeg var glad og taknemmelig, fordi der dog var nogen, der havde sendt mig en Ting til Minde om Dagen.

Nogle Maaneder efter at jeg var blevet konfirmeret, sagde jeg Farvel til Barndomshjemmet. Skønt jeg følte mig saa inderlig knyttet til den gamle Gaard, og skønt Forholdet til mine Søkende, der altid havde været det kærligste og bedste, og jeg elskede de gamle Bedsteforældre, var min Beslutning om at bryde op fra Landet for at begynde at læse blevet fastere med Aarene. Min store Bror søgte forgæves at holde mig tilbage: »Du er jo stor og stærk«, sagde han, »og du kan blive en dygtig Landmand. Hvorfor vil du dog begynde paa noget saa usikkert. Det vil jo vare mange Aar, hvis du skal læse til Præst eller Herredsfoged og koste en Masse Penge. Og hvem ved saa, om du duer til at studere og kan holde det ud, naar det kommer til Stykket.« Han var ikke selv nogen Bogorm, og for ham maatte ganske naturligt Udsigten til i en lang Aarrække at skulle fortsætte paa Skolebænken virke afskrækkende. Men for mig var det anderledes. Jeg drømte om den store Verden og om de mange Muligheder, der vilde frembyde sig for den, der havde Kundskaber. At blive gaaende paa Landet med Udsigt til som voksen at blive sat fast paa en lille Gaard i Sognet og aldrig komme vi-

dere, det var for mig en ulidelig Tanke. Min store Søster forstod mig bedre. Vi var mere sjælelig i Slægt med hinanden, og til hende var jeg altid gaaet som min fortrolige. Der var blot den Forskel paa os, at medens hun var ængstelig og havde saa lidt Tro til sine egne Evner, saa var jeg fuld af Mod og Tillid. Jeg var nu fjorten Aar, og skulde jeg ikke blive urimelig gammel, inden jeg blev færdig med min Uddannelse, saa maatte jeg begynde nu; jeg var endda allerede sent paa Vej. Min Formynder, Onkel K. K., der saa noget af et Lys i mig, havde jeg ikke haft vanskelig med at vinde for mine Planer. I Vinterhalvaaret 1894-95 havde jeg i længere Tid været i Huset hos Onkel og Tante i Drongstrup, og jeg havde undertiden kunnet yde Onkel en Smule Bistand, naar hans Skriverier som Sogneraadsformand m. m. var ved at vokse ham over Hovedet. Vi havde et Aarstid, før jeg blev konfirmeret, været inde hos Bestyreren af Realskolen i Herning for at drøfte mine Fremtidsplaner med ham. Han vilde gerne tage mig som Elev paa Realskolen, selv om jeg først kunde begynde, efter at jeg var blevet konfirmeret. Nu var Tiden altsaa kommet. Jeg fik ved Skoleaarets Afslutning tilsendt Skolens Aarsberetning med Fortegnelse over Lærere og Elever, de benyttede Bøger o. s. v. Jeg studerede den med stor Grundighed – og indmeldte mig saa som Elev for Skoleaaret 1897-98.

Efterskrift

I de foregående kapitler har Thomas Frølund selv berettet om den slægt, han var runden af og skildret sin barndom i Hammerum herred. Han havde så ofte i familie- og vennekredsen fortalt herom, at han til sidst fik lyst at skrive det ned – det kunne måske interessere også senere led af slægten at kende de vilkår, man dengang levede under på en bondegård i en jydsk hedeegn, og kende disse bønders tanker og livsrørelser.

Udgiveren af nærværende bog har imidlertid ønsket, at der skulle tilføjes nogle sider om Thomas Frølunds senere løbebane.

Thomas Frølund tog i 1900 præliminæreksamen på Herning Realskole. Med de drømme, han havde drømt som hyrdedreng, kunne han ikke standse her; han måtte vide mere. »Over havene hyrden foer« og kom til København for at læse til studentereksamen på Lang og Hjorts kursus. Men det var småt med penge til et langt studium; måske var det klogere at søge frem ad en anden vej. Han kom i lære på Herning apotek, men kunne alligevel ikke få bøgerne og mulighederne i hovedstaden ud af sit sind. Efter at have skaffet sig nogle midler drog han da atter til København. Men nu mødte der ham nye vanskeligheder, idet han i efteråret 1902 som 19-årig ramtes af en meget alvorlig børnelammelse i hele kroppen. En tante, som besøgte ham på sygehuset, skulle forberede ham på, at han måtte opgive at studere, men han holdt fast ved at fortsætte og har selv fortalt, at han med Vorherre sluttede den »overenskomst«, at hvis han blot måtte helbredes så meget, at han kunne gå ved en stok, så han ikke på forhånd var udelukket fra at finde sig en plads i samfundet, så skulle han være glad og ikke klage. »Vorherre holdt sin del af overenskomsten«, føjede han til. I denne svære tid, medens han var på rekreation i Silkeborg, traf han Stella Fleischer, »en

Brødrene Thomas og Laust Frølund i »æ Løvbakker« i Jumbe (1943).

ung Pige, som rakte mig sin fine, smalle Haand. Hun var saa ung og smuk, hun kunde være saa sprudlende lystig og kaad og var samtidig fast forankret i en dyb og inderlig Tro. Jeg oplevede hele den første Kærligheds Skønhed og Sødme. Hun var i Sandhed en Guds Gave, og hvem kunde være bitter paa Tilværelsen, som fik saadan en Gave. Hun blev senere min Hustru og mine Børns Mor.«

Efter studentereksamen tog han fat på det juridiske studium. Han fik ophold på Regensen, og en sorgløs tid oprandt for ham i dette traditionsrige studenterkollegium. Regensprovsten, som kollegiets efor kaldes, var professor dr.juris Julius Lassen, der blev en faderlig ven for bondestudenten og bidrog til at levendegøre juraen for ham. Thomas Frølund havde en overgang tænkt på at blive historiker, men fandt mere og mere, at juraen, der jo drejer sig om forholdet mellem levende mennesker, var hans rette hylde.

Efter sin juridiske eksamen i 1910 blev han fuldmægtig i det

ansete sagførerhus Shaw, Dietrichson, Werner og Trolle, hvor seniorchefen Ch. Shaw holdt meget af at drøfte indviklede sager med sine unge kandidater og kaldte fuldmægtig Frølund »min kloge rådgiver«. I 1912 gik den unge jurist imidlertid over i justitsministeriet som assistent, avancerede op igennem graderne og blev så i 1929 dommer i Østre Landsret. Thomas Frølund har sikkert følt, at han nu havde nået sit mål. Skulle han tro Ch. Shaws vurdering, havde hans muligheder som sagfører vel ikke været helt dårlige, og derved kunne han måske have tjent mange penge, men dommergerningen, hvori han stedse uvildigt skulle søge at gøre ret og skel, følte han som et særligt kald. Dertil kom, som han selv har udtrykt det, at »retten er sat« og »en dommer sidder«, og så kan man klare sig, selv om man har et lamt ben. Fire år efter, i 1933, blev han dommer i Højesteret, hvor han skulle komme til at virke i 20 år, det længste tidsrum af hans livsgerning. I 1944 fik han overdraget posten som præsident for Højesteret. Det var på en kritisk tid i det danske samfund og i dansk retsliv. Den tyske besættelse af Danmark, som havde varet i fire år, strengedes. Landet var siden 29. august

»Nyholm« med Thomas Frølund i Forgrunden (1943).

Tjørring Kirke med Brødrene Laust og Thomas Frølund i Forgrunden (1943).

1943 uden egentlig regering, og politiet var sat ud af kraft, jøderne forfulgtes, og gengældelsesmord hørte til dagens orden. I Norge havde tyskerne krænket lovene og angrebet domstolenes uafhængighed, og højesteretsdommerne havde nedlagt deres embeder. Hvordan ville det nu gå i Danmark? En ond tid for mange og en vanskelig tid for mænd på fremskudte poster – også for den dømmende magts øverste repræsentant. Den 5. maj 1945 følte derfor også på denne post som en virkelig befrielsens dag. Men siden fulgte et retsopgør af en i Danmark heldigvis enestående art. Om Højesterets rolle under Thomas Frølunds præsidentskab under besættelsen og det påfølgende retsopgør skrev højesteretssagfører Henning Hasle i Nationaltidende den 29. januar 1953:

»Thomas Frølund traadte til som Præsident i 1944, altsaa paa et uhyre vanskeligt Tidspunkt, hvor Domstolene ofte sad i Klemme under den tyske Jernnæve, og hvor ikke mindst Høje-

steret var udsat for en Kritik, der ganske vist var forfejlet, men derfor ikke mindre hvas. Mottoet for Retten var og maatte være, at det var Regeringens og Rigsdagens Sag – og disse Myn-digheders Ansvar – at føre Landets Politik. Domstolene havde at rette sig efter Loven. Men Standpunktet var ikke populært.

Efter Krigen kom en Opgave, der sandelig heller ikke var populær og endnu sværere, nemlig at føre Forræderilovens Be-stemmelser ud i Livet. Hvorledes Opgaven blev løst kan kun en senere Tid endeligt afgøre. Men den Opfattelse har dog fæstnet sig hos de fleste, at Højesteret under Thomas Frølund's Præsi-dentskab med Klogskab og Besindighed førte Retsopgøret til Ende.

Givet er det, at særlig Bestemmelsen om Dødsstrafs Indførelse

Den nyudnævnte Højesteretspræsident ved sit Skrivebord i Præsidentværelset i Højesteret. Fot. 2. Marts 1944.

C. FRIT EFTER L.

Dommen om Bilen.

»Ved det store Færdselsmøde stillede man Krav om, at Dommerne skal motoriseres for bedre at kunne forstaa Trafikens inderste Væsen«.

(Karikaturtegning i Politiken 1949).

har voldt Betæneligheder hos adskillige Dommere, og ved næsten alle Dødsdomme gav i hvert fald een eller to Højesteretsdommere Udtryk for i særlige Vota, at de vilde foretrække livsvarigt Fængsel som højeste Straf. Hvem de Paagældende var, unddrager sig Offentlighedens Kendskab. Men at Retten og dens Præsident har følt Ansvarets Byrde særlig tungt i dette Spørgsmaal, derom hersker der ingen Tvivl.

Vi er nu i mere smult Vand, et nyt Afsnit i Landets Historie er indledet, men Højesteretspræsidenten kan trække sig tilbage med Bevidstheden om at have ledet Retten vel i den vanskeligste Periode, Højesteret har oplevet i sit snart 300-aarige Liv.«

Men præsidentårene bød selvfølgelig også på mere stiltfærdig jura end det førnævnte retsopgør.

Den 30. januar 1953 præsiderede Thomas Frølund for sidste gang over Højesteret. Efter en kort retssag samledes bestyrelsen for højesteretssagførernes sammenslutning under ledelse af sin formand, højesteretssagfører Stig Rode i retssalen. Den korte højtidelighed citeres her fra Berlingske Tidende lørdag den 31. januar 1953:

»Højesteretssagfører Rode udtalte, at det gamle Ord om at syv Gange ti er Støvets Aar passer ikke i dette Tilfælde. Men Loven kræver Præsidentens Afsked. Vi siger Farvel med Vemod, idet vore Følelser for Højesteret, som er mere end Veneration nemlig Kærlighed, omfatter Dem, Hr. Præsident, der paa saa smuk en Maade repræsenterer disse Følelser. Vi i Skranken er altid blevet mødt med Venlighed og Varme, naar vi søgte Præsidenten i Deres Kontor. Selv om vi ikke paa denne Maade havde lært Præsidentens fine Personlighed at kende, ville vi have lært det her i Salen. Det er her i Salen, vi har rettet Blikket mod Deres Ansigt for her at møde Højesteret. Altid har Deres Øjne lyst alvorligt og mildt og vist, at Præsidenten har vaaget over Retfærdigheden. Vore Tanker vil følge Præsidenten i Deres Otium.

Retspræsident Frølund tog Ordet og svarede: Jeg takker Dem for Deres venlige Ord. Naar man som jeg har været med til at afsige saa mange Domme, er det ikke mærkeligt, at man stiller sig selv det Spørgsmaal, hvilken Dom vil der blive fældet over din Gerning? I denne Situation er det en stor Opmuntring at høre de venlige Ord, der er rettet til mig. Jeg vil gerne benytte Lejligheden til at bringe 'Skranken' en Tak for det gode Samarbejde. Der gøres fra Sagførernes Side et stort Arbejde for at skaffe Sagerne oplyst, og der gives ofte værdifulde Bidrag til Belysning af udviklede, juridiske Spørgsmaal. Præsidenten sluttede med at udtale Ønsket om, at denne Domstol, som nu i næsten 300 Aar har faaet betroet at sige det sidste Ord i Sager, der ofte er af stor, samfundsmæssig Betydning, maa bevare sin Selvstændighed og være værdig til Borgernes fulde Tillid.«

Med ordene om Højesterets selvstændighed sigtede højeste-

Onkel Thomas vender Hø («Nyholm» Juli 1943).

retspræsident Thomas Frølund her bl. a. til tanker, som havde været fremme om, at også domstolene skulle undergives en politisk kontrol via en ombudsmand. Det Montesquieu'ske princip om delingen mellem de tre statsmagter: den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt, således som det også, omend lidt tillempet, var nedfældet i Danmarks Riges Grundlov, lå ham på sinde som demokratiets bærepiller og værn imod totalitære statsformer, hvorunder man dikterede domstolene, hvorledes de skulle dømmе; dette sidste havde man alt for friske eksempler på. Det var utvivlsomt også dette princip, som efter Thomas Frølunds mening var så vigtigt for en retsstat, der fik ham, som nødig gjorde meget væsen ud af sin egen person, til ved Højesterets lykønskning til Kong Frederik IX ved dennes tronbestigelse i 1947 i sin tale at opholde sig ved domstolenes selvstændighed og at fremhæve, at dommere ikke burde betragtes som den udøvende magts (Kongens) embedsmænd.

Dommergerningen, og ikke mindst de 20 år i Højesteret, var meget af Thomas Frølund's manddomsliv, men ikke alt. Thi vel var dette en gerning i samfundets tjeneste, som rimede godt med hans kristne livssyn, men som en, der har været så heldig at komme til at leve på livets solside, følte han pligt til at hjælpe mindre heldige medmennesker. Vejen dertil fandt han bl. a. gennem et virke i De samvirkende Menighedsplejer, Folkekirkeligt filantropisk Forbund og Kolonien Filadelfia. Han var en årrække formand for sidstnævnte private hospital for nervesygdomme og epilepsi og lagde mange kræfter i det. Efter i 1944 at være blevet højesteretspræsident blev det ham for meget, og han trak sig tilbage til formandsposten for Koloniens tillidsråd.

Han havde adskillige andre hverv, men virkede alligevel aldrig fortravlet. Han havde altid stunder til at tale med venner og frænder, voksne og børn, om stort og småt. Han ejede ikke det kvikke vid (som f. eks. hustruen Stella), men var en god fortæller, oplæser og taler, og han forstod at skabe fest!

Thomas Frølund kunne med sit tolerante sind omgås alle mennesker, men de, der kom hyppigst i hjemmet, var slægtninge og gamle venner. I ferierne kunne han med hustru og børn gøre genbesøg hos dem, der boede på landet. Også sin barndoms egn og fødegård besøgte han gerne – ja, der var vel intet sted på jorden, som talte stærkere til ham.

Da han traf Stella Fleischer, mødte han en anden slægt – hvortil også hans 2. hustru (1936) Helga Fleischer hørte – med stærke religiøse traditioner, omend tilhørende et andet trossamfund end det, han var udgået fra.

Religiøse og filosofiske emner trængte sig således på fra flere sider og vedblev livet igennem at stå i centrum for hans omfattende interesser. Hvordan skulle menneskelivet og universet opfattes? Hvorfra, hvorhen? Han havde søgt i verdenslitteraturens hovedværker herom, men også inddraget moderne erkendelsesteori, fysik, astronomi, psykologi og psykiatri. Med stor interesse læste han skrifter af den engelske filosof C. E. M. Joad,

Februar 1949.

der under 2. verdenskrig var medlem af BBC's Brain Trust og betegnedes som rationalist. Joad udreder (*The Recovery of Belief*, London 1952), hvorledes og hvorfor han er vendt tilbage til et kristent livssyn. Han er i hovedsagen med sin forstand blevet overbevist om kristendommens sandhed, idet kristendommens syn på tilværelsen svarer bedre end noget andet til de kendsgerninger, vore erfaringer belærer os om. Disse tanker fandt genklang hos Thomas Frølund, og begge havde fundet, at mennesket efter aldrig så megen iagttagelse og tænkning altid når til en grænse for erkendelsen og da må holde sig til den tale, som er mest troværdig; ikke at Kristus havde efterladt menneskeheden en fast moralkodeks eller samfundslære, men alligevel en god rettesnor.

Thomas Frølund havde trods alle menneskets tekniske erobringer en bevidst fornemmelse af dets ufuldkommenhed og lidenhed i universet: »når et vejr farer hen over ham, er han ej mere«. Han var nøjsom af natur og var imod en overvurdering af »støvets børn«, og han gjorde sig klart, da han fik titel af

Excellence – og det var jo »grumme fint« – at denne titel hørte til posten som højesteretspræsident og ikke var en vurdering af ham selv.

Da han fik tildelt ordenen Storkors af Dannebrog og skulle tegne et våbenskjold til ophængning i Frederiksborg Slotskirke, satte han i et felt galten Gyldenbørste, der tilhørte den nordiske frugtbarhedsgud Frej eller Frø, som danner forleddet i navnet Frølund. I et andet felt satte han tre egetræer, svarende til navnets andet led og mindende om »æ Løvbakker« i Tjørring sogn, hvor han var født. I et tredje felt satte han tre stjerner fra sin hustrus slægtsvåben, og i et fjerde felt retfærdighedens eller domsmagtens sindbillede: vægt og sværd. Oven over satte han et kors og derover som valgsprog – på latin – ordene fra Davids 111. psalme, vers 10: gudsfrygt er visdoms begyndelse.

Thomas Frølund døde 29. juli 1957.

H. K.

INITIUM SAPIENTIAE TIMOR DOMINI

THOMAS FRØLUNDS DATA

Efter Kraks Blaa Bog 1957

Frølund Thomas fh. højesteretspræsident, SK.DM.p.p.; f. 30/1 1883 i Trælund; søn af gårdejer Jens Thomsen (død 1891) og hustru Johanne f. Christensen (død 1892); gift 1. gang (30/9 1912) m. Stella F., f. 19/12 1883 i Odense, død 1935, datter af menighedsforstander Edw. Fleischer (død 1942) og hustru Karen f. Breiby (død 1925); 2. gang (2/7 1936) m. Helga F., f. 27/9 1884 i Kbhvn., datter af fyrdirektør premierløjtnant i marinen J. Seckmann Fleischer (død 1893) og hustru Elizabeth f. Kräyenbühl (død 1903).

Student (privat dimit.) 1904; cand. jur. 1910; assistent i justitsministeriet 1912, fuldmægtig 1919, kst. kontorchef for 2. ekspeditionskontor 1925, kgl. udnævnelse 1926, dommer i østre landsret 1929, i højesteret 1933; præsident for højesteret 1944-53.

Juridisk manuduktør og sagførerfuldm. 1910-19; beskikket som overretssagf. 1919.

Sekretær ved mæglingrådet for kommunal lægehjælp 1921-26; justitsministeriets tilforordnede ved bestyrelsen for Husmandsbrandkassen for faste Ejendomme paa Landet i Danmark fra 1926; medl. af kontrollkomitéen for Landbrugslotteriet 1927-32 og af hovedbestyrelsen og forretningsudvalget for Ministerialforeningen 1927-29; medl. af De samvirkende Menighedsplejers fællesudvalg 1932-37; redaktør ved Ugeskrift for Retsvæsen 1934-41; medl. af bestyrelsen for Det danske Bibelselskab 1934-57 (formand 1949-57), for Folkekirkeligt filantropisk Forbund 1935-48 og for Kolonien Filadelfia 1935, formand for sidstn. 1936-44, formand for koloniens tillidsråd 1944-57; medl. af arveretskommissionen af 1936, af landsoverskatterådet 1937-38, af landsskatteretten 1938-44 og af invaliderådet for de sønderjydske landsdele 1941, formand for sidstn. 1942-44; formand i bestyrelsen for Reinholdt W. Jorck og Hustrus Fond 1944-53 og for Kong Christian den 10endes Fond 1944-53; formand for rigsretten 1944-53; medl. af den internationale stående voldgiftsret i Haag 1945 og af direktionen for Det Classenske fideikommiss 1946; formand for retsplejeudvalget 1946-53; formand for Tagea Brandts Rejselegat 1953; medl. af det dansk-finske forlignsævn; æresmedlem af Suomalainen Lakimiesyhdistys 1948.

Udenl. ordener: B.K.4.; Fi.B.H.; S.N.1.

THOMAS FRØLUND
OPTEGNELSER OM MIN SLÆGT OG MIN BARNDOM

er udgivet af Anna og Michael Jensen, Tjørring/Herning 1968.

Tegningerne er af Alfred Kaae.

Bogen er tilrettelagt af Finn Brøløs,
sat med Janson Antikva og trykt på træfrit offsetpapir 107
hos Poul Kristensen, Herning.

